

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\)](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59))

Nr. 4 (59), 2021

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)

nr. 4 (59), 2021

Redactor-șef:

Ecaterina POPA, Director interimar al Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conf. univ., avocat, prof. interimar ULIM

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filozofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Elena BELEI, doctor în drept, conferențiar universitar, șefa Departamentului Drept Procedural al Facultății de Drept, USM

Tatiana VÎZDOAGĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, șef-interimar al Departamentului Drept Internațional și European al Facultății de Drept, USM

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar la USM, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – Gheorghe Budeanu

Editură și tipar:

Î.S. „Tipografia Centrală”, str. Florilor 1, tel.: 022 430-360

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel.: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2020 = 85.46) și DOAJ.

Condițiile de tehnoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR**INVITATUL NOSTRU**

Diana SÎRCU-SCOBIALĂ, ex-Director al Institutului Național al Justiției.....2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR .....5**DREPT PENAL SI PROCESUAL PENAL**

Tatiana VÎZDOAGĂ, Adriana EȘANU. Dreptul apărării de a solicita explicarea invinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale 7

Gheorghe RENIȚĂ. Persoanele care pot fi trase la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate 15

Cristina PÎRȚAC. Documentul oficial: obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice. PARTEA II..... 21

Roman EREMCIUC, Octavian BIVOL. Implicații penale ale statutului juridic al membrilor organului de conducere și al persoanelor care dețin funcții-cheie în cadrul băncilor 30

Domnița VÎZDOAGĂ. Aplicarea testului de proporționalitate la efectuarea percheziției, ridicării de obiecte și documente..... 37

DREPT PUBLIC

Olga DORUL, Doina CAZACU. Demnitatea umană – sursă și fundament al drepturilor și libertăților omului în secolul XXI. PARTEA I..... 43

Alexandr CAUIA, Feodor BRIA. Mecanismele și instrumentele juridice de asigurare a securității rutelor aeriene 48

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО, Павел ДЕМЬЯК. Semne ale conceptului „conflict de interese” în practica judiciară a Ucrainei..... 56

SUMMARY**OUR GUEST**

Diana SÎRCU-SCOBIALĂ, former Director of the National Institute of Justice 2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS.....5**CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW**

Tatiana VÎZDOAGĂ, Adriana EȘANU. The right of the defense to request an explanation of the accusation during the criminal investigation phase 7

Gheorghe RENIȚĂ. Persons who can be criminally liable for handling an event and for arrangement bets..... 15

Cristina PÎRȚAC. Official document: material/immaterial object or product of offenses of forged public acts. PART II..... 21

Roman EREMCIUC, Octavian BIVOL. Criminal implications of the legal status of members of the governing body and persons carrying out key functions in banks 30

Domnița VÎZDOAGĂ. Implementation of the proportionality test during the search process and the collection of evidence..... 37

PUBLIC LAW

Olga DORUL, Doina CAZACU. Human dignity - source and foundation of human rights and freedoms in the 21st century..... 43

Alexandr CAUIA, Feodor BRIA. Mechanisms and legal instruments to ensure air route safety..... 48

COMMENTED JURISPRUDENCE AND ISSUES OF JUDICIAL PRACTICE

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО, Павел ДЕМЬЯК. Signs of the concept of „conflict of interest” in the judicial practice of Ukraine..... 56

INVITATUL NOSTRU

„ESTE GREȘIT SĂ CREDEȚI CĂ INSTANȚA DE LA STRASBOURG CONDAMNĂ STATELE...”

Diana SCOBIOALĂ,

doctor habilitat în drept, profesor universitar, ex-director al Institutului Național al Justiției

– Doamnă Diana Scobioală, degrabă o să părăsiți Chișinăul și o să plecați să lucrați ca judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, funcție în care ați fost aleasă pe parcursul anului curent mai întâi la concursul din Republica Moldova apoi la cel din cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Funcțiile pe care le-ați deținut până a ajunge pe post de director al Institutului Național al Justiției, dar și disciplinele pe care le-ați practicat ca conferențiar universitar în cadrul Departamentului Drept Internațional și Dreptul Relațiilor Eco-

nomice Externe de la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova presupun că în cariera profesională a Dumneavoastră Curtea de la Strasbourg era o țintă pe care ați ochit-o de la începutul carierei profesionale. Cine v-a sugerat-o? Cine v-a susținut s-o atingeți?

– Ar fi prea de tot să spun că a fost un plan bine întocmit de mine după care m-am condus strict atunci când mi-am clădit cariera profesională. Pe când învățam la facultate, Republica Moldova nici nu era parte încă la Convenția europeană a drepturilor omului. De fapt, nici nu prea eram interesată de domeniul drepturilor omului deoarece eram sigură că voi face o carieră diplomatică. Totuși, dreptul internațional m-a fascinat dintotdeauna. Făcusem și un stagiu de un an la Ministerul Afacerilor Externe (așa numita practică de stat). Deci, pentru mine era ca și hotărât ce voi face după absolvirea facultății, numai că stelele s-au aranjat altfel, determinându-mi un cu totul altfel de traseu...

Au avut loc cel puțin trei sincronicități pe care feliștii le numesc întâmplări. Prima dintre ele s-a „întâmplat” în anul patru de facultate, atunci când am participat la preselecția universitară pentru concursul *Rene Cassin*, unde am reprezentat echipa Universității de Stat din Moldova. Am trecut ușor preselecția, deoarece vorbeam fluent franceza, urmam o specializare în dreptul internațional și aveam o uriașă dorință, încă din liceu (am absolvit liceul Vasile Alecsandri din Chișinău, profil limbi moderne), de a vizita Franța, leagănul culturii și democrației europene. Nici prin cap să-mi treacă atunci ce impact va produce acest concurs asupra formării mele ca jurist. Anume atunci, în 1997, am văzut pentru prima dată Curtea de la Strasbourg. Am intrat în ea, am pledat în fața judecătorilor Curții și am simțit acolo spiritul drepturilor omului. Simbolic, dar anume în acel an Republica Moldova a devenit țară parte la Convenția europeană. Așa a început pasiunea mea pentru drepturile omului.

A doua întâmplare m-a îndepărtat definitiv de Ministerul de Externe. Era deja anul 1998, când susțineam examenele de absolvire la facultate, anul când s-a deschis filiera francofonă la Universitatea de Stat din Moldova. Și, credeți-mă, atunci când șeful catedrei Drept Internațional (tot el fiind și membrul Comisiei de absolvire) mi-a propus să rămân la catedră în calitate de lector și să predau dreptul internațional

în română și franceză studenților facultății pe care tocmai o absolvam, nu am avut nicio ieșire, pentru că la acel moment asta era cea mai convingătoare recunoaștere a performanțelor obținute de mine. Nu mai conta că s-au mai adăugat și grupele ruse, și alte cursuri aferente, și doctoratul (condiție *sine qua non* ca să rămâi la catedră titular), și o încărcătură de 14 ore pe săptămână, și un salariu foarte „științific”.

Așa a început cariera mea academică...

A treia întâmplare m-a adus la Ministerul Justiției, la Direcția agent guvernamental. Se făcea că-mi terminam cercetările pentru teza mea de doctor și, cum tema viza recursul individual la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, aveam nevoie și de o cercetare pe dosarele moldovenești. Acum, toată informația este în acces liber pe site-ul Curții, dar nu și atunci, în 2002. Pentru asta, se impunea un acces la Ministerul Justiției. Pentru a nu ruga și explica nimănui, m-am gândit că ar fi mai simplu să mă angajez la direcția respectivă pentru vreo două-trei luni, ca să-mi termin de scris teza. Existau la minister și locuri vacante, iar dacă mai aveam și o formare în domeniul Convenției europene (eram magistrat în drept, făcusem și diverse stagii de cercetare în calitate de lector invitat la Bordeaux, Navarra și Quebec, publicasem și o monografie în domeniul Convenției), am fost ușor acceptată în funcția de specialist principal. A fost prima dată când, fiind angajată, nu-mi cunoșteam deloc șefii: nici pe agentul guvernamental, nici pe ministrul justiției, nici pe oricare dintre vice-miniștri, nici măcar pe seful direcției nemijlocite. Așa a început cariera mea de funcționar public, iar ceea ce a fost preconizat a fi pentru trei luni a durat șapte ani de zile, până când am ajuns să conduc cea mai mare direcție generală din minister.

Acum, privind în urmă, înțeleg că toate au fost elementele unui puzzle, care s-au unit pe 28 septembrie 2021. Asta o fi însemnând că nu eu am ochit ținta, ci mai curând ținta m-a ochit pe mine. Când citesc unele comentarii acide referitoare la concursul prin care am fost aleasă la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului mi se face milă de acești trolci ridicoli sau de postările de doi bani pe facebook precum că cineva m-ar fi împins sau propulsat spre Strasbourg. Da, m-au propulsat 23 de ani de lucru la Universitatea de Stat din Moldova, 23 de ani de activitate științifică, șapte ani de muncă la Ministerul Justiției și opt ani de activitate la Institutul Național al Justiției. Mă amuză indivizii care se vor și se cred șefi mari, dar fără a avea măcar o zi de muncă într-o funcție publică pentru binele acestui stat. Să meargă aceștia și să muncească de jos în sus, și numai dacă vor merita poziții înalte ar putea atunci să reușească reforme înțelepte...

Este clar că în activitatea mea m-au susținut necondiționat părinții. Ei dintotdeauna mi-au respectat alegerile, chiar și pe cele mai nepopulare.

– Dacă în aceste zile de decembrie plecați pentru un mandat de nouă ani la CtEDO, asta înseamnă că părăsiți postul de director al Institutului Național al Justiției. În grija cui lăsați la Chișinău singurul centru de forma-

re inițială și continuă a specialiștilor din domeniul justiției? Sau nu vă mai interesează acest lucru?

– Cum să nu mă intereseze acest lucru?! Să știți că Institutul Național al Justiției este mai mult decât o instituție. Asta o înțelegi cu timpul, dacă o faci cu dedicație. Am înțeles clar acest lucru spre finele primului mandat: INJ are istorie, personalitate și caracter. Dacă îți faci datoria cu bună-credință și onest, te îngrijești primar de imaginea și binele acestei instituții, atunci ajungi să înțelegi că, invers, Institutul Național al Justiției are grijă de tine. Sunt sigură că staff-ul acestei instituții va confirma ceea ce spun. Nu prea am avut migrație de cadre, staff-ul este permanent aproape stabil, cu excepția celor plecate în concedii de maternitate și a celor admiși la formarea inițială.

Aveți dreptate atunci când spuneți că degrabă o să plec. Îmi voi da demisia, căci deja pe șase decembrie trebuie să depun jurământul la Înalta Curte europeană. Are INJ un Consiliu de profesioniști care vor numi un Director interimar, cred că acesta va fi din interiorul instituției, iar în vreo două luni de aici încolo, sunt sigură, membrii Consiliului vor face o alegere înțeleaptă pentru un nou director pe măsura calibrului acestei instituții.

Dorul meu de INJ nu poate fi rupt. Încă multă vreme, atunci când voi reveni în Chișinău și voi trece seara pe lângă INJ, numaidecât o să întorc capul ca să mă conving, precum până acum, dacă toate luminile sunt stinse și condiționerele deconectate :)).

– De altfel, mulți spun că, datorită încrederii în forțele proprii, optimismului, curajului și perseverenței care vă caracterizează, ați reușit să realizați ceea ce vă propunăți atunci când ați candidat la funcția de director al Institutului Național al Justiției, în special – re-formarea procesului de formare inițială a viitorilor judecători și procurori. Chiar așa și spuneți la început de mandat, în 2015: voi pune accentul pe formarea inițială a viitorilor candidați la funcții de judecător și de procuror. Care au fost cele mai importante schimbări la acest capitol? Considerați că ele vor fi acceptate și susținute de următorii conducători ai INJ?

– Da, aveți dreptate, chiar de la început m-am axat mult pe re-formarea inițială. Păcat că decidenții în domeniu nu valorifică reformele cardinale care au avut loc la Institutul Național al Justiției. Admiterea electronică, testul psihologic, trecerea aproape integrală la simulări de procese, implementarea curândă a cursurilor de raționament juridic (motivarea deciziilor judiciare) și engleză juridică (bazată pe hotărârile jurisdicțiilor străine și internaționale), a sălii virtuale de ședință judiciară – toate sunt reforme la care multe instituții de formare judiciară doar visează. Nu înțeleg deloc de ce ele sunt insistent ignorate de Consiliul Superior al Magistraturii sau de Ministerul Justiției, de ce nu sunt angajați imediat după absolvire audienții judecătorești care au trecut prin aceste reforme? Acest lucru nu este de înțeles nici pentru partenerii noștri de dezvoltare, în special – Ambasada SUA și UNDP.

– Doamnă Scobioală, ce n-ați reușit să realizați ca director al Institutului Național al Justiției? Dacă ați mai rămâne în acest post, ce transformări ați mai face în cadrul formărilor inițială și continuă?

– Este regretabil că INJ nu are dreptul de inițiativă legislativă. În acest sens, aș fi insitat la nesfârșit pentru modificarea legii cu scopul de a face posibilă încadrarea în profesie a audienților INJ imediat după absolvire. Regret că pandemia a împiedicat „punerea pe roate” a stagiilor externe pentru audienții noștri, care, de altfel, începuse foarte bine. Desigur că aș fi fost bucurătoare să mai fiu prezentă și la implementarea noii metodologii a raționamentului juridic.

Cred că acestea sunt niște piste bune de reflecție pentru noua conducere a INJ.

– Cred că e necesar să menționați ce veți face ca judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului? Nu riscați să intrați acolo într-o zonă de confort despre care spuneți că încă nu v-o puteți permite?

– Zonă de confort?! În acest decembrie, schimb țara, cerul (în Strasbourg cerul e mereu gri), clima, casa, jobul, limba de comunicare, cercul de oameni... Acesta este un disconfort maxim!

Ca judecător la CtEDO, voi face totul pentru a prezerva în continuare credibilitatea pentru această jurisdicție internațională.

– Aflându-vă la Curtea de la Strasbourg, veți putea favoriza Republica Moldova la capitolul drepturile omului?

– Este greșit să credeți că instanța de la Strasbourg condamnă statele. Nimeni pe nimeni nu condamnă. Am spus-o în diverse interviuri date de mine. Curtea Europeană constată încălcări ale drepturilor omului și astfel ajută statele să implementeze corect Convenția europeană și să asigure o respectare uniformă a acestui tratat în întreaga Europă. Din ziua de șase decembrie voi contribui și eu la acest proces nobil. Anume așa imi voi ajuta țara...

– Veți continua colaborarea cu Institutul Național al Justiției? Credeți că, în noua postură, ați putea să promovați o idee a Dumneavoastră mai veche: stagii externe pentru audienții INJ, în special – la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg sau la Curtea Europeană de Justiție de la Luxemburg?

– Vai, tare mi-aș dori acest lucru! Am avut deja un schimb de păreri cu reprezentanții partenerilor de dezvoltare, care sunt favorabili acestei inițiative, și, dacă INJ identifică sursele necesare, voi fi mai mult decât fericită să implementăm acest atât de mult do-

Diana Scobioală, într-o discuție cu Sergey V. Arakelyan, doctor habilitat în drept, rectorul Academiei de Justiție din Armenia, aflat într-o vizită oficială la Institutul Național al Justiției

rit și de necesar stagiu extern pentru audienții Institutului Național al Justiției.

– Care au fost cele mai frumoase momente trăite de Dumneavoastră la Institutul Național al Justiției?

– Acum, când sunt doar la zece minute de despărțire de bunul nostru INJ, toate momentele trăite aici mi se par frumoase, chiar și cele mai dificile, de la începuturi, îmi aduc un zâmbet de satisfacție: toți cei șapte ani la INJ au fost plini, încărcăți de momente frumoase, trăite conștient și lucrute cu plăcere la această instituție de formare a judecătorilor și procurorilor.

– Pe parcursul mandatului de judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului o să aveți posibilitatea să mai reveniți la Chișinău? Regrețați că, într-un fel, vă despărțiți de ceva, de cineva?

– Desigur! Revin chiar la sfârșitul acestui an. Nu regret, dar e foarte greu să mă despart de echipa mea: Svetlana Novac, Ecaterina Popa, Valentina Conțescu, Boris Talpă, Dumitru Purice, Dumitru Obadă, Ion Chirtoacă, Armen Oganisean, Olga Marandici, Tatiana Brumă, Cezara Poliska, Marina Leu, Liubov Bușuleac, Rodica Racu-Armașu, Denis Halamendric, Dorin Cristei, Alexei Cereș, Victor Levin, Stela Ganușciac, Iulia Gorbatenko, Serghei Pivovarcic, Octavian Bivol, Arina Costin, Raisa Cravțov, Ana Repeșciuc, Tatiana Ciaglic, Dina Alistar, Irina Grati, Cătălin Lăsâi, Hiam Chenade, Adrian Scutari, Oleg Cipric, Nadejda Șaran, Alexandru Țeli, Ion Condrațchi, toți formatorii INJ, tot personalul de serviciu – dnele Silvia, Elena, Victoria, dar, bineînțeles, și de dumneavoastră, care mă rețineți cu întrebările, de parcă ați vrea să ajungeți și la aeroport, să apucați avionul de coadă, ca să nu plec...

– La Strasbourg veți fi accesibilă pentru moldovenii cărora le va fi dor de Dumneavoastră?

– Da, mereu.

20.11.2021

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

A AVUT LOC ȘEDINȚA DE EVALUARE A CURSULUI HELP „ACCESUL FEMEILOR LA JUSTIȚIE”

La 14 decembrie 2021, s-a desfășurat ședința de evaluare a cursului HELP „Accesul femeilor la justiție”, lansat regional în această vară pentru cinci state ale Parteneriatului Estic – Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Moldova și Ucraina. La eveniment a participat Ecaterina Popa, Directorul interimar al Institutului Național al Justiției, care împreună cu Diana Scobioală, judecătoare la CtEDO, ex-Directoarea INJ, au tutorat, la nivel național, acest program de instruire.

Scopul ședinței a fost de a estima impactul formării la distanță, luând în considerare abordările și provocările specifice regiunii Parteneriatului Estic, pentru a consolida în continuare cursul dezvoltat de echipa Programului European al Consiliului Europei pentru formarea juriștilor în domeniul drepturilor omului. De asemenea, pe baza discuțiilor cu tutorii naționali, au fost conturate unele sugestii de îmbunătățire a accesului femeilor la justiție prin programe educaționale destinate profesioniștilor din sectorul de drept.

În Republica Moldova, cursul HELP „Accesul femeilor la justiție” a fost activ în perioada 8 iunie-26 august 2021 pentru beneficiarii Institutului Național al Justiției: judecători din grupul-resursă, formatori și audienți, precum și pentru cinci masteranzi ai facultății de drept de la Universitatea de Stat din Moldova. În total, 37 de persoane au promovat sesiunile de formare și au primit certificate emise de HELP. Cursul „Accesul femeilor la justiție” oferă o imagine de ansamblu interactivă asupra standardelor internaționale și europene cu privire la drepturile femeilor și egalitatea de gen, asupra jurisprudenței și bunelor practici în domeniu, fiind un instrument distinct și concret pentru promovarea justiției sensibile sub aspectul genului.

Evenimentul a avut loc în cadrul Proiectului Consiliului Europei „Accesul femeilor la justiție: implementarea Convenției de la Istanbul și a altor standarde europene în domeniul egalității de gen”.

INDEX COPERNICUS: EVALUARE 2020 A REVISTEI INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Echipa de evaluare a revistelor științifice de la Index Copernicus Internațional (www.indexcopernicus.com) ne anunță că Revista Institutului Național al Justiției (ISSN: 1857-2405) a trecut cu succes procesul de evaluare multidimensională și este indexată în ICI Journals Master List 2020.

Pe baza verificării informațiilor din chestionarul de evaluare și a analizei problemelor pentru 2020, experții de la Index Copernicus au stabilit pentru revista noastră indicatorul Index Copernicus Value ICV 2020 = 85,46.

Scorul ICV rezultat pentru 2020 este afișat în ICI Journals Master List 2020 <https://journals.indexcopernicus.com/search/formjml>, precum și în Journal Passport <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46659&lang=pl>.

Menționăm pentru autorii și cititorii noștri că Index Copernicus Value anunța în 2018 indicatorul ICV = 77,07, în 2019 ICV = 80,42, iar în 2020 un indicator ICV pentru Revista Institutului Național al Justiției = 85,46, ceea ce însemna o evoluție bună a calității conținutului și a tehnoredactării revistei noastre.

Revista INJ este o publicație științifică declarată cu Acces Deschis, inclusă în baza națională de date IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus și DOAJ.

EXECUTORII JUDECĂTOREȘTI STAGIARI AU SUSȚINUT EXAMENUL DE ABSOLVIRE

La Institutul Național al Justiției s-a desfășurat examenul de absolvire a executorilor judecătorești stagiați. Timp de o lună, 25 de stagiați au urmat instruirea inițială contra plată, iar la 1 decembrie 2021 au susținut proba scrisă care constă din rezolvarea unui test-grilă și a unei spețe.

După examinarea contestațiilor, odată cu promovarea examenului, tinerii au primit certificate de absolvire a cursului de formare inițială.

Menționăm că, în perioada 25 octombrie-25 noiembrie 2021, beneficiarii cursului au fost instruiți la următoarele discipline: Procedura de executare, Organizarea profesiei, Deontologia profesională a executorului judecătoresc și Aspecte de redactare a actelor. Instruirea inițială a avut drept scop formarea executorilor judecătorești competenți care să asigure aplicarea legală a dispozițiilor emise de instanțele de judecată.

CONSOLIDAREA CAPACITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN OFERIREA INSTRUIRII EFICIENTE PROFESIONIȘTILOR DIN SECTORUL JURIDIC

În ziua de 23 noiembrie 2021, a avut loc prima ședință a Comitetului Director al proiectului „Suport pentru reforma sectorului justiției în Moldova – Consolidarea capacităților naționale în oferirea instruirii eficiente bazate pe competențe pentru profesioniștii din domeniul juridic”. Institutul Național al Justiției este beneficiarul primar al proiectului implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare cu suportul financiar al Guvernului SUA și coordonat de Valentin Roșca, manager de proiect, PNUD Moldova.

În deschidere, Diana Scobioală, Directorul INJ, a adresat mulțumiri partenerilor de dezvoltare și experților pentru cooperare în realizarea eficientă a obiectivelor propuse, în special în elaborarea metodologiei de raționament și scriere juridică care va fi inclus în programul de proces simulat și a curriculumului pentru cursul „Engleza juridică”, precum și pentru implicarea în procesul de renovare a fațadei clădirii istorice.

În cadrul ședinței au fost analizate progresele înregistrate în perioada noiembrie 2020-noiembrie 2021 pe cele două componente: sporirea capacităților INJ de a încorpora conceptele de cercetare, argumentare și scriere juridică în formarea profesioniștilor din sectorul justiției, precum și consolidarea capacităților instituționale și tehnice ale INJ, inclusiv dezvoltarea laturii digitale a instruirilor prestate. De asemenea, au fost aprobate planul de activități și bugetul aferent propuse pentru anul următor.

Proiectul „Suport pentru reforma sectorului justiției în Moldova – Consolidarea capacităților naționale în oferirea instruirii eficiente bazate pe competențe pentru profesioniștii din domeniul juridic” a demarat anul trecut și urmărește consolidarea capacităților structurilor naționale de a oferi o formare eficientă, bazată pe abilități, profesioniștilor din domeniul dreptului.

O JUSTIȚIE VERDE PENTRU UN MEDIU PROTEJAT ȘI COMUNITĂȚI DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Directoarea Institutului Național al Justiției, Diana Scobioală, și șefa Direcției instruire și cercetare, Ecaterina Popa, au participat la evenimentul de lansare a proiectului „O justiție verde pentru un mediu protejat și comunități durabile în Republica Moldova”, implementat de AO EcoContact cu suportul financiar al Suediei.

În intervenția sa, Diana Scobioală a accentuat importanța și necesitatea includerii în planurile INJ de formare continuă a unui modul în ceea ce privește aplicarea cadrului normativ de mediu. Astfel, în ultimii doi ani, au fost desfășurate 13 activități ce țin de particularitățile de examinare a dosarelor în domeniul subsolului, al regnului vegetal și al gestionării apei, fiind instruite 246 de persoane (judecători, procurori, asistenți judiciari, grefieri etc.).

De asemenea, Directoarea INJ a apreciat excelenta colaborare cu EcoContact în pilotarea unui nou curs HELP „Mediul ambiant și drepturile omului”, ce oferă participanților cunoștințe necesare despre modul în care drepturile omului și instrumentele Consiliului Europei pot fi utilizate pentru realizarea eficientă a protecției mediului. Cursul, lansat recent, va fi instituționalizat de INJ anul viitor.

Proiectul „O justiție verde pentru un mediu protejat și comunități durabile în Republica Moldova”, cu o durată de implementare de patru ani, se adresează unor grupuri-țintă specifice, formate din diverși actori guvernamentali sau din societate, pentru a îmbunătăți cadrul legal și instituțional privind guvernarea și justiția de mediu.

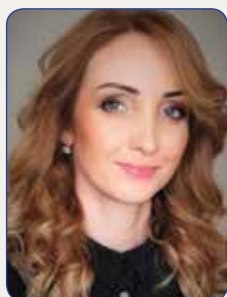

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.123

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).01)

DREPTUL APĂRĂRII DE A SOLICITA EXPLICAREA ÎNVINUIRII (ACUZĂRII) LA FAZA URMĂRIRII PENALE

Tatiana VÎZDOAGĂ,*doctor în drept,**conferențiar universitar, formator INJ*<https://orcid.org/0000-0002-7783-5247>**Adriana EȘANU,***doctor în drept,**conferențiar universitar, formator INJ*<https://orcid.org/0000-0002-7616-6547>

SUMAR

Potrivit art. 66 alin. (2) pct.1) din Codul de procedură penală, *învinuitul are dreptul să știe pentru ce faptă este învinuit [...],* adică să fie informat asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa. În cazul în care persoana nu este informată corect cu privire la învinuirea înaintată, aceasta este lipsită de dreptul de a-și asigura posibilitatea pregătirii și exercitării apărării, fiind afectate grav principiile unui proces echitabil, garantat de art. 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Cu toate că principiul care guvernează realizarea drepturilor de către învinuit în procesul penal garantează valorificarea oricărui mijloc și procedee de apărare, cu excepția

THE RIGHT OF THE DEFENSE TO REQUEST AN EXPLANATION OF THE ACCUSATION DURING THE CRIMINAL INVESTIGATION PHASE

SUMMARY

Pursuant to Article 66 paragraph (2) point 1) of the Code of Criminal Procedure, *the accused has the right to know for what deed he is accused [...],* i.e. to be informed on the nature and cause of the accusation brought against him. If the person is not properly informed about the accusation, he is deprived of the right to ensure the possibility of preparing and exercising his defense, being seriously affected by the principles of a fair trial, guaranteed by Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Although the principle governing the exercise of rights by the accused in criminal proceedings guarantees the use of any means and procedures of defense, except those expressly prohibited by law, some prosecutors are reluctant to defenders' requests to explain the accusation in criminal proceedings, context in which, in most cases, either declares them inadmissible or considers them unfounded. Such an approach does not reconcile the right to a fair trial; or, the clarity of what is set out in the indictment is also linked to the right of the accused to defend himself – as an indispensable element of the protection of the person against arbitrariness.

Therefore, in this study, the authors will come up with pertinent arguments to annihilate the vicious practice of prosecutors to disregard the importance of predictability of the accusation in order to ensure the right to defense, as well as avoiding the conviction of the Republic of Moldova by the European Court for European Convention.

Key-words: *criminal prosecution, indictment, predictability of accusation, right of defense, fair trial.*

celor interzise expres de lege, unii procurori manifestă o reticență față de cererile apărătorilor privind explicarea învinuirii la faza urmăririi penale, context în care, de cele mai dese ori, fie că le declară inadmisibile, fie că le consideră ca fiind neîntemeiate.

O asemenea abordare nu se conciliază cu dreptul la un proces echitabil, or, de claritatea celor expuse în ordonanța de punere sub învinuire este legat și dreptul acuzatului la apărare – ca element indispensabil al protecției persoanei împotriva arbitrarului.

De aceea, în prezentul studiu, autorii vin cu argumente pertinente pentru a anihila practica vicioasă a procurorilor de a desconsidera importanța predictibilității învinuirii în vederea asigurării dreptului la apărare, deopotrivă – evitarea condamnării Republicii Moldova de către Curtea Europeană pentru încălcarea art. 6 § 3 din Convenția Europeană.

Cuvinte-cheie: *acuzare în materie penală, învinuire, predictibilitatea învinuirii, dreptul la apărare, proces echitabil.*

În procesul penal apărarea poate fi efectivă și eficientă doar în măsura în care bănuitul, învinutului și inculpatului îi sunt cunoscute natura și motivele acuzației aduse.

De reținut că *acuzarea* cuprinde: a) descrierea în actele procedurale a acțiunii (inacțiunii) prejudiciabile, incriminate unei persoane concrete; b) activitatea procesuală a organelor și a persoanelor autorizate cu acest drept, în scopul demascării vinovatului de săvârșirea infracțiunii și condamnarea lui [8, p. 9]. Prin urmare, *acuzarea* constituie temeiul procesual pentru folosirea de către învinuit a dreptului său la apărare.

În literatura de specialitate s-a afirmat că apărarea apare odată cu *acuzarea*, ca antipodul și antiteza ei [17, p. 62]. Datorită *acuzării* aduse din timp, inculpatul conștientizează esența și gravitatea acesteia, întreprinde măsurile pe care le consideră necesare pentru dezmințirea *acuzării* pe care o consideră neîntemeiată, pentru asigurarea inviolabilității sale și a apărării drepturilor personale și patrimoniale, de care dispune conform legislației în vigoare.

Consacrat încă în dreptul roman, în care era înscrisă regula că nimeni nu putea fi judecat, nici măcar sclavul, fără a fi apărut, dreptul la apărare, fiind inclus printre drepturile fundamentale ale omului, și-a căpătat valoare de regulă fundamentală a procesului penal, aceasta fiind înscrisă în normele internaționale și naționale.

Astfel, potrivit textului art. 6 § 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [3], orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale.

În sursele de specialitate [6, p. 86] s-a arătat că termenul de „*acuzare*” întâlnit în textul art. 6 din Convenția Europeană are un sens larg, care cuprinde atât învinuirea penală adusă unei persoane, cât și inculparea acesteia, activități care se efectuează în faza de urmărire penală. Mai mult ca atât, printr-o jurisprudență consacrată, Curtea Europeană a statuat cu valoare de principiu, în special în cauza *Pélissier și Sassi împotriva Franței* [16, § 52] că, în materie penală, o informare precisă și completă cu privire la acuzațiile aduse unui inculpat și, prin urmare, cu privire la încadrarea juridică pe care instanța ar putea să o rețină împotriva acestuia, este o condiție esențială a echității procedurii. Informarea cu privire la natura acuzației trebuie să cuprindă și dacă aceasta privește o complicitate la o faptă consumată sau comiterea unui act de executare la acea faptă. Curtea Europeană a constatat că rechizitoriul parchetului nu viza decât calitatea de autor al infracțiunii care li se incrimina reclamanților, astfel încât niciun element nu le permitea acestora să anticipeze posibilitatea de a fi condamnați pentru complicitate la infracțiunea în cauză.

Nici în fața instanțelor nu s-a pus în niciun moment această problemă, unicul lucru dezbătut fiind posibilitatea de a se reține că reclamanții erau administratori de fapt sau de drept ai societății, problemă de care depindea reținerea calității de coautori ai infracțiunii. Instanța europeană a considerat că, în dreptul francez, calitatea de complici implică alte condiții, astfel încât reclamanților trebuia să li se ofere posibilitatea de a cunoaște această acuzație și de a-și pregăti o apărare specifică în condițiile date. În circumstanțele arătate, întrucât reclamanții nu au beneficiat de această posibilitate, Curtea Europeană a considerat că drepturile lor la apărare au fost violate.

Cu același subtext, în speța *Mattoccia împotriva Italiei* [15, § 59], Curtea Europeană statuează asupra faptului că persoana acuzată penal trebuie să fie informată în cel mai scurt timp și de o manieră detaliată asupra cauzei acuzației. Este adevărat că întinderea acestor informații variază în funcție de împrejurările cauzei, însă acuzatul trebuie să dispună de elemente suficiente pentru a înțelege în întregime acuzația îndreptată împotriva sa. În speță, Curtea a constatat că, la etapele preliminare ale procedurii, autoritățile nu i-au comunicat

reclamantului ansamblul informațiilor de care dispuneau asupra acuzației, reclamantul având acces complet la dosarul cauzei doar din septembrie 1989, deși ancheta începuse trei ani mai devreme. De asemenea, Curtea a constatat că, pe parcursul judecării, versiunea acuzatorilor asupra stării de fapt, anume asupra locului și timpului comiterii infracțiunii, s-a modificat de mai multe ori, fără ca reclamantului să i se fi comunicat acest fapt pentru a-și pregăti o apărare pe măsură.

În dezvoltarea jurisprudenței sale, Curtea Europeană a arătat în cauza *Dallos împotriva Ungariei* [12, § 47] și cauza *Kamasinski împotriva Austriei* [14, § 79] că dreptul de a fi informat cu privire la natura și cauza acuzației trebuie să fie analizat în lumina dreptului acuzatului de a-și pregăti apărarea, iar actul de acuzare joacă un rol hotărâtor în trimiterea în judecată a cauzei penale: de la comunicarea acuzațiilor, persoana învinuită este oficial înștiințată în scris cu privire la baza juridică și factuală a acuzațiilor care i se aduc, se menționează în cauză.

Art. 6 § 3 lit. a) din Convenția Europeană recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu numai cu privire la „cauza” acuzației, adică faptele materiale de care este învinuit și pe care se bazează acuzația, dar și la „natura” acuzației, adică încadrarea juridică a faptelor în cauză [15, § 59]. Cu toate acestea, informațiile nu trebuie să releve neapărat probele pe care se bazează acuzația [11, § 27-33].

Obligația de informare a acuzatului revine în întregime acuzării și nu poate fi respectată pasiv, prin furnizarea unor informații fără avertizarea apărării [10, § 71; 15, § 65]. Informația trebuie să fie primită efectiv de acuzat, nu este suficientă o prezumție legală de primire.

În cauza *Escoubet împotriva Belgiei*, Curtea Europeană a reafirmat că, la examinarea existenței unei „acuzații în materie penală”, este necesar să se ia în considerare trei criterii: încadrarea juridică a faptei prejudiciabile potrivit legislației naționale, caracterul propriu-zis al măsurii, precum și caracterul și gravitatea „sanțiunii” [13, § 32].

Acuzatul trebuie să fie informat în mod corespunzător și pe deplin cu privire la orice modificare a acuzației, inclusiv modificările care au legătură cu „cauza” acesteia și trebuie să dispună de timpul și înlesnirile necesare pentru a reacționa la aceste modificări și pentru a-și organiza apărarea pe baza oricărei noi informații sau afirmații [15, § 61].

Importanța predictibilității învinuirii este reafirmată și prin Directiva 2012/13/UE din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale [4], care, *inter alia*, prevede:

„(27) *Persoanele acuzate de săvârșirea unei infracțiuni ar trebui să primească toate informațiile referitoare la acuzare, astfel încât să-și poată pregăti apărarea și să se garanteze echitatea procedurilor penale;*

(28) *Informațiile puse la dispoziția persoanelor suspectate sau acuzate cu privire la fapta penală de a cărei comitere sunt suspectate ar trebui să fie furnizate cu promptitudine, cel târziu înainte de primul lor interogatoriu oficial, de către poliție sau de către o altă autoritate competentă, și fără a aduce atingere desfășurării anchetei în curs. Ar trebui furnizată o descriere suficient de detaliată a faptelor, inclusiv, dacă se cunosc, a momentului și locului, referitoare la infracțiunea de a cărei comitere sunt suspectate sau acuzate persoanele, precum și a încadrării juridice posibile a infracțiunii prezumate, având în vedere etapa procedurilor penale în care se furnizează o astfel de descriere, astfel încât să se garanteze caracterul echitabil al procedurilor menționate și să se permită exercitarea efectivă a dreptului la apărare”.*

În plan național, legiuitorul a reglementat conținutul ordonanței de punere sub învinuire, stabilind în art. 281 alin. (2) din Codul de procedură penală [1] că aceasta „trebuie să cuprindă: data și locul întocmirii; de către cine a fost întocmită; numele, prenumele, ziua, luna, anul și locul nașterii persoanei puse sub învinuire, precum și alte date despre persoană care au importanță juridică în cauză; formularea învinuirii cu indicarea datei, locului, mijloacelor și modului de săvârșire a infracțiunii și consecințele ei, caracterului vinei, motivelor și semnelor calificative pentru încadrarea juridică a faptei, circumstanțelor în virtutea cărora infracțiunea nu a fost consumată în cazul pregătirii sau tentativei de infracțiune, mențiunea despre punerea persoanei respective sub învinuire în calitate de învinuit în această cauză conform articolului, alineatului și literei articolului din Codul penal care prevăd răspunderea pentru infracțiunea comisă”. În aceeași ordine de idei, în acord cu alin. (3) art. 281 din Codul de procedură penală, legiuitorul stipulează că „În cazul în care învinuitul este tras la răspundere pentru săvârșirea mai multor infracțiuni care urmează a fi încadrate juridic în baza diferitelor articole, alineate sau litere ale articolului din Codul penal, în ordonanță se arată care anume infracțiuni au fost săvârșite și articolele, alineatele sau literele articolelor care prevăd răspunderea pentru aceste infracțiuni”.

Prin urmare, conținutul învinuirii include circumstanțele reale, imputate la urmărirea penală și examinate în ședința de judecată, datorită cărora acuzatorul ia parte la proces, reprezentând în te-

meiul art. 320 din Codul de procedură penală acuzarea de stat, și pe care destul de des le contestă învinuitul și apărătorul său.

Conținutul acuzării stă la baza sentinței judecătorești și a hotărârilor ulterioare în cauză. În conținut se regăsesc particularitățile fiecărei fapte prejudiciabile luate aparte drept infracțiune concretă, care reflectă semnele obiective și subiective ale infracțiunii, formulate în anumite acte procedurale privind cauza penală. Toate acestea asigură caracterul individual al răspunderii penale a fiecărui învinuit. Totodată, aria faptelor ce constituie componența de infracțiune, reținută în sarcina învinuitului, pe măsura adunării probelor, a verificării și aprecierii lor, poate varia fie spre amplificarea, fie spre reducerea acuzării.

În cazul în care, în cursul procedurilor penale, detaliile acuzării se modifică într-o măsură care să afecteze poziția persoanei acuzate, modificările trebuie să i se comunice obligatoriu persoanei respective atunci când este necesar pentru garantarea caracterului echitabil al procedurilor și la timp, pentru a permite exercitarea efectivă a dreptului la apărare – cerință pe care o deducem din dispoziția art. 283 din Codul de procedură penală. Astfel, în cazul în care procurorul decide asupra amplificării acuzării, apărării trebuie să i se ofere timp pentru pregătirea apărării sale, după o informare completă asupra extinderii acuzației asupra unor noi circumstanțe și/sau asupra încadrării juridice suplimentare reținute în sarcina învinuitului. De aceea, practica unor procurori de a emite o ordonanță de completare a acuzării prin extinderea încadrării juridice la noi fapte prejudiciabile, cu dispunerea imediată a terminării urmăririi penale, după aducerea la cunoștință a acestei ordonanțe, reprezintă o încălcare flagrantă a dreptului la apărare, constituind premisa condamnării Republicii Moldova de către instanța de contencios european în legătură cu violarea art. 6 din Convenția Europeană.

În învinuire sunt inadmisibile ipotezele. Învinuirea trebuie să se întemeieze pe probe incontestabile.

Pentru o elucidare deplină a conținutului învinuirii, prezintă importanță determinarea corectă a structurii ei, întrucât cea din urmă este una din cauzele multor erori în practica judiciară, comise în formularea, înaintarea, modificarea și soluționarea ei judiciară. În legătură cu structura învinuirii, apar dificultăți în determinarea temeiurilor de fapt și de drept a celor incriminate făptuitorului, cu atât mai mult că în majoritatea cazurilor este necesar de a lua în considerație o mulțime de circumstanțe, în scopul unei formulări exacte și verificării detaliate a acuzării.

În sens material-legal, învinuirea cuprinde o serie de elemente logic distinse, caracterizate printr-o integritate relativă și o anumită semnificație autonomă, în structura căreia se disting trei elemente: *fabula, formularea juridică și încadrarea juridică*.

Fabula acuzării include faptele stabilite în cauză, incriminate învinuitului. Ea reprezintă latura de fapt a acuzării, care întotdeauna este strict individuală și niciodată nu se repetă cu exactitate. Fabula acuzării reunește cele constatate într-o cauză, din care se compune infracțiunea cu semnele sale obiective și subiective. De aceea, rezultatul fabulei este formularea juridică, formulare care, la rândul său, generează încadrarea juridică.

La delimitarea fabulei unei sau altei acuzări este necesar a ne conduce de totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, care califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă. Aceste semne contribuie la crearea modelului juridic al celor săvârșite și, în totalitatea lor, constituie cea de-a doua parte componentă a învinuirii – formularea juridică.

Deși semnele de fapt și de drept ale infracțiunii se întrepătrund, între ele există și deosebiri. Aceasta reiese din constatarea că fapta reală și semnificația ei juridică sunt aspecte diferite ale fenomenului. Și formularea juridică a acuzării nu se suprapune pe deplin cu fabula ei. Formularea juridică poate, într-o anumită măsură, să se desprindă de fabulă și să fie interpretată ca una dintre părțile componente ale învinuirii în sens material-legal. Spre deosebire de fabula acuzării, formularea juridică, pentru anumite componente de infracțiune, este aproape întotdeauna unică. În cazuri aparte, formularea juridică poate fi mai largă decât fabula acuzării.

În virtutea principiului preciziei și a integralității calificării infracțiunii, subiecții oficiali sunt îndrituiți cu obligația de a determina și indica cu exactitate articolul (articolele), alineatul (alineatele), litera (literale) din Partea Specială a Codului penal în care se conține norma juridico-penală ce interzice și sancționează comportamentul prejudiciabil concret al făptuitorului. Părțile constitutive ale învinuirii argumentează încadrarea juridică, deoarece ele dezvăluie toate faptele și semnele după care poate fi apreciată temeinicia ei.

În fabulă se conține descrierea unei infracțiuni concrete și este imposibilă găsirea faptelor absolut similare prin fabula lor. Altfel fiind spus, fabula fiecărei infracțiuni este individuală, irepetabilă și concretă. Iar formularea juridică este, în esență, descrierea componenței de infracțiune, care se conține în Partea specială a Codului penal, unde

sunt indicate doar trăsăturile cele mai generale, tipice, semnele caracteristice infracțiunii date, care permit delimitarea ei de alte fapte prejudiciabile. Legiuitorul nu ar putea prevedea și descrie toate cazurile eventuale. Bunăoară, pentru componența de infracțiune prevăzută la art. 324 Cod penal – Coruperea pasivă [2], nu are importanță când, de către cine concret și ce remunerație ilicită a fost pretinsă, acceptată, primită sau extorcată; or, tocmai aceasta trebuie să includă fabula. În felul acesta, fabula și formularea juridică sunt două elemente independente ale acușării.

Dacă am considera că formularea juridică este reflectată în încadrarea juridică, acest lucru tot n-ar fi tocmai corect, deoarece încadrarea juridică presupune doar indicarea la modul concret a articolului (articolelor), alineatului (alineatelor), literei (literelor) din Partea Specială a Codului penal, conform căruia este încadrată fapta, iar unele dispoziții conțin descrierea câtorva forme în care se poate manifesta săvârșirea faptei prejudiciabile, calificative potrivit articolului dat. Spre exemplu, coruperea pasivă este posibilă în următoarele forme de exprimare a laturii obiective (alternative): pretinderea, acceptarea, primirea, precum și extorcarea remunerației ilicite. Deși acestea sunt încadrate conform unui singur articol al Codului penal – art. 324, toate aceste acțiuni prejudiciabile alternative sunt diferite prin conținutul lor.

Considerăm că ne-reflectarea manifestărilor concrete ale faptei prejudiciabile și indicarea doar a încadrării juridice este o eroare și, în plus, acest lucru va încălca, în mare măsură, dreptul învinutului (inculpatului) la apărare prin necunoașterea acușărilor aduse. Și dimpotrivă, transcrierea tuturor formelor de exprimare a laturii obiective a componenței infracțiunii în învinuire, fără ca acestea să se regăsească în fabulă, este o sfidare a principiului calificării cu precizie a faptei și chiar o emanație a supraevaluării sarcinii vinovăției, deci un abuz deliberat.

Astfel, într-o cauză penală concretă instrumentată de către Procuratura pentru Combateră Criminalității Organizate și Cauze Speciale (cauza penală nr. 2021920013), procurorul a reținut în sarcina învinutului mai multe modalități de exprimare a laturii obiective a coruperii pasive – pretindere, acceptare, primire și extorcare de bunuri ce nu i se cuvin. În replică, apărarea a relevat că, în cazul **pretinderii, inițiativa aparține în exclusivitate coruptului**, adică persoanei publice, respectiv persoanei cu funcție de demnitate publică, fapt reținut în pct. 3.1 din Hotărârea Plenului CSJ a RM „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile

de corupție”, nr. 11 din 22.12.2014, cu modificări operate prin Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 8 din 15.05.2017 [5], iar **acceptarea** presupune consimțirea sau aprobarea expresă sau tacită de către corupt a obiectului remunerației ilicite etalat de către coruptor. În ipoteza acceptării, inițiativa aparține în exclusivitate coruptorului. Astfel, acceptarea presupune realizarea unor acțiuni cu caracter bilateral, corelativ. Sub aspect cronologic, acceptarea întotdeauna urmează unei acțiuni săvârșite din partea coruptorului (pct. 3.2 din Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 11/2014). Din aceste rațiuni, este superfluă și iluzorie acușarea procurorului cum că, la caz, se atestă incidența ambelor forme de exprimare a laturii obiective a coruperii pasive (**forme care se exclud reciproc**), cu atât mai mult cu cât coruperea pasivă cu extorcarea de bunuri (la fel reținută în sarcina învinutului) decade, în condițiile în care persoana este acușată că a **acceptat bunuri ce nu i se cuvin. Or, în cazul extorcării, inițiativa aparține în exclusivitate coruptului, ceea ce exclude a priori acceptarea de bunuri ce nu i se cuvin**.

După această digresiune, revenind la problema predictibilității învinuirii, relevăm că în sarcina apărătorului intră obligația de a atenționa învinutul despre posibilitatea legală de a solicita explicarea învinuirii. Avocaților le sunt cunoscute formulările de genul „*acționând împreună cu persoane neidentificate*”, „*acționând în interesul unei terțe persoane, care la moment nu este stabilită*”, „*cauzând daune în proporții deosebit de mari*”, fără a se specifica cui au fost cauzate daune și care este cuantumul concret care acreditează teza acușării că, la caz, suntem în prezența daunelor în proporții deosebit de mari. Nu mai puțin rare sunt acușările atunci când întregul grup de persoane acușate de comiterea unei infracțiuni este învinuit de aceleași fapte, de exemplu: X., Y. și Z., având o rangă de metal, au pătruns în locuința victimei, au legat-o, au luat cheile de la garaj de unde au sustras automobilul.

În asemenea cazuri învinutul are dreptul să declare că nu înțelege cum au fost exprimate acțiunile sale și să știe ce înseamnă încadrarea juridică prin astfel de formulări.

Într-o speță, prin ordonanța de punere sub învinuire din 29 aprilie 2021, C. a fost pus sub învinuire referitor la faptul că „*la data de 23 aprilie 2021, aproximativ în jurul orei 22 și 15 min., C., utilizând automobilul personal de model XXX de culoare neagră cu n/î XXX, acționând cu premeditare, având intenția de a comite omorul cet. H., s-a deplasat pe str. X., 2/8, mun. Chișinău. Unde, urmare a discuțiilor purtate cu victima H., a fost convinsă să*

urce în automobilul Mercedes XXX de culoare neagră cu nr/î XXX, cu care ulterior s-a deplasat în direcția de ieșire pe traseul Stăuceni-Chișinău. După care, stopând automobilul într-o zonă îndepărtată de la traseul Stăuceni-Chișinău, având scopul lipirii ilicite și intenționate de viață a persoanei, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările lor prejudiciabile și dorind în mod conștient survenirea acestor urmări, pe motiv de reglare de conturi, ca urmare a unui conflict inițiat pe marginea unor datorii, a săvârșit omorul cet. H., după care, în vederea ascunderii urmelor infracțiunii, a tăinuit mijloacele de săvârșire a omorului, nimicind probele”.

Potrivit actului procedural sus-menționat, acuizarea pretindea că „prin acțiunile sale intenționate, C. a comis infracțiunea prevăzută la art. 145 alin.(2) lit. a), lit. b), lit. i) din Codul penal, adică omorul intenționat cu premeditare, săvârșit din interes material, de două sau mai multe persoane”.

Făcând o analiză a ordonanței de punere sub învinuire din 29 aprilie 2021, apărarea a remarcat neconformitatea actului procedural cu prevederile art. 281 alin. (2) din Codul de procedură penală; or, ordonanța nu conține elementele inerente unei acuzații în materie penală ce necesitau a fi elucidate prin actul procedural de referință (în pofida faptului că legea obligă procurorul în acest sens – „Ordonanța de punere sub învinuire trebuie să cuprindă: [...] formularea învinuirii cu indicarea datei, locului, mijloacelor și modului de săvârșire a infracțiunii și consecințele ei, caracterului vinei, motivelor și semnelor calificative pentru încadrarea juridică a faptei”).

Astfel, în cadrul cauzei penale, apărătorul a depus o cerere de explicare a învinuirii, relevând, printre altele, că nu sunt clare motivele pentru care procurorul a reținut agravanta „de două sau mai multe persoane” prevăzută la art. 145 alin. (2) lit. i) din Codul penal, în condițiile în care în ordonanța de punere sub învinuire emisă nu se indică coautorul sau o altă persoană care ar fi fost implicată nemijlocit în executarea laturii obiective a omorului intenționat, însă care nu îndeplinește semnele subiectului infracțiunii.

La fel, nu este clară poziția acuzării de a reține la încadrare agravanta „cu premeditare” (art.145 alin. (2) lit. a) din Codul penal). Întrucât în ordonanța de punere sub învinuire nu este reflectat momentul luării hotărârii de către învinuitul C. de a săvârși pretinsul omor al pretinsei victime H. (care trebuie să se înscrie într-un context ce presupune eminamente un decalaj de timp suficient până a trece la realizarea propriu-zisă a intenției sale, în interiorul căruia făptuitorul în mod obligatoriu tre-

buie să comită acte preparatorii), invocarea la calificare a lit. a) alin.(2) art. 145 Cod penal este lipsită de logică și conținut.

Însă, cel mai grav este că emitentul ordonanței de punere sub învinuire din 29 aprilie 2021, nu a relevat semnele obiective ale omorului intenționat. Astfel, nu putem face abstracție că omorul intenționat este o infracțiune cu componentă materială, ceea ce presupune că, pe lângă fapta prejudiciabilă, este necesar obligatoriu stabilirea unei urmări prejudiciabile, manifestate prin deces sub formă de moarte cerebrală, constată în modul prevăzut de lege potrivit art. 97 pct. 1) din Codul de procedură penală: În procesul penal se constată, prin anumite mijloace de probă, următoarele circumstanțe: cauza decesului – prin raportul expertizei medico-legale, dar și legătura de cauzalitate din fapta prejudiciabilă, și urmarea prejudiciabilă.

La fel, apărătorul a atras atenția că obiectul material al infracțiunii de omor intenționat reprezintă corpul victimei, care însă nu este redat în actul de învinuire că a fost găsit. De aceea, rezumarea procurorului doar la ipoteza că învinuitul „a săvârșit omorul cet. H., după care, în vederea ascunderii urmelor infracțiunii, a tăinuit mijloacele de săvârșire a omorului, nimicind probele” nu satisface exigențele dreptului la apărare desprinse din prevederile art. 6 din Convenția Europeană, întrucât procurorul nu a indicat următoarele aspecte decisive care se înscriu în standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă”. În ce constă concret acțiunea prejudiciabilă: în acțiune fizico-mecanică, chimică, psihică etc.?; care este cauza survenirii decesului?; care sunt instrumentele și/sau mijloacele comiterii omorului?; care este procedeele de operare a lipirii de viață a pretinsei victimei H.?; când, concret, a survenit presupusul deces al pretinsei victime H.?; în ce a constat, concret, presupusa ascundere a urmelor infracționale, tăinuirea mijloacelor de săvârșire a omorului, precum și nimicirea probelor? etc.

Din păcate, asemenea ordonanțe de punere sub învinuire, marcate de superficialitate, caracter vag și abstract, se întâlnesc tot mai des în practica de urmărire penală, ceea ce determină apărarea să apeleze la mijloace legale prin care să i se explice învinuirea adusă. Or, potrivit art. 66 alin. (1) din Codul de procedură penală, învinuitul are dreptul la apărare. Organul de urmărire penală îi asigură învinuitului posibilitatea de a-și exercita dreptul la apărare prin toate mijloacele și metodele neinterzise de lege.

La fel, nu putem face abstracție nici de prevederile art. 10 alin (4) din Codul de procedură pena-

lă, care prevede: *orice persoană este în drept să-și apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertățile și demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal*. Astfel, principiul care guvernează realizarea drepturilor de către învinuit în procesul penal permite realizarea oricăror mijloace și procedee de apărare cu excepția celor interzise expres de lege. În acest sens, apărarea este îndrituită cu dreptul de a primi răspunsuri exhaustive la întrebările formulate în legătură cu caracterul neclar al esenței învinuirii, întrucât **nicio prevedere procesual-penală nu-l decade pe apărător sau învinuit de dreptul de a înainta cereri de explicare a învinuirii la etapa urmăririi penale și de a obține precizări referitoare la circumstanțe faptice și juridice neclare apărării**, care stau la baza învinuirii.

La fel, potrivit art. 66 alin. (2) pct.1) din Codul de procedură penală, învinuitul are dreptul să știe *pentru ce faptă este învinuit [...]*, adică să fie informat asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa. În cazul în care persoana nu este informată corect cu privire la învinuirea înaintată, **aceasta este lipsită de dreptul de a-și asigura posibilitatea pregătirii și exercitării apărării, fiind afectate grav principiile unui proces echitabil, garantat de art. 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale**.

Recunoscând unanim importanța predictibilității învinuirii în vederea asigurării dreptului la apărare, în *cauza Blok contra Ungariei* [9, § 20], instanța de contencios european a statuat că art. 6 § 3 lit. a) din Convenția Europeană garantează nu doar dreptul acuzatului de a fi informat asupra acuzației ce i se aduce, adică faptelor condamnabile penal de săvârșirea cărora el este bănuit și asupra cărora se fundamentează acuzația, dar și dreptul acuzatului de a fi informat despre calificarea juridică a acestor fapte, informația urmând a fi detaliată.

La fel, în cauza *Adrian Constantin împotriva României* [7, § 18-19], Curtea a reținut că: echitatea unei proceduri se apreciază în raport cu ansamblul acesteia. Dispozițiile art. 6 § 3 exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării „acuzației” aduse persoanei în cauză. Art. 6 § 3 lit. a) îi recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu doar cu privire la cauza acuzației, adică la **faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația**, dar și încadrarea juridică a faptelor, și aceasta în mod detaliat. În materie penală, o informare precisă și completă cu privire la acuzațiile aduse unui acuzat, și, deci, cu privire la încadrarea juridică pe care instanța o poate reține împotriva sa, este o condiție esențială a echității

procedurii. În sfârșit, există o legătură între lit. a) și b) de la art. 6 § 3 din Convenție, iar dreptul de a fi informat cu privire la natura și cauza acuzației trebuie analizat în lumina dreptului acuzatului de a-și pregăti apărarea.

Prin urmare, de claritatea celor expuse în ordonanța de punere sub învinuire este legat și dreptul învinuitului la apărare – ca element indispensabil al protecției persoanei împotriva arbitrariului. Astfel, apărarea trebuie să vină cu un răspuns la o învinuire clar formulată și înțeleasă de cel pe care îl vizează.

Reieșind din totalitatea argumentelor sustenabile ce au făcut obiectul polemicii științifice în prezentul studiu, considerăm că în scopul apărării eficiente a învinuitului, apărătorul este în drept să formuleze o cerere în temeiul art.6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, art. 10, art. 66, art. 68, art. 244, art. 245 Cod de procedură penală, având speranța legitimă de a primi o explicare competentă și profesională a învinuirii aduse oricărui acuzat, atunci când învinuirea nu îi este neinteligibilă, solicitându-se răspunsuri calificate la întrebări concrete.

Cu toate că principiul care guvernează realizarea drepturilor de către învinuit în procesul penal garantează valorificarea oricăror mijloace și procedee de apărare, cu excepția celor interzise expres de lege, unii procurori manifestă o reticență față de cererile apărătorilor privind explicarea învinuirii la faza urmăririi penale. Astfel, urmare a uzării de metoda observării, putem susține că, la moment, în Procuratură s-au conturat următoarele orientări de soluționare a cererilor de explicare a învinuirii, și anume:

- 1) de admitere a cererii și explicarea învinuirii prin emiterea unei ordonanțe motivate (cauza penală nr. 20155970346);
- 2) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind inadmisibilă, din considerentul că asemenea procedură nu este prevăzută la faza de urmărire penală (cauza penală nr. 2014978151);
- 3) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind nefondată (cauza penală nr. 2021030560);
- 4) de stabilire a comportamentului abuziv al părții apărării și de respingere a cererii prin care s-a solicitat clarificarea prin ordonanță a unor întrebări pe marginea ordonanței de punere sub învinuire (cauza penală nr. 2021920013).

Și mai grav este faptul că unii procurori neglijează cu vehemență respectivele cereri, lăsându-le fără examinare (cauza penală nr. 2021960115),

deși art. 246 alin. (1), în combinație cu art. 247 alin. (2) din Codul de procedură penală, impune în sarcina procurorului soluționarea cererii prin emiterea unei ordonanțe motivate în termenul imperativ de până la 15 zile de la data primirii cererii.

Nu tocmai caracterul neunitar al soluționării cererilor de explicare a învinuirii deranjează, ci tertipurile la care apelează unii procurori pentru a evita clarificarea unor aspecte de maximă importanță pentru apărare, dar și pentru interesele justiției. Or, de claritatea ordonanței de punere sub învinuire depinde și stabilirea adevărului în cauza penală, adevăr care poate fi stabilit prin intermediul unei acuzații clare și a unei apărări eficiente, întru realizarea scopului procesului penal: *nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată* (art. 1 alin. (2) din Codul de procedură penală).

De aceea, pentru a evita riscurile de condamnare a Republicii Moldova de către Curtea Europeană pentru încălcarea art. 6 § 3 din Convenția Europeană, la nivelul Procuraturii Generale se impune să fie elaborată și implementată o politică unitară, orientată spre protecția învinuitului împotriva arbitrariului, care să readucă procurorii în albia legalității, prin acordarea unei atenții deosebite formulării și notificării „acuzației” aduse persoanei învinuite de comiterea unei infracțiuni, iar în cazul în care învinuitul declară că nu îi este clară acuzația adusă, declarația fiind susținută de argumente pertinente, să vină în cel mai scurt timp posibil cu o ordonanță motivată prin care ar răspunde tuturor întrebărilor și neclarităților incluse în cererile de explicare a învinuirii.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
4. Directiva 2012/13/UE din 22 mai 2012 privind dreptul la informare cu privire la acuzare. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0013&from=EN> (vizitat la 05.11.2021).
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014, cu modificări operate prin Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 8 din 15.05.2017 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195 (vizitat la 12.11.2021).
6. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2014. 750 p.
7. Speța *Adrian Constantin c. României*, hotărârea din 12 aprilie 2011, definitivă din 12 iulie 2011. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828> (vizitat la 25.10.2021).
8. Vizdoagă T. *Exercitarea acuzării în instanța de fond: probleme și perspective*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2002. 159 p.
9. *Case of Block v. Hungary*, ECHR, 25 January 2011. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103043> (vizitat la 15.11.2021).
10. *Case of Chichlian and Ekindjian v. France*. ECHR, 29 November 1989. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613> (vizitat la 25.10.2021).
11. *Case of Colozza and Rubinat v. Italy*, ECHR, 12 February 1985. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100633> (vizitat la 25.10.2021).
12. *Case of Dallos v. Hungary*, ECHR, 1 March 2001. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59264> (vizitat la 11.11.2021).
13. *Case of Escoubet v. Belgium*, ECHR, 28 October 1999. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58336> (vizitat la 25.10.2021).
14. *Case of Kamasinski v. Austria*, ECHR, 19 December 1989. <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57614> (vizitat la 25.10.2021).
15. *Case of Mattoccia v. Italia*, ECHR, 25 July 2000. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58764> (vizitat la 13.11.2021).
16. *Case of Pélissier and Sassi v. France*. ECHR, 25 March 1999. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226> (vizitat la 25.10.2021).
17. Адаменко В. Д. *Сущность и предмет защиты обвиняемого*. Томск: Изд-во Том. ун-та, 1983. 158 с.

CZU: 343.56

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).02)

PERSOANELE CARE POT FI TRASE LA RĂSPUNDERE PENALĂ PENTRU MANIPULAREA UNUI EVENIMENT ȘI PENTRU PARIURILE ARANJATE

Gheorghe RENIȚĂ,

doctor în drept, lector universitar, USM
<https://orcid.org/0000-0003-2722-009X>

SUMAR

În Republica Moldova, persoanele fizice și, respectiv, persoanele juridice pot fi trase la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate. S-a constatat că subiectul infracțiunii de pariuri aranjate are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat. De asemenea, nu este exclus ca subiect al infracțiunii de pariuri aranjate să fie chiar organizatorul pariului. De altfel, aceste jocuri de noroc nu pot să funcționeze și să se mențină decât dacă cei care pun mize, în marea lor majoritate, pierd mai mult decât câștigă. Nu în ultimul rând, s-a stabilit că cei care comit fapte prejudiciabile în cyberspațiu, susceptibile să angajeze răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate (și nu doar), nu pot rămâne *incognito*. Ei trebuie identificați și diferiți justiției.

Cuvinte-cheie: *subiect al infracțiunii, persoană fizică, persoană juridică, vârsta răspunderii penale, pariu, manipularea competițiilor sportive.*

I. Introducere

Persoanele care pot fi trase la răspundere penală au calitatea de „subiect al infracțiunii”. Din punct de vedere conceptual, „subiect al infracțiunii este persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală” [10, p. 207].

Bref, în sensul Codului penal al Republicii Moldova (CP RM), prin „subiect al infracțiunii” trebuie de înțeles persoana care a comis o infracțiune.

PERSONS WHO CAN BE CRIMINALLY LIABLE FOR HANDLING AN EVENT AND FOR ARRANGEMENT BETS

SUMMARY

In the Republic of Moldova, individuals and legal entities, respectively, can be held criminally liable for handling an event and for arranged bets. It was found that the subject of the offense of arranged betting has the special quality of a person who knows with certainty about the existence of an agreement regarding the cheating of the betting event. It is also not excluded that the organizer of the arranged bet may be the organizer of the bet. In fact, these games of chance can only work and be maintained if the majority of those who bet, lose more than they win. Last but not least, it has been established that those who commit harmful acts in cyberspace, who are liable to criminal liability for handling an event and for arranged bets (and not only), cannot remain *incognito*. They need to be identified and differentiated from justice.

Key-words: *subject of the crime, natural person, legal person, age of criminal responsibility, bet, handling of sports competitions.*

În acest studiu ne propunem să analizăm particularitățile persoanelor (*i.e.* subiectul infracțiunii) care pot fi trase la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment (conform art. 242¹ CP RM, constituie manipulare a unui eveniment încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană) și pentru pariurile aranjate (potrivit art. 242² CP RM, pariurile aranjate presupun pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment cu intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși eveniment).

II. Discuții și rezultate

Subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM poate fi: 1) persoana fizică și 2) persoana juridică.

Cu privire la **subiectul infracțiunii-persoană fizică**, conform art. 17 din Codul civil, „[p]ersoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”.

Este știut faptul că, pentru aplicarea răspunderii penale, subiectul infracțiunii-persoană fizică trebuie să aibă o anumită vârstă. În doctrină se susține: „[c]apacitatea persoanei de a înțelege caracterul prejudiciabil al celor comise, precum și de a dirija propriile acțiuni sunt în strictă dependență de vârsta subiectului [infracțiunii]. Prin urmare, vârsta nu constituie, pur și simplu, un număr de ani trăiți de persoana fizică. În dreptul penal vârsta are o altă semnificație, și anume: acea de categorie juridică ce determină aptitudinea persoanei de a discerne între bine și rău” [16, p. 113].

În cazurile *T. v. Regatul Unit* [28, § 92-100] și *V. v. Regatul Unit* [29, § 62-80], Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a notat că, în ciuda faptului că Marea Britanie a stabilit o vârstă minimă foarte scăzută pentru răspunderea penală, de 10 ani, în raport de alte state europene, instituirea unei astfel de limite nu poate fi considerată disproporționată. Prin urmare, CtEDO a decis că tragerea la răspundere penală a unor minori de 10 ani [în speță, doi minori de 10 ani au fost trași la răspundere penală pentru răpirea și uciderea unui copil de 2 ani] nu constituie, în sine, o încălcare a art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), conform căreia „[n]imeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”.

Din art. 21 alin. (1) și (2) CP RM desprindem că poate fi tras la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate subiectul infracțiunii-persoană fizică care a împlinit vârsta de 16 ani. Persoana poate conștientiza, la această vârstă, caracterul ilegal al faptei manifestate în încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (art. 242¹ CP RM), precum și al faptei de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluiași eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluiași eveniment (art. 242² CP RM).

Nu este suficient ca persoana să fi atins o anumită vârstă pentru a fi trasă la răspundere penală. Mai este necesar ca aceasta să fie aptă de a conștientiza

caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și să aibă posibilitatea de a-și dirija propriul comportament [16, p. 117]. Conform art. 22 CP RM, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), legislatorul prezumă că persoana care a atins vârsta de 16 ani are facultatea de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și posibilitatea de a-și dirija conduita. Această prezumție este relativă. Astfel, art. 143 alin. (1) pct. 3) din Codul de procedură penală prevede că organul de urmărire penală sau instanța de judecată dispune efectuarea expertizei judiciare în cazurile în care apar îndoieli privind starea de responsabilitate a bănuțului, învinutului sau inculpatului.

În varianta-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM, legislatorul nu a conferit făptuitorului o anumită calitate specială [6, p. 111; 17, p. 221]. În schimb, în cazul variantei agravate a infracțiunii consemnate la art. 242¹ alin. (2) CP RM, manipularea unui eveniment este comisă de un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. Astfel, doar în cazul dispoziției de la art. 242¹ alin. (2) CP RM atestăm expres prezența unui subiect special al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, *i.e.* antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive.

Totuși, în baza art. 242¹ alin. (1) CP RM, pe lângă pedeapsa amenzii sau a închisorii, persoana fizică trebuie privată de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Totodată, potrivit art. 65 alin. (1) CP RM, „[p]rivarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate constă în interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii” [evid. ns.]. Astfel, pedeapsa în discuție poate fi aplicată doar unui subiect special. În cazul art. 242¹ alin. (1) CP RM, ea are un câmp de aplicare restrâns, *i.e.*: doar la acele ipoteze în care făptuitorul a făcut uz de funcția pe care o ocupă sau de activitatea pe care o exercită pentru încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană.

Reiterăm că infracțiunea de manipulare a unui eveniment în varianta tip nu implică *eo ipso* existența unui subiect special. Această constatare rezultă

din textul art. 242¹ alin. (1) CP RM. În consecință, suscită reticență descrierea categoriilor de pedepse aplicate subiectului-persoană fizică în sancțiunea de la art. 242¹ alin. (1) CP RM.

Cel mai probabil, a fost comisă o eroare tehnico-legislativă, care are ca efect imposibilitatea aplicării art. 242¹ alin. (1) CP RM în situațiile când subiectul-persoană fizică al infracțiunii în discuție nu ocupă o anumită funcție, fie nu exercită o anumită activitate de care să se folosească la comiterea ilicitului penal analizat [17, p. 221].

Realizând un excurs istoric indispensabil, constatăm că această eroare a fost sesizată *ab initio*. În particular, în Avizul Direcției Juridice a Parlamentului Republicii Moldova la unul dintre proiectele de lege care au stat la baza adoptării art. 242¹ CP RM s-a atenționat că: „[d]ispoziția art. 394 CP RM (*i.e.* infracțiunea proiectată de fraudare a meciurilor, prototipul art. 242¹ CP RM – *n.a.*) indică cercul de subiecți ai acestei componente de infracțiuni, însă considerăm că la fraudarea rezultatului în sport pot participa și persoane din afara participanților sau celor care au o atribuție nemijlocită la sport, dar care sunt interesate de rezultatul competiției sportive [...]”. Având în vedere că la fraudarea rezultatelor sportive pot participa nu doar persoanele care au funcții de conducere în sport, în sancțiunea propusă în art. 394 CP RM urmează să fie revăzută expresia „cu privarea de dreptul de a conduce organizații sportive pe un termen de până la 5 ani” [2]. Această sugestie, care, de altfel, este valabilă, *mutatis mutandis*, și în contextul art. 242¹ alin. (1) CP RM, a fost ignorată.

S-ar putea să ni se reproșeze și să se afirme că pedeapsa – privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate – poate fi aplicată chiar și atunci când nu ar exista neapărat un subiect special (cu excepția poziției de antrenor, agent al sportivului, membru al juriului, proprietar de club sportiv sau de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive), deoarece pedeapsa în discuție este impusă de lege cu titlu obligatoriu (nefiind lăsată la discreția instanței de judecată) și ar îndeplini rolul unei obligații negative pe viitor, *i.e.*: prohibiția pentru persoana fizică de a accede în anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. Dar această deslușire reprezintă o interpretare izolată a art. 242¹ alin. (1) CP RM, fără o corelare cu prevederile art. 65 alin. (1) CP RM, și este în detrimentul făptuitorului, ceea ce este interzis *ope legis* [art. 3 alin. (2) CP RM]. În practica judiciară a României au fost considerate nelegale soluțiile potrivit cărora inculpatul a fost condamnat la pedeapsa complementară analizată, chiar dacă acesta nu s-a folosit în activitatea infracțională de funcția sau activitatea pe care o desfășura în mod normal [4, p. 369]. Mai mult, în jurisprudența [20, § 161; 25, § 57] sa constată, CtEDO a menționat că imperfecțiunile legislative legate de stabilirea pedepsei nu pot fi suportate de către făptuitor. În caz contrar, se va încălca principiul *nulla poena sine lege*.

Așadar, este nejustificată restrângerea cercului de subiecți ai infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Din acest motiv, achiesăm recomandarea autorilor S. Brînza și V. Stati ca sancțiunea de la art. 242¹ alin. (1) CP RM să fie modificată, după cum urmează: textul „în ambele cazuri, cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” trebuie să substituie expresia „în ambele cazuri, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” [17, p. 222]. În eventualitatea unei asemenea rocade legislative, instanței de judecată i-ar reveni sarcina să stabilească în fiecare caz particular dedus judecății, mai întâi, dacă făptuitorul a făcut uz sau nu de funcția pe care o ocupă ori de activitatea pe care o exercită, iar mai apoi, în funcție de răspuns, să aplice (în caz afirmativ) sau nu (în caz negativ) pedeapsa menționată [12].

Cu privire la **subiectul infracțiunii-persoană juridică**, conform art. 171 alin. (1) din Codul civil, „[p]ersoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”.

Din art. 173 al Codului civil aflăm că persoanele juridice pot fi de drept public sau de drept privat. Totodată, art. 174 din același act normativ stabilește că statul și unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public.

Totuși, din perspectivă juridico-penală, statul și autoritățile publice sunt exceptate de la răspundere penală. Această constatare decurge din art. 21 alin. (3) CP RM.

În doctrină [1, p. 380] s-a susținut că toate persoanele juridice, inclusiv statul și autoritățile publice, pot fi trase la răspundere penală, propunându-se ca expresia „cu excepția statului și a autorităților publice” să fie înlăturată din Codul penal al României din 2009 [art. 135 alin. (1)]. Și în raport cu Codul penal al Republicii Moldova s-a pledat în favoarea angajării răspunderii penale a persoanelor juridice de drept public. S-a invocat că, în virtutea principiului constituțional al egalității persoanelor în fața legii, este închitabil ca pentru aceeași faptă o persoană juridică să fie sancționată sau nu în dependență de faptul dacă aparține dreptului public sau privat [18]. În contrast, s-a afirmat că „răspunderea penală a statului ar fi o aberație juridică, întrucât statul, având monopolul dreptului de a pedepsi, nu se poate pedepsi pe sine însuși” [3, p. 104]. Deși limbajul acestei afirmații pare „tăios”, în esență, suntem de acord cu ea, cu precizarea că statul ar putea fi tras la răspundere în contextul dreptului internațional penal.

Prin urmare, doar persoana juridică de drept privat poate fi subiect al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Spre deosebire de art. 242² CP RM, în cazul art. 242¹ CP RM persoana juridică poate fi trasă la răs-

pundere doar în ipoteza variantei-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Aceasta – deoa-rece varianta agravată a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM, nu prevede pedepse pentru persoana juridică, iar în conformitate cu art. 21 alin. (4) CP RM, „[p]ersoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în Partea specială din prezentul cod”.

Persoana juridică (de drept privat) poate răspunde penal pentru comiterea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în condițiile art. 21 alin. (3) CP RM. Acest articol prevede că persoana juridică, cu excepția autorităților publice, poate fi trasă la răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe:

- a) fapta a fost comisă în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice;
- b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere;
- c) fapta a fost comisă datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.

Aceste condiții sunt alternative. Totodată, alin. (3¹) al aceluiași articol prevede că o persoană fizică se consideră împuternicită cu funcții de conducere dacă are cel puțin una din următoarele funcții: (i) de reprezentare a persoanei juridice; (ii) de luare a deciziilor în numele persoanei juridice; (iii) de exercitarea a controlului în cadrul persoanei juridice.

În același sens, conform art. 18 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, „[f]iecare Parte va adopta astfel de măsuri legislative și de altă natură necesare pentru a asigura că persoanele juridice pot fi trase la răspundere pentru infracțiunile menționate în articolele 15 [infracțiunile relaționate cu manipularea competițiilor sportive], 16 [ascunderea veniturilor infracțiunilor relaționate cu manipularea competițiilor sportive] și 17 [complicitatea și tănuirea] din Convenție, dacă ele au fost comise pentru beneficiul lor de către altă persoană fizică, care a acționat fie individual sau în calitate de membru al unei organizații a persoanei juridice, care deține funcție de conducere în cadrul companiei, în baza: a) unei procuri de reprezentare a persoanei juridice; b) împuternicirii de a lua decizii în numele persoanei juridice; c) împuternicirii de a exercita control în cadrul companiei”.

Astfel, se pare că este vorba de o răspundere penală prin „ricșeu”. În contextul art. 242² CP RM,

subiect al infracțiunii-persoană juridică poate fi chiar organizatorul pariului [17, p. 235], *i.e.* Loteria Națională a Moldovei (împreună cu partenerul său privat). Aceasta rezultă implicit din prevederea de la art. 46 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 291/2016, normă care interzice participarea la pariuri a fondatorilor (membriilor, acționarilor/asociaților), conducătorilor organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare. Desigur, în această ipoteză, victimă a infracțiunii de pariuri aranjate poate fi doar participantul la pariul prejudiciat, nu și organizatorul pariului [17, p. 235].

Persoanele juridice aflate în conflict cu legea penală ar putea întreprinde diferite acțiuni pentru a evita răspunderea penală, *e.g.*, fuziune, dizolvare etc. Unii legislatori au conștientizat acest lucru. În acest sens, conform art. 493 alin. (1) lit. b) din Codul de procedură penală al României [7], judecătorul de drepturi și libertăți, fie cel de cameră preliminară, fie instanța de judecată, poate dispune interdicția inițierii sau suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice care a început anterior. Art. 495 alin. (4) din Cod impune obligația unei persoane juridice implicate într-un proces penal să comunice în 24 de ore orice intenție de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social.

În literatura juridică s-a sugerat legislatorului Republicii Moldova să completeze Codul de procedură penală cu un articol care ar stabili un șir de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice. Conform prevederilor propuse, judecătorul, în cursul urmăririi penale, la propunerea procurorului, sau instanța, în cursul judecății, poate dispune, dacă există motive temeinice care justifică presupunerea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, una sau mai multe dintre următoarele măsuri preventive: a) suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice; b) suspendarea fuziunii, divizării sau reducerii capitalului social al persoanei juridice; c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale specifice, susceptibile de a antrena diminuarea semnificativă a activelor patrimoniale sau insolvența persoanei juridice; d) interzicerea de a încheia anumite acte juridice, stabilite de organul judiciar; e) interzicerea de a desfășura activități de natura celor în exercițiu sau cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea [5].

Ar fi oportun ca legislatorul Republicii Moldova să mediteze asupra posibilității implementării acestei recomandări.

Legislatorul României a mers și mai departe. Astfel, art. 151 alin. (1) din Codul penal al României din 2009 instituie regula transferării răspunderii penale, în sensul că, în cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare, intervenită după comiterea infracțiunii, răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja în sarcina persoanei juridice create prin fuziune, în sarcina

persoanei juridice absorbante, în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate. Aceași regulă este garantată și în faza execuțională a pedepsei de prevederile art. 496 din Codul de procedură penală al României, care stabilesc că persoana juridică rezultată prin fuziune, absorbție sau care a dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate preia obligațiile și interdicțiile persoanei juridice condamnate.

În cazul *Varvara v. Italia*, CtEDO a subliniat că „din principiul legalității din dreptul penal decurge o consecință de importanță cardinală: interdicția de a pedepsi o persoană în cazul în care infracțiunea a fost comisă de o altă persoană” [30, § 63]. Ea a accentuat că, „deși este adevărat că orice persoană trebuie să poată stabili în orice moment ceea ce este permis și ceea ce este interzis, prin intermediul unor legi clare și detaliate, este de neconceput existența unui sistem care să pedepsească o persoană pentru o faptă comisă de altcineva” [30, § 66]. Acest raționament a fost reluat de Marea Cameră a CtEDO în cazul *G.I.E.M. SRL și alții v. Italia* în raport cu patru persoane juridice care, deși au fost pedepsite, ele nu au avut nicio calitate în procesul penal. În consecință, Curtea de la Strasbourg a constatat încălcarea art. 7 CEDO [23, § 274].

Prin urmare, regula transferării răspunderii penale în cazul persoanei juridice pare discutabilă din perspectiva principiului caracterului personal al răspunderii penale, prevăzut la art. 6 CP RM. În orice caz, amintim că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea comisă [art. 21 alin. (5) CP RM]. Pentru comiterea uneia și aceleiași infracțiuni, la răspundere penală poate fi trasă atât persoana juridică, cât și persoana fizică care activează în cadrul persoanei juridice. Potrivit Curții Constituționale, „[a]ceastă politică a legislatorului [...] se încadrează în marja sa de discreție și nu contravine Constituției” [8]. În această ipoteză nu se încalcă principiul *ne bis in idem*, pentru că sunt trase la răspundere penală două persoane diferite: o persoană fizică și alta juridică. Această concluzie decurge și din jurisprudența CtEDO [27, § 51], precum și din jurisprudența CJUE [24, § 19].

Trebuie să mai facem o precizare: subiectul infracțiunii de pariuri aranjate – indiferent de faptul dacă este vorba de o persoană fizică sau de o persoană juridică de drept privat – are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat. Ar putea cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat: participantul la un eveniment sportiv și/sau de pariat; antrenorul; agentul de jucători; membrul juriului; proprietarul de club sportiv; persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive etc. [17, p. 235]. De regulă, informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat este „vândută”,

fapt confirmat în practica judiciară [9, 14, 15]. Dar acest aspect nu contează la calificare, ci poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei. În fine, dacă persoana nu cunoaște cu certitudine că evenimentul este trucat și pune o miză pe acesta, atunci art. 242² CP RM nu poate fi aplicat.

În altă ordine de idei, cei care comit fapte prejudiciabile în cyberspațiu, susceptibile să angajeze răspunderea penală potrivit art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), nu pot rămâne *incognito*. Oricât de important ar fi, anonimatul pe internet trebuie totuși să se concilieze cu alte imperative [13, p. 238]. În acest sens, în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport se accentuează că „este necesar să se adopte măsuri pentru a combate [...] părierea anonimă” [22].

Și CtEDO a subliniat în cazul *K.U. v. Finlanda* [26, §§ 47-50] că protecția intereselor victimelor infracțiunilor reclamă existența unui remediu apt să identifice adevăratul făptuitor, chiar dacă acesta a acționat pe internet sub protecția anonimului, și, respectiv, să fie deferit justiției. În caz contrar, statul nu-și va respecta obligațiile pozitive care i se incumbă în baza CEDO [19, p. 197-211]. Sub acest aspect, potrivit alin. (1) art. 18 din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, „[f]iecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi autorităților sale competente dreptul de a ordona: a) unei persoane prezente pe teritoriul său să comunice datele informatice menționate, aflate în posesia sau sub controlul său, care sunt stocate într-un sistem informatic ori pe un suport de stocare informatic și b) unui furnizor de servicii care oferă prestații pe teritoriul părții să comunice datele din posesia sau de sub controlul său referitoare la abonați și la astfel de servicii”.

La nivel național, această prevedere a fost implementată în art. 5 și 7 din Legea Republicii Moldova nr. 20 din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice [11].

Sintetizând, constatăm că, *de lege lata*, există o obligație specifică din partea furnizorilor de servicii de telecomunicații să prezinte date informatice, inclusiv date despre abonați, ca răspuns la o cerere formulată de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată.

În consecință, necesitatea identificării făptuitorului în vederea tragerii la răspundere penală prevalează asupra respectării confidențialității (anonimatului) în cyberspațiu.

III. Concluzii

Ca rezultat al studiului efectuat, am ajuns la următoarele concluzii.

- 1) În varianta-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM, legislatorul nu a conferit făptuitorului o anumită calitate specială. Din acest motiv, suscită reticență textul „în ambele cazuri, cu privarea de drep-

tul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” din art. 242¹ alin. (1) CP RM.

- 2) Subiectul infracțiunii de pariuri aranjate are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat. Ar putea cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat: participantul la un eveniment sportiv și/ sau de pariat; antrenorul; agentul de jucători; membrul juriului; proprietarul de club sportiv; persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive etc. Dacă persoana nu cunoaște cu certitudine că evenimentul este trucat și pune o miză pe acesta, atunci art. 242² CP RM nu poate fi aplicat.
- 3) Nu este exclus ca subiect al infracțiunii prevăzută la art. 242² CP RM să fie chiar organizatorul pariului. De altfel, aceste jocuri de noroc nu pot să funcționeze și să se mențină decât dacă cei care pun mize, în marea lor majoritate, pierd mai mult decât câștigă.
- 4) Cei care comit fapte prejudiciabile în cyberspațiu, susceptibile să angajeze răspunderea penală potrivit art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), nu pot rămâne *incognito*. Oricât de important ar fi, anonimatul pe internet trebuie, totuși, să se concilieze cu alte imperative. În acest sens, imperativul identificării făptuitorului care a comis infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de parirui aranjate (în vederea tragerii la răspundere penală) prevalează asupra respectării confidențialității (anonimatului) în cyberspațiu.

Referințe bibliografice:

1. Antoniu G. (coord.). *Explicații preliminare ale noului Cod penal: Art. 53-187*, vol. II. București: Universul Juridic, 2011. 592 p.
2. Avizul Direcției Juridice a Parlamentului Republicii Moldova la proiectul de lege nr. 1246 din 8 septembrie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. <https://bit.ly/3gumIN6> (vizitat 10.10.2021).
3. Basarab M., Pașca V., Mateuș Gh. ș.a. *Codul penal comentat: Partea generală*, vol. I. București: Hamangiu, 2007. 744 p.
4. Bulai C., Mitrache C., Mitrache Cr. ș.a. *Drept penal. Partea generală*, ediția a VII-a. București: Universul Juridic, 2012. 476 p.
5. Buruiană O., Botnaru S. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 8(88), p. 77-80.
6. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
7. Codul de procedură penală al României, nr. 135 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486.
8. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 68 din 14 mai 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 230-237.
9. Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. <https://bit.ly/2Xq4TaW> (vizitat 10.10.2021).
10. Grama M., Botnaru S., Șavga A. ș.a. *Drept penal. Partea generală*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
11. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. Nr. 20 din 03.02.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 11-12.
12. Reniță Gh. Tratatul sancționator al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (art.242¹ și 242² CP RM). În: *Perspectivelor și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației: Conferință științifică internațională* (7 iunie 2016, Cahul). Vol. I. Cahul: Tipografia Centrografic, 2017, p. 87-93.
13. Reniță Gh. Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8(108), p. 223-245.
14. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 1 martie 2019. Dosarul nr. 1-163/18. <https://bit.ly/3eaWFJG> (vizitat 10.10.2021).
15. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. <https://bit.ly/3aYeRnQ> (vizitat 12.10.2021).
16. Serbinov A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2019. 199 p.
17. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p.
18. Ulianovschi X., Dogaru M. Sfera persoanelor juridice care răspund din punct de vedere penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 11, p. 2-8.
19. Ashworth A. *Positive Obligations in Criminal Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart, 2013. 232 p.
20. *Alimucaj v. Albania*, no. 20134/05, 7 February 2012, § 161, ECHR. <https://bit.ly/3c7nBYz> (vizitat 11.10.2021)
21. Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014 (CETS No. 215). <https://goo.gl/j9NVQw> (vizitat 10.10.2021).
22. European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). <https://goo.gl/9nsEnq> (vizitat 12.10.2021).
23. *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, § 274, ECHR. <https://bit.ly/2uomrrD> (vizitat 11.10.2021).
24. Judgment of the 5 April 2017, Orsi, Cases C-217/15 and C-350/15, § 19, EU:C:2017:264. <https://bit.ly/2UXBkLY> (vizitat 11.10.2021).
25. *Koprivnikar v. Slovenia*, no. 67503/13, 24 January 2017, § 57, ECHR. <https://bit.ly/2TJ83UC> (vizitat 12.10.2021).
26. *K.U. v. Finland*, no. 2872/02, 2 December 2008, §§ 47-50, ECHR. <https://bit.ly/3eFKeFt> (vizitat 10.10.2021).
27. *Pirttimäki v. Finland*, no. 35232/11, 20 May 2014, § 51, ECHR. <https://bit.ly/3hEeWRx> (vizitat 14.10.2021).
28. *T. v. the United Kingdom* [GC], no. 24724/94, 16 December 1999, §§ 92-100, ECHR. <https://bit.ly/30Mq7BF> (vizitat 13.10.2021).
29. *V. v. the United Kingdom* [GC], no. 24888/94, 16 December 1999, §§ 62-80, ECHR. <https://bit.ly/3dbhiDL> (vizitat 13.10.2021).
30. *Varvara v. Italy*, no. 17475/09, 29 October 2013, § 63, ECHR. <https://bit.ly/2Bj87UA> (vizitat 10.10.2021).

CZU: 343.522

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).03](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).03)

DOCUMENTUL OFICIAL: OBIECT MATERIAL/IMATERIAL SAU PRODUS AL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE

Cristina PÎRȚAC,
asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău,
doctorand, USM,
<https://orcid.org/0000-0002-5244-0601>

PARTEA a II-a

SUMAR

În cadrul prezentului demers științific sunt etalate și caracterizate trăsăturile interne (de conținut) ale documentului oficial: obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice. Documentului oficial, indiferent de forma acestuia, îi este caracteristic un conținut anume. Specificul acestui conținut este determinat de: a) particularitatea, potrivit căreia documentul oficial se află în circulație datorită exercitării de către persoanele publice sau de către persoanele cu funcție de demnitate publică a atribuțiilor lor de serviciu și b) particularitatea, potrivit căreia documentul oficial este un act cu relevanță juridică, fiind apt să conducă la apariția, modificarea sau încetarea unor raporturi juridice. Se mai punctează că, în corespundere cu legislația Republicii Moldova, doar documentul oficial, nu și cel privat, poate constitui obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice.

Cuvinte-cheie: fals în acte publice, obiect material/imaterial al infracțiunii, document oficial, document privat, trăsături, autoritate publică, emitent, consecințe juridice.

Majoritatea punctelor de vedere (atât doctrinare, cât și normative) scot în evidență anumite particularități inerente documentului oficial (obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor prevăzute la art. 332 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP)), în baza cărora acesta este deosebit de alte tipuri de documente.

T.B. Basova evidențiază următoarele trăsături ale documentului oficial: a) presupune un purtător material de informație; b) posedă o formă specifi-

OFFICIAL DOCUMENT: MATERIAL/IMMATERIAL OBJECT OR PRODUCT OF OFFENSES OF FORGED PUBLIC ACTS

PART II

SUMMARY

In this scientific approaches are pointed and characterized the internal (content) features of the official document: the material/immaterial object or product of the offence of forged public acts. The official document, regardless of its form, is characterized by a specific content. The specificity of this content is determined by: a) the particularity, according to which the official document is in circulation due to the exercise by public person or by person with a dignity position of their service attributions and b) the particularity, according to which the official document is an act with legal relevance, being apt to lead to the appearance, modification or termination of some legal relations. It is also pointed that in accordance with the legislation of the Republic of Moldova, only the official document, not the private one can be a material/immaterial object or product of the offenses of forged public acts.

Key-words: forged in public acts, material/immaterial object of crime, official document, private document, features, public authority, issuer, legal consequences.

că; c) deține capacitatea de a certifica fapte cu relevanță juridică; d) provine de la un organ competent, întreprindere, instituție, organizație și de la oficialii acestora [38, p. 26-31]. L. A. Bukalerova și A. I. Rarog identifică următoarele trăsături obligatorii ale documentului oficial: a) posedă capacitatea de a certifica fapte cu semnificație juridică; b) este creat de către persoane fizice sau juridice autorizate de către stat; c) are o formă prescrisă de lege; d) se încadrează în sistemul de înregistrare, evidență strictă și control asupra circulației [41, p. 77; 43, p. 46-47]. Autorul cazah I.T. Rahmanov relevă că documentului oficial îi sunt caracteristice următoarele trăsături: a) este format din informația fixată pe orice purtător material; b) provine din partea organelor de stat, organelor administrației publice locale, organelor de conducere și persoanelor cu funcție de răspundere

din cadrul Forțelor Armate, altor trupe și formațiuni militare, sau pot fi emise de către persoane fizice, organizații comerciale și alte organizații și care se află în procesul de lucru al organelor de stat și al organelor de conducere; c) informația este destinată pentru certificarea faptelor și a evenimentelor ce au relevanță juridică; d) conține rechizite necesare, în dependență de caracterul documentului și purtătorul său material [52, p. 76]. R.B. Semionov susține că un document este oficial dacă este creat de către o persoană fizică sau juridică, întocmit și certificat în conformitate cu procedura stabilită [56, p. 17]. Același autor stabilește următoarele trăsături indispensabile unui document oficial: a) este prevăzut de lege; b) este întocmit în conformitate cu ordinea legal stabilită; c) este obligatoriu pentru destinatar; d) posedă forma verbală de exprimare [56, p. 17]. În opinia lui V.A. Kanunikov, în categoria trăsăturilor documentului oficial urmează a fi atribuite: a) este inclus în sfera dreptului public și în raporturile juridice, unul dintre subiecții cărora este statul (reprezentat de un organ competent sau special autorizat); b) îndeplinește funcția de certificare a faptelor și a evenimentelor cu relevanță juridică; c) determină crearea, modificarea sau încetarea raporturilor juridice; d) este întocmit în formă scrisă sau electronică; e) posedă rechizite în corespundere cu regulile unice de întocmire a documentelor oficiale [48, p. 15]. Alți autori consideră suficient următoarele trăsături, ca documentul să fie considerat oficial: a) legătură dintre document și activitatea de serviciu a persoanei publice; b) corespunderea după formă și conținut prevederilor legale [46, p. 73].

Rezumând asupra acestor puncte de vedere, stabilim că, *grosso modo*, trăsăturile documentului oficial pot fi grupate în:

- 1) trăsături interne (de conținut);
- 2) trăsături externe (de formă).

În *prima categorie* (de conținut) *lato sensu* atribuim trăsătura privind inserarea în textul documentului a unei informații oficiale (*i.e.* a unei informații aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, elaborată, selectată, prelucrată, sistematizată și/sau adoptată de organe ori persoane oficiale sau pusă la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept).

Documentului oficial, indiferent de forma acestuia, îi este caracteristic un conținut anume. Specificul acestui conținut este determinat de: a) particularitatea, potrivit căreia documentul oficial se află în circulație datorită exercitării de către persoanele publice sau de către persoanele cu funcție de demnitate publică a atribuțiilor lor de serviciu și b) de particularitatea, potrivit căreia documentul oficial este un act cu relevanță juridică, fiind apt să conducă la apariția, modificarea sau încetarea unor raporturi juridice.

Cât privește prima particularitate – *aflarea documentului oficial în circulație datorită exercitării de către persoanele publice sau de către persoanele cu*

funcție de demnitate publică a atribuțiilor lor de serviciu – precizăm, cu titlu preliminar, că în baza acestei trăsături are loc delimitarea documentului oficial de cel sub semnătură privată (*alias* – documentul privat). Tocmai de aceea, nu suntem adepții poziției avansate de A. Briliantov, în opinia căreia respectiva trăsătură este lipsită de relevanță în planul caracterizării documentului oficial [40].

De altfel, notăm că, în corespundere cu legislația națională, doar documentul oficial, nu și cel privat poate constitui obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice.

Ab initio, vom răspunde la întrebarea: care sunt raționamentele neaprecierii documentului privat pe post de obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice? I.T. Rahmanov răspunde astfel la această întrebare: „Documentul privat nu poate apărea în postura de obiect material al falsului în acte publice, deoarece această infracțiune atentează asupra activității normale a aparatului de stat, precum și asupra intereselor serviciului de stat și de conducere [52, p. 76]”. Extrapolând acest punct de vedere în conjunctura legislației Republicii Moldova, consemnăm că, într-adevăr, prin falsificarea unor documente private nu pot fi lezate relații sociale aflate în derivație organică cu buna desfășurare a activității în *sfera publică*. În acest context, accentuăm asupra relației de interdependență între obiectul juridic și obiectul material/imaterial al infracțiunilor de fals în acte publice. În concluzie, conținutul valorii sociale fundamentale pasibile de lezare infracțională prin săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 332 CP constituie criteriul hotărâtor la stabilirea naturii juridice a obiectului material/imaterial al acestor fapte. Falsul unor atare documente poate fi apreciat drept infracțiune conexă faptelor de corupție în sfera privată, nu însă în cea publică.

De asemenea, calitatea specială a obiectului material/imaterial sau a produsului infracțiunilor de fals în acte publice – de document oficial – este determinată de alte două împrejurări suplimentare: a) calitatea circumstanțiată a subiectului infracțiunii (de persoană publică sau de persoană cu funcție de demnitate publică); b) circumstanța, potrivit căreia subiectul infracțiunii comite falsul în legătură cu folosirea de către acesta a atribuțiilor sale de serviciu.

În plan comparat, sesizăm că și documentul privat poate evolua în postura de obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice. De pildă, potrivit art. 341 din Codul penal al Georgiei [58], în calitate de obiect material/imaterial al infracțiunilor de fals în acte publice pot apărea „documentele private din afacerile întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor”. În mod similar, norma de la art. 226 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei [61] stabilește în calitate de obiect material/imaterial al falsului în acte publice „documentul de afaceri”.

În legislația altor state normele penale similare celor prevăzute la art. 332 CP RM nu conțin, în gene-

re, specificarea, dacă documentul falsificat trebuie să fie unul oficial sau sub semnătură privată, deși calitatea subiectului infracțiunii este circumstanțiată (oficialul). De exemplu, acest lucru îl identificăm în cazul § 299 din Codul penal al Estoniei [64], în cazul art. 300 din Codul penal al Lituaniei [62], în cazul art. 270 din Codul penal al Poloniei [66], precum și în cel al art. 317 din Codul penal al Elveției [67]. Bunăoară, în cel din urmă caz, art. 317 din Codul penal al Elveției, intitulat „Falsificarea documentelor de către un funcționar public”, nu distinge între documentul oficial și documentul privat fals. Chiar și așa, din punctul nostru de vedere, calitatea oficială a documentului transpare în mod implicit din dispoziția normei. Mai cu seamă, respectiva trăsătură a documentului falsificat reiese din calitatea specială a subiectului infracțiunii. Or, nu poate persoana publică (*i.e.* care acționează în exercițiul funcțiunii sale) să falsifice un document privat. *Per a contrario*, în ipoteza falsificării unui document privat, persoana publică nu mai acționează în legătură cu atribuțiile sale de serviciu. Respectiv, o atare persoană nu mai poate fi privită în calitate de persoană publică și, implicit, de persoană cu funcție de demnitate publică. Dar, fiind un caz special al abuzului de putere sau al abuzului de serviciu, falsul în acte publice nu poate fi comis decât de o persoană publică în exercitarea atribuțiilor sale de serviciu. În caz contrar, lipsește premisa încadrării celor săvârșite în baza art. 332 CP.

În concluzie, falsul documentelor sub semnătură privată nu poate cădea sub incidența art. 332 CP, inclusiv în ipoteza în care falsul este comis de către o persoană publică sau de către o persoană cu funcție de demnitate publică, dar în lipsa unei folosiri a situației de serviciu.

Sesizăm că, în acord cu legislația Republicii Moldova, falsul documentelor sub semnătură privată, de regulă, nu intră sub incidența legii penale. Ca excepție, falsul unor categorii speciale a documentelor private este incriminat în cadrul unor norme distincte (*e.g.* falsul în documente contabile (art. 335¹ CP), falsificarea documentelor bancare (alin. (2) art. 239¹ CP) etc.). În unele cazuri, documentul privat fals poate apărea pe post de mijloc de săvârșire a infracțiunii (*e.g.* în conjunctura infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP, documentele private false pot apărea în calitate de mijloc de săvârșire a infracțiunii). Totuși, un *nomen juris* aparte, care să incrimineze falsificarea oricăror documente private, producătoare de consecințe juridice, lipsește la moment în legislația penală a Republicii Moldova. Din punctul nostru de vedere, relațiile sociale cu privire la încrederea publică acordată autenticității documentelor private necesită și ele protecție penală, motiv pentru care se impune incriminarea falsului unor asemenea documente. Suplimentar, menționăm că acestea pot fi utilizate în vederea săvârșirii unor infracțiuni de gravitate mult mai înaltă. În plan comparat, în legislațiile unor state străine sesizăm incriminarea unor asemenea conduite în

cadrul unor norme penale distincte (*e.g.* art. 322 din Codul penal al României [4], art. 395 din Codul penal al Spaniei [69], art. 309 din Codul penal al Bulgariei [63], art. 187 din Codul penal al Maltei [65], art. 159 din Codul penal al Japoniei [68] etc.).

După această digresiune, în continuare vom insista asupra clarificării esenței noțiunii „document oficial”, din perspectiva aflării acestuia în circulație datorită exercitării de către persoanele publice sau de către persoanele cu funcție de demnitate publică a atribuțiilor lor de serviciu.

Din perspectiva acestei particularități, unii autori merg pe calea unei abordări stricte acordate documentului oficial, atribuind aici doar documentul *emis* de către stat (*i.e.* de către autoritățile publice sau instituțiile publice). Astfel, de pildă, S.A. Steajkina consideră că „o trăsătură a documentului oficial o constituie proveniența acestuia din partea organelor puterii de stat, organelor administrației publice locale, întreprinderilor municipale, de stat, forțelor militare, altor trupe și formațiuni militare [57, p. 188]”. O părere apropiată este evocată de alți autori [41, p. 77; 44, p. 219]. O abordare *stricto sensu* reținem și în unele statuări ale instanțelor judiciare naționale. De pildă, în unele spețe instanța a punctat că „[p]rin acte publice se înțeleg actele emise de autorități în condițiile legii, care certifică anumite evenimente sau fapte de importanță juridică [11, 31]”.

În contrast, alți autori (majoritatea) îmbrățișează abordarea *lato sensu*, considerând că noțiunea „document oficial” nu se reduce doar la documentele al căror emitent este statul, ci și la cele întocmite de persoanele fizice sau juridice, *cu condiția punerii acestora la dispoziția statului*. De exemplu, O.V. Cesnokov susține că „documentele pregătite [întocmite] de către persoane fizice și puse în circulație către organele și instituțiile de stat și municipale pot avea, de asemenea, proprietăți caracteristice documentelor oficiale [59, p. 124]”. E.A. Loghinov menționează că statutul de „oficial” îl obține și documentul provenit de la persoane private, neatribuite în rândul organelor de stat sau municipale, cu condiția că acesta este inclus în lucrul structurilor de stat sau municipale [49, p. 92]. În același făgaș, M.A. Liubavina și V.V. Romanova susțin că în categoria documentelor oficiale se atribuie, de asemenea, documentele întocmite de către persoanele fizice sau juridice, dar incluse în activitatea organelor de stat sau municipale, precum și a întreprinderilor de stat sau municipale [50, p. 158; 53, p. 12]. După S.N. Pomnina: „[e]ste nejustificată atribuirea în lista documentelor oficiale doar a celor ce provin de la organe și instituții de stat și municipale. În calitate de obiect material al falsului în acte publice pot apărea și documentele private, certificate de către organele competente ale statului, de autoritățile locale, instituțiile de stat sau municipale, precum și de către persoanele cu funcție de răspundere din cadrul acestor entități [51, p. 65]”. O opinie apropiată

o are A. Reșetnicov: „Documentele, care emană de la particulari, trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând obiectul de referință al documentelor primite (de exemplu, plângerea sau denunțul cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, depus la poliție) [26, p. 38]”. Pe aceeași undă se situează I.T. Rahmanov: „În categoria documentelor oficiale trebuie incluse și actele aparținându-le persoanelor private, care stabilesc fapte și evenimente cu semnificație juridică, întocmite și certificate în modul corespunzător și transmise persoanelor cu funcție de răspundere, devenind parte a activității lor de serviciu [52, p. 77]”. Și alți autori relevă că documentele pregătite de persoane fizice, organizații comerciale sau necomerciale (recipisele, certificatele, contractele etc.) nu pot fi atribuite în categoria celor oficiale, dar devin astfel atunci când trec înregistrarea primară și intră în serviciul organelor de stat [39, p. 920]. La rândul său, V. Stati relevă: „Noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentele eliberate de autoritățile publice, dar și la documentele prezentate autorităților publice [35, p. 8]”. O abordare similară învederăm în practica judiciară [9]. De asemenea, Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind accesul la documentele publice, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 21 februarie 2002, cu ocazia celei de-a 784-a reuniuni a Delegațiilor Miniștrilor [23], stabilește că atât documentele produse de o autoritate cât și documentele ce provin de la terți și care au fost primite de o autoritate publică sunt acoperite de definiția „documentelor publice”. De altfel, și Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale, semnată la Tromsø la 18.06.2009 (în continuare – Convenția de la Tromsø [60]) atribuie în categoria documentelor oficiale nu doar cele întocmite de către autoritățile publice, ci și cele primite și păstrate de către aceste autorități.

În contextul celor evocate mai sus, este exemplificativă următoarea speță: „N.A., aflându-se în exercitarea atribuțiilor de serviciu, primind spre examinare informația parvenită în unitatea de gardă a IP Strășeni de la serviciul 903 despre persoane traumatizate în rezultatul producerii unui accident rutier pe traseul din preajma satului G., r-nul Strășeni, și acționând în interes personal, urmărind scopul diminuării artificiale a numărului de crime comise pe sectorul deservit și a voalării incompetenței sale profesionale, a decis să tăinuiască accidentul rutier în cauză. Pentru realizarea intențiilor sale infracționale, N.A., în interes personal, a falsificat declarația cet. J.V. (sublinierea ne aparține – n.a.) adresată dlui V.S., șef al IP Strășeni [33]”.

În altă privință, merită atenție următoarea stațuare doctrinară: „[I]n calitate de obiect material al

falsului în acte publice pot apărea documentele oficiale, precum și cele private (sublinierea ne aparține – n.a.), certificate de către organele competente [...] [45, p. 14]. La fel, conform pct. 6 din Decizia Plenumului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20 martie 2014, pronunțată ca urmare a judecării recursului în interesul legii, formulat de către Procurorul General cu privire la stabilirea modului unitar de interpretare și de aplicare a prevederilor articolului 361 alin. (1) din Codul penal (în continuare – Decizia Plenumului CSJ din 20 martie 2014 [15]), [...] documentul oficial poate să apară și sub forma documentului privat (sublinierea ne aparține – n.a.), pus la dispoziția organelor sau persoanelor oficiale în condițiile legii de către alți subiecți de drept”.

Precizăm că, în atare ipoteză, documentul nu mai este unul de natură privată, deși provine din partea unor particulari. Din moment ce acesta este prezentat autorității publice, el obține statut de „document oficial”. Mai exact, se atestă o transformare a documentului privat în document oficial. În consecință, falsul documentelor private nu poate cădea sub incidența art. 332 CP, cu condiția lipsei unei transformări a documentului privat în document oficial. Despre o asemenea convertire relevă A. Reșetnicov [25, p. 90], referindu-se la ipoteza în care un contract de vânzare-cumpărare a întreprinderii în calitate de complex patrimonial unic se încheie în formă autentică, după care este prezentat spre înregistrare Camerei Înregistrării de Stat (actualmente – Departamentul Înregistrare și licențiere a unităților de drept din cadrul Agenției Servicii Publice). Un exemplu similar îl evocă I.T. Rahmanov: „Contractul de vânzare-cumpărare al unui bun imobil, în sine, nu constituie document oficial. El devine oficial atunci când este prezentat organului cadastral pentru înregistrare [...] [52, p. 75].

În ceea ce ne privește, ne facem părtașii accepțiunii *lato sensu* conferite documentului oficial. De altfel, tocmai o asemenea accepție este îmbrățișată de legiuitorul moldav, fapt desprins inclusiv din definiția informației oficiale redată la alin. (1) art. 6 din Legea Republicii Moldova privind accesul la informație nr.982 din 11.05.2000 (în continuare – Legea nr. 982/2000 [19]), în corespundere cu care în categoria „informațiilor oficiale” sunt incluse, *inter alia*, „[...] informațiile puse la dispoziția lor [organelor ori persoanelor oficiale] în condițiile legii de către alți subiecți de drept”.

Suntem de părerea că caracterul oficial al documentului nu este determinat de emitentul acestuia (e.g. autoritate publică, persoană fizică sau juridică etc.), ci de faptul punerii și aflării acestuia în circulație datorită exercitării de către persoana oficială a atribuțiilor sale de serviciu (în speță – de către persoana publică sau de către persoana cu funcție de demnitate publică). Cu privire la acest aspect, V.I. Balandin menționează că falsul în acte publice trebuie să se afle în legătură cu folosirea de către

subiectul infracțiunii a atribuțiilor sale de serviciu, motiv din care nu este suficient ca obiectul material al acestor infracțiuni să fie introdus în circuitul structurilor de stat sau municipale, ci mai este necesar ca acesta să fie condiționat de activitatea de serviciu a angajaților acestor structuri [37, p. 66]. Atât în ipoteza actelor provenite din partea autorităților publice cât și în ipoteza celor puse la dispoziția autorităților publice calitatea oficială a documentelor este determinată de realizarea de către un oficial a unor atribuții de serviciu.

În același registru, observăm că unii dintre autorii menționați (e.g. O.V. Cesnokov) susțin că trebuie considerat oficial acel document care este pus în circulație prin transmiterea acestuia către *organele de stat sau municipale*. În același făgaș, V.A. Kanunikov consideră rațional de a recunoaște în calitate de document oficial orice document privat introdus în circuitul organelor de stat și municipale [48, p.14-15]. În contrast, S. Brînză, V. Stati și R. Popov folosesc termenul „autoritate publică” în calitate de entitate căruia i se pot prezenta documentele întocmite de particulari, în rezultatul căruia documentele respective devin oficiale. Astfel, potrivit acestor autori, „noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentele eliberate de autoritățile publice, dar și la documentele prezentate autorităților publice [1, p. 930; 2, p. 67; 22, p. 998]”. În mod analogic, O.I. Kaleșina relevă că „documentul aflat la evidența autorităților publice (sublinierea ne aparține – n.a.) este atribuit în categoria documentelor oficiale [47, p. 12]”. Apropo, și în definiția „documentului oficial”, înscrisă în textul Convenției de la Tromsø, este utilizată noțiunea „autoritate publică”.

Apreciem că noțiunea „autoritate publică” este preferabilă în raport cu expresia „organele de stat sau municipale” sau alte expresii similare. Aceasta nu reduce cercul documentelor oficiale doar la cele prezentate unor sau altor entități de drept public. În același timp, considerăm că noțiunea „autoritate publică” trebuie interpretată mai larg decât sensul său uzual. Acest lucru reiese, inclusiv, din conținutul lit. a) alin. (2) art.1 al Convenției de la Tromsø. De pildă, se lasă la latitudinea statelor de a include în noțiunea „autoritate publică” chiar și „orice persoană fizică sau juridică care îndeplinește funcții publice sau care operează cu fonduri publice”. În principiu, o asemenea posibilitate este conferită, implicit, de textul incriminator consemnat la art. 332 CP. După cum e și firesc, în sensul acestui articol, întinderea noțiunii „autoritate publică” (atât ca entitate către care este prezentat documentul emis de particular, în rezultatul căruia acesta devine oficial, cât și ca entitate emitentă a documentului oficial) trebuie să se afle în funcție de conținutul subiectului infracțiunilor de fals în acte publice. De menționat că cercul subiectului faptelor penale prevăzute la art. 332 CP nu se reduce la angajatul unei autorități publice (i.e. funcționarul public), ci și la alți subiecți, inclusiv la

persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

O abordare similară (*lato sensu*) sesizăm și în cazul Legii nr. 982/2000. În *concreto*, norma de la alin. (1) art. 6 din respectiva lege stabilește pe post de informații oficiale cele „[...] elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale (sublinierea ne aparține – n.a.) [...]”.

În altă ordine de idei, consemnăm că, potrivit unor autori, procura sau contractul autentificat notarial nu constituie documente oficiale, întrucât acestea provin din partea unei persoane private, iar notarul doar autentifică tranzacțiile, autentifică autenticitatea semnăturii de pe documente și corectitudinea copiilor documentelor, precum și efectuează alte acțiuni notariale [54, p. 287]. M. M. Alieva atribuie documentul întocmit și eliberat de către notar în categoria documentelor private [36, p. 21]. În opoziție, alți autori sunt de părere că actele notariale constituie documente oficiale [55, p. 133]. În sprijinul celei din urmă poziții, sunt aduse următoarele argumente: „Documentele care emană de la particulari trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt legate de procedura publică de autentificare, legată de crearea documentelor. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public. Se are în vedere, de exemplu, procura eliberată de către o persoană fizică altor persoane fizice sau unor persoane juridice, autentificată de notar sau de persoana cu funcție de răspundere abilitată [26, p. 38; 1, p. 930; 2, p. 67; 22, p. 998]”. Același punct de vedere este promovat în Decizia Plenului CSJ din 20 martie 2014. Pe aceeași undă se situează și alți autori, evocând că „[a]ctele autentice, chiar atunci când privesc raporturi juridice particulare, sunt considerate înscrisuri oficiale, fiindcă încrederea publică pe care ele o inspiră este rezultatul autentificării [17, p. 379]”. De asemenea, Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine („Convenția privind apostila”), încheiată la Haga la 5 octombrie 1961 [5], precum și Regulamentul (UE) 2016/1191 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2016 privind promovarea liberei circulații a cetățenilor prin simplificarea cerințelor de prezentare a anumitor documente oficiale în Uniunea Europeană și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012 [24] atribuie actul notarial în categoria documente oficiale. Subscriem celei din urmă optici. Or, notarul, în sensul legii penale, reprezintă persoană publică. În această postură, notarul este asimilat unui funcționar public. Prin urmare, actele notariale întocmite și eliberate de acesta trebuie apreciate drept oficiale. În susținerea acestei poziții, evocăm următoarele prevederi legale: „[a]ctul notarial, purtând ștampila și semnătura notarului, este de autoritate publică (sublinierea ne aparține – n.a.), se prezumă legal,

veridic și are forță probantă și, după caz, forță executorie prevăzută de lege” (alin. (8) art. 5 din Legea Republicii Moldova privind procedura notarială nr. 46 din 15.11.2018 [21]); „[n]otarul este exponentul puterii de stat (sublinierea ne aparține – n.a.), împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri” (alin. (1) art. 8 din Legea Republicii Moldova cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016 [20]).

Mai mult, trebuie considerat oficial nu doar actul notarial întocmit în formă de autentificare, ci și cel în formă de legalizare și certificare (fapt desprins din prevederile alin. (3) art. 5 al Legii Republicii Moldova privind procedura notarială).

În următoarea speță din practica judiciară instanța a reținut în calitate de document oficial falsificat contractul de vânzare-cumpărare a bunului imobil autentificat notarial: „B.N., în mod intenționat, acționând cu notarul public D.L., în interes personal și material, exprimat prin acordarea aspectului legal tranzacției încheiate dintre el, în calitate de „Cumpărător”, și cet. S.V., în calitate de „Vânzător”, cu privire la vânzarea-cumpărarea casei de locuit cu construcții auxiliare situate pe suprafața de teren aferent de 0,31 ha din satul A., r-nul D., în scopul delapidării ulterioare a bunului imobil respectiv, la 17 decembrie 1999, în lipsa proprietarului bunului imobil nominalizat, au redactat și autentificat contractul din numele cet. S.V., în calitate de „Vânzător”, și cet. B.N., în calitate de „Cumpărător”, privind vânzarea-cumpărarea casei de locuit sus-indicate [27; 7]”.

În continuare vom supune analizei cea de-a doua trăsătură de conținut, inerentă unui document oficial, și anume: particularitatea, potrivit căreia *documentul oficial este un act cu relevanță juridică, fiind apt să conducă la apariția, modificarea sau încetarea unor raporturi juridice*.

Așa cum reiese din definiția documentului, în general, acesta este format din informație. În același timp, informația reprezintă cunoștințe (date) despre persoane, fapte, evenimente etc. Corespunzător, orice document reflectă anumite date despre persoane, fapte, evenimente etc.

La baza documentului oficial, însă, stă informația oficială. De aceea, documentul oficial, comparativ cu alte tipuri de documente, reflectă date elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept. În același timp, aceste date trebuie să posede o încărcătură juridică. Cu alte cuvinte, pentru a fi considerat oficial, documentul trebuie să cuprindă date ce reflectă fapte, evenimente sau procese cu relevanță juridică, fiind apt să determine apariția, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice.

Este ilustrativ următorul fragment dintr-o speță practică în care a fost subliniată respectiva trăsătură a documentului oficial: „[d]estinația documentului oficial este de a certifica anumite evenimente sau fap-

te care au semnificație juridică și care sunt prezentate și puse în circulație [28]”. Într-un alt caz din practica judiciară este relevant efectul juridic produs în rezultatul comiterii unui fals în acte publice: „Inculpatul L.S., la 27.11.2010, a întocmit o încheiere privind rezultatele verificării cazului dat, în care a introdus date vădit false, privind cauzele producerii accidentului rutier și persoana vinovată, care a rezultat aprobarea de către conducerea CPR Hâncești a propunerii de a înceta controlul pe cazul dat (sublinierea ne aparține – n. a.) din lipsa elementelor infracțiunii [29]”.

În opoziție, într-o altă speță, instanța a decis să achite inculpatul din motiv că documentul pretins a fi falsificat nu era apt să producă consecințe juridice. În fapt, acuzatorul de stat i-ar fi imputat inculpatei P.Z. că ar fi falsificat procesul-verbal nr. 3 din 27.01.2010 al comisiei de atestare a funcționarilor publici din administrația primăriei satului N., care este un document oficial [34]. Instanța a decis, însă, asupra lipsei obiectului infracțiunii. În motivarea soluției sale, instanța a punctat: „În speță, actul care produce consecințe juridice este fișa de evaluare, act ce urmează a fi întocmit în conformitate cu prevederile Legii Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr. 158-XVI din 04 iulie 2008 [...] și, respectiv, doar fișa de evaluare este actul ce atestă evaluarea funcționarului public și rezultatele acestuia. Procesul-verbal nr. 3 din 27.01.2010 al Comisiei de atestare a funcționarilor publici din administrația primăriei N., actul care îi este imputat inculpatei că l-ar fi falsificat, nu este un document oficial, deoarece nu produce consecințe juridice și, respectiv, nu este prezent obiectul material al infracțiunii prevăzută la lit. b) alin.(2) art. 332 CP [34]”.

Cu privire la această trăsătură, în doctrină se menționează: „[i]nformația conținută în document trebuie să posede importanță juridică. Cu alte cuvinte, documentul trebuie să confirme statutul persoanei, anumite drepturi și obligații ale acesteia, să certifice un fapt juridic sau probator, să dețină forță juridică [54, p. 114]”. După V.V. Romanova, „caracterul oficial al documentului este determinat de conținutul său – certificarea faptelor juridice care duc la apariția, modificarea sau încetarea raporturilor juridice, precum și certificarea faptelor cu semnificație juridică ce indică asupra posibilității apariției unor consecințe juridice [53, p. 15]”. A. Briliantov, în genere, susține că criteriul principal de atribuire a documentului în categoria celor oficiale îl constituie capacitatea acestuia de a influența asupra raporturilor juridice: asupra apariției, modificării sau stingerii acestora [40]. În opinia noastră, această trăsătură este necesară, dar nu și suficientă pentru aprecierea caracterului oficial al documentului, motiv pentru care suntem rezervați în a împărtăși în totalitate punctul de vedere al lui A. Briliantov. Considerăm că această trăsătură este indispensabilă și documentului sub semnătură privată. De aceea, constatăm că sfera punerii și aflării în circulație a documentului

este trăsătura ce marchează definitiv un document drept oficial sau privat. Or, așa cum am arătat mai sus, documentul devine oficial numai dacă punerea sau aflarea acestuia în circulație este condiționată de activitatea unei persoane publice.

Finalmente, punctăm că documentul oficial trebuie să fie producător de consecințe juridice. În caz contrar, este imposibil de atestat o lezare infracțională a relațiilor sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică de către persoanele publice sau de către cele cu funcție de demnitate publică, a căror apariție și dezvoltare se află în stricată dependență de încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale. Pe bună dreptate notează unii autori: „Alterarea unui asemenea înscris este de natură să aducă atingere acelei încrederi pe care publicul, considerat o masă, o acordă autenticității și sincerității înscrisurilor și, astfel, să creeze o stare de pericol pentru relațiile sociale bazate pe acestea [16, p. 624]”.

În concluzie, un document nu poate fi considerat oficial și, drept consecință, nu poate apărea în postura de produs al infracțiunilor de fals în acte publice în ipoteza în care acesta nu este producător de consecințe juridice (*i.e.* nu este capabil să ducă la apariția, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice).

În același registru, V. Dobrinou și N. Neagu relevă: „[p]entru a putea constitui obiect material al faptei, înscrisurile oficiale trebuie să fie de natură să producă consecințe juridice, adică să fie apte a da naștere, a modifica sau a stinge raporturi juridice [...] [16, p. 624]”. În mod similar, Ivan Gh. și Ivan M.-C. enunță: „Este necesar ca înscrisul să aibă valoare probatorie, de natură să producă consecințe juridice, adică trebuie să aibă aptitudinea de a da naștere, de a modifica sau a stinge un drept sau o obligație ori de a genera alte consecințe juridice [18, p. 398]”. Sesizăm accentul pus de către cei din urmă autori. În opinia acestora, pentru a fi catalogat oficial, este necesar ca documentul să fie apt de a produce consecințe juridice, nefiind necesară producerea lor efectivă. Într-adevăr, e suficient ca documentul să fie producător de consecințe juridice pentru a fi privit în postura de obiect material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 332 CP. În acest sens, nu prezintă interes producerea ca atare a consecințelor juridice.

În altă privință, A. Brilliantov menționează că documentele oficiale pot influența asupra raporturilor juridice, adică pot confirma nemijlocit drepturi și elibera de obligații [40]. Și alți autori punctează că nu orice documente oficiale pot evolua în calitate de obiect material al infracțiunilor de fals în acte publice, ci doar acelea care confirmă drepturi sau eliberează de obligații [54, p. 288]”. Suntem în dezacord cu opiniile acestor autori. Apare neclară poziția autorilor de a conferi un sens restrâns noțiunii „document oficial” cu care se operează în contextul

infracțiunilor de fals în acte publice. Expresia „care acordă drepturi sau eliberează de obligații” nici măcar în mod implicit nu este indicată în textul art. 332 CP. Aceasta este consemnată doar în textul art. 361 CP (text în care, la fel, documentul oficial apare pe post de obiect material sau imaterial al infracțiunii). Corect observă A. Reșetnicov: „[...] prima noțiune nu e restrânsă prin adaosul „care acordă drepturi sau eliberează de obligații”, care marchează cea de-a noua noțiune. De aceea, nu oricare document oficial acordă drepturi sau eliberează de obligații. În art. 332 CP, prin „document oficial” se au în vedere și acele documente oficiale care nu acordă drepturi, nici nu eliberează de obligații. Însă, chiar și în această ipoteză documentele oficiale își păstrează calitatea de a produce consecințe juridice [26, p. 40-41]”. Într-o speță din practica judiciară instanța a statuat în mod similar [12]. De asemenea, și L.A. Bukalerova argumentează: „Nu toate documentele oficiale care certifică anumite fapte și comportă semnificație juridică, în mod inevitabil implică consecințe juridice sub forma acordării unor drepturi sau eliberări de anumite obligații. Un număr foarte mare dintre acestea pur și simplu certifică fapte de natură juridică [42, p. 45]”.

Generalizând, constatăm că obiectul material sau imaterial al infracțiunilor de fals în acte publice are o întindere mai mare ca obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute de art. 361 CP, normele de la art. 332 CP devenind aplicabile și atunci când falsul vizează un document ce nu acordă drepturi sau eliberează de obligații. Din aceste considerente, nu putem susține acele statuări judiciare în care obiectul material/imaterial sau produsul infracțiunilor de fals în acte publice este redat prin atribuirea suplimentului „care acordă drepturi sau eliberează de obligații [32, 8, 13, 30, 6]”. De pildă, într-o speță practică instanța a punctat că „*procesul-verbal cu privire la contravenție silvică [pretins a fi falsificat] reprezintă un document oficial care acordă drepturi și eliberează de obligații* [10, 14]”.

Referințe bibliografice:

1. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
2. Brînza S., Stati V., Popov R. Falsul în acte publice (art. 332 CP RM): aspecte de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 8 (88), p. 64-73.*
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74. În vigoare din 12 iunie 2003.*
4. Codul penal al României. În: *Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510.*
5. Convenția de la Haga din 5 octombrie 1961 cu privire la suprimarea cerinței supraregalizării actelor oficiale străine („Convenția privind apostila”). <https://apostila.gov.md/wp-content/uploads/2014/03/Con->

- ventia_de_la_Haga_cu_privire_la_suprimarea_cerintei_supralegalizarii_actelor_oficiale.pdf (vizitat 02.02.2021).
6. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 12 noiembrie 2014. Dosarul nr.1a-14/14. https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8e77cb55-8a86-e411-a92e-005056a5fb1a (vizitat 02.02.2021).
  7. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 30 martie 2016. Dosarul nr.1a-180/16. https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e97f228e-070e-e611-86a1-005056a5fb1a (vizitat 02.02.2021).
  8. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 15 noiembrie 2017. Dosarul nr.1a-359/17. https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/726d2661-00e0-e711-80d7-0050568b4d5b (vizitat 02.02.2021).
  9. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 5 aprilie 2017. Dosarul nr.1a-936/2015. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5912bdec-7a40-e711-80d3-0050568b4ab5 (vizitat 02.02.2021).
  10. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 25 ianuarie 2018. Dosarul nr.1a-1931/2018. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6f298642-d225-e811-80d5-0050568b7027 (vizitat 02.02.2021).
  11. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 28 martie 2018. Dosarul nr.1a-344/2018. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1baf54ff-f754-e811-80d5-0050568b7027 (vizitat 02.02.2021).
  12. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 noiembrie 2016. Dosarul nr.1ra-1491/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7819 (vizitat 02.02.2021).
  13. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 20 martie 2018. Dosarul nr.1ra-393/2018. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10763 (vizitat 02.02.2021).
  14. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 05 iunie 2018. Dosarul nr.1ra-941/2018. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11307 (vizitat 02.02.2021).
  15. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20 martie 2014. Dosarul nr.4-1r1l2/2014). http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3 (vizitat 02.02.2021).
  16. Dobrinou V., Neagu N. *Drept penal. Partea specială*. București: Universul, 2014.
  17. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială. Vol.IV*. București: ALL Beck, 2003.
  18. Ivan Gh., Ivan M.-C. *Drept penal. Partea specială conform noului Cod penal*. București: C.H. Beck, 2013.
  19. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație, nr.982 din 11.05.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 88-90.
  20. Legea Republicii Moldova cu privire la organizarea activității notarilor, nr.69 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287.
  21. Legea Republicii Moldova privind procedura notarială, nr. 246 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 30-37.
  22. Popov R., Stati V. *Infrațiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică. Falsul în acte publice / coord. ed. M.Poalelungi. Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
  23. Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind accesul la documentele publice, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 21 februarie 2002, cu ocazia celei de-a 784-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor. [https://www.standarde-justitie.ro/presasijustitia/Recomandarea%20Rec\(2002\)2%20a%20Comitetului%20Ministrilor%20catre%20statele%20membre%20privind%20accesul%20la%20documentele%20publice.pdf](https://www.standarde-justitie.ro/presasijustitia/Recomandarea%20Rec(2002)2%20a%20Comitetului%20Ministrilor%20catre%20statele%20membre%20privind%20accesul%20la%20documentele%20publice.pdf) (vizitat 02.02.2021).
  24. Regulamentul (UE) 2016/1191 al Parlamentului European și al Consiliului din 06 iulie 2016 privind promovarea liberei circulații a cetățenilor prin simplificarea cerințelor de prezentare a anumitor documente oficiale în Uniunea Europeană și de modificare a Regulamentului (UE) nr.1024/2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32016R1191> (vizitat 02.02.2021).
  25. Reșeticov A. Pot oare documentele private să formeze obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 332 și 361 CP RM? În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2007, nr.1-3, p. 87-91.
  26. Reșeticov A. Accepțiunea juridico-penală a noțiunii „document oficial”. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 2, p. 35-42.
  27. Sentința Judecătorei Dondușeni din 30 iunie 2015. Dosarul nr. -16/2015. https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/8002b891-021f-e511-b888-005056a5d154 (vizitat 02.02.2021).
  28. Sentința Judecătorei Edineț din 28 februarie 2012. Dosarul nr.1-5/2012. https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/8d7d2f91-8a72-e111-8fd3-00215ae0e41d (vizitat 02.02.2021).
  29. Sentința Judecătorei Hâncești din 12 decembrie 2011. Dosarul nr. 1-27/11. https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/12b153dc-3e31-e111-9747-00215ae0e487 (vizitat 02.02.2021).
  30. Sentința Judecătorei Hâncești, sediul Ialoveni din 17 noiembrie 2017. Dosarul nr.1-405/17. https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d2e8a3bb-a4cb-e711-80d5-0050568b7027 (vizitat 02.02.2021).
  31. Sentința Judecătorei Râșcani din 22 aprilie 2015. Dosarul nr.1-23/2015. https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/54998b6f-91e9-e411-a983-005056a5fb1a (vizitat 02.02.2021).
  32. Sentința Judecătorei Soroca, sediul Central, din 12 mai 2017. Dosarul nr.1-236/16. https://jsr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8de8b078-1737-e711-80d3-0050568b2c1f (vizitat 02.02.2021).
  33. Sentința Judecătorei Strășeni din 22 martie 2016. Dosarul nr.1-21/2016. https://jst.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f91e1eb5-2c06-e611-86a1-005056a5fb1a (vizitat 02.02.2021).
  34. Sentința Judecătorei Strășeni, sediul Central din 17 octombrie 2020. Dosarul nr.1-7/2020. https://jst.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a5d04758-4b42-4112-b18f-567dead3b31 (vizitat 02.02.2021).
  35. Stati V. Concurența dintre art. 190 și 361 din Codul penal: analiza practicii judiciare neuniforme. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr. 10, p. 5-13.

36. Алиева М. М. *Уголовная ответственность за преступления, связанные с подлогом документов / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2011. 29 с.
37. Баландин В. И. *О понимании официального документа по статьям 292 и 397 УК РФ для целей квалификации преступлений*. В: Юридический вестник Самарского университета, 2020, №6 (2), с. 63-69.
38. Басова Т. Б. *Ответственность за служебный подлог по уголовному праву России*. Владивосток, 2002.
39. Борчашвили И. Ш. *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан*. Особенная часть (том 2). Алматы: Жеті Жарғы, 2015.
40. Бриллиантов А. *Критерии официального документа*. <https://center-bereg.ru/h918.html> (vizitat 02.02.2021).
41. Букалерева Л.А. *Уголовно-правовая охрана официального информационного оборота / под ред. В. С. Комиссарова, Н. И. Пикурова*. Москва: Юрлитинформ, 2006. 360 с.
42. Букалерева Л. А. *О проекте постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О судебной практике по делам о взяточничестве и об иных коррупционных преступлениях*. В: Уголовное право, 2013, № 5.
43. Букалерева Л. А., Рарог А. И. *Совершенствование уголовно-правовой охраны не документированной официальной информации от незаконных деяний лиц, использующих должностное или служебное положение*. В: Уголовное право, 2004, №4, с. 44-47.
44. Векленко С. В., Борков В. Н. *Уголовно-правовая характеристика преступлений против государственной власти, интересов государственной службы и службы в органах местного самоуправления: учебное пособие*. Омск, 2007. 244 с.
45. Журавлева Г.В. *Уголовная ответственность за служебный подлог / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2007. 21 с.
46. Ильяшенко А. Н., Сапрунов А. Г., Садыков А. У. и.д. *Уголовная ответственность за служебный подлог*. Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2011. 140 с.
47. Калешина О. И. *Поддельный документ как предмет и средство совершения преступления / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Краснодар, 2006. 26 с.
48. Канунников В.А. *Уголовная ответственность за служебный подлог / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Ростов-на-Дону, 1999. 22 с.
49. Логинов Е. А. *Ответственность за должностные преступления: учебное пособие*. Сыктывкар, 2003.
50. Любавина М. А. *Квалификация преступлений, предусмотренных статьями 285, 286, 292 и 293 УК РФ: учебное пособие*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2010. 184 с.
51. Помнина С.Н. *Некоторые вопросы определения предмета служебного подлога*. В: Вестник Мордовского университета, 2014, №4, с. 60-66.
52. Рахманов И. Т. *Документ как предмет преступления, предусмотренного ст. 369 Уголовного кодекса Республики Казахстан*. В: Международная научно-практическая конференция, 16-17 ноября 2017, с. 74-78.
53. Романова В. В. *Служебный подлог: учебное пособие*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2017. 56 с.
54. Сабитов Р. А., Сабитова Е. Ю. *Уголовно-правовая оценка обманов и действий, совершенных с документами*. Москва: Юрлитинформ, 2012. 344 с.
55. Савенко И. А. *Проблемы правовой интерпретации официального документа как предмета преступления*. В: Общество и право, 2012, № 5 (42), с. 131-135.
56. Семенов Р. Б. *Уголовно-правовая оценка подлога документов / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2006. 28 с.
57. Стяжкина С. А. *Официальный документ как предмет служебного подлога: понятие, признаки, виды*. В: Вестник Удмуртского университета. Серия «Экономика и право», 2014, № 2, с. 185-189.
58. Уголовный кодекс Грузии. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizitat 02.02.2021).
59. Чесноков О. В. *Официальный документ как предмет служебного подлога*. В: Общество и право, 2009, № 2(24), с. 121-125.
60. Council of Europe Convention on Access to Official Documents. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084826> (vizitat 02.02.2021).
61. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina. https://www.legislationline.org/download/id/8499/file/CC_BiH_am2018_eng.pdf (vizitat 02.02.2021).
62. Criminal Code of Lithuania. https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf (vizitat 02.02.2021).
63. Criminal Code of the Republic of Bulgaria. https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf (vizitat 02.02.2021).
64. Criminal Code of the Republic of Estonia. https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf (vizitat 02.02.2021).
65. Criminal Code of the Republic of Malta. https://www.legislationline.org/download/id/8555/file/Malta_Criminal_Code_amDec2019_en.pdf (vizitat 02.02.2021).
66. Criminal Code of the Republic of Poland. https://www.imolin.org/doc/amliid/Poland_Penal_Code1.pdf (vizitat 02.02.2021).
67. Criminal Code of the Swiss Confederation. https://www.legislationline.org/download/id/8561/file/Swiss_CC_1937_am112019_en.pdf (vizitat 02.02.2021).
68. Penal Code of Japan. <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf> (vizitat 02.02.2021).
69. Código penal de España. <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal/> (vizitat 02.02.2021).

CZU: 347.734:343.22

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).04)

IMPLICAȚII PENALE ALE STATUTULUI JURIDIC AL MEMBRILOR ORGANULUI DE CONDUCERE ȘI AL PERSOANELOR CARE DEȚIN FUNCȚII-CHEIE ÎN CADRUL BĂNCILOR

Roman EREMCIU,

procuror, adjunct al procurorului-șef al Procuraturii mun. Chișinău, șef al Oficiului Centru, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
<https://orcid.org/0000-0002-5792-5691>

Octavian BIVOL,

procuror în Procuratura mun. Chișinău, Oficiul Centru, detașat în funcția de șef al Secției instruire continuă a INJ, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0003-1748-4972>

SUMAR

În anumite cazuri operarea completărilor și modificărilor legislative asupra Codului penal poate ridica incertitudini în partea ce se referă la aspectele de interpretare și aplicare a normei penale. În acest sens, voința legiuitorului urmează să fie expusă într-o manieră care să corespundă criteriilor recunoscute de calitate a legii, și anume: accesibilitate, previzibilitate și claritate. Mai cu seamă, norma de drept penal trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În acest articol, autorii și-au propus scopul să interpreteze ultima teză a art. 123 alin. (2) din Codul penal, corespunzător – să stabilească dacă membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie în cadrul băncii pot

CRIMINAL IMPLICATIONS OF THE LEGAL STATUS OF MEMBERS OF THE GOVERNING BODY AND PERSONS CARRYING OUT KEY FUNCTIONS IN BANKS

SUMMARY

In some cases, the operation of legislative additions and amendments to the Criminal Code may raise uncertainties regarding the interpretation and application of the criminal law. In this regard, the will of the legislator is to be expressed in a manner that meets the recognized criteria of quality of the law, namely: accessibility, predictability and clarity. In particular, the rule of criminal law must be worded with sufficient precision so as to enable the person to decide on his conduct and to reasonably foresee, in the light of the circumstances of the case, the consequences of such conduct. In this article, the authors set out to interpret the last sentence of art. 123 para. (2) of the Criminal Code, i.e. – to determine whether the members of the governing body and the persons holding key positions in the bank can be considered persons authorized or invested by the state to provide, on their behalf, public services or perform activities of interest public and implicitly, if they can be considered public persons, within the meaning of art. 123 paragraph (2) of the Criminal Code, since, before the exercise of responsibilities, the candidatures of such persons must be approved by the National Bank of Moldova, or either, are to be considered persons managing a commercial organization, within the meaning of article 124 of the Criminal Code.

Key-words: *governing body, key functions, public person, state authorized person, entrusted by the state person, public service, activities of public interest.*

fi considerate persoane autorizate sau investite de stat să presteze, în numele acestuia, servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public și, implicit, dacă pot fi considerate persoane publice, în sensul art. 123 alin.(2) din Codul penal, de vreme ce, înainte de începerea exercitării responsabilităților, candidaturile acestor persoane trebuie să fie aprobate de Banca Națională a Moldovei sau, totuși, urmează a fi considerate persoane care gestionează o organizație comercială, în sensul art. 124 din Codul penal.

Cuvinte-cheie: organ de conducere, funcții-cheie, persoană publică, persoană autorizată de stat, persoană investită de stat, servicii publice, activități de interes public.

Introducere

Conform art. 134¹³ din Codul penal (în continuare – CP), „[p]rin administrator al băncii, în sensul art. 191 alin. (2)¹, art. 197 alin. (3), art. 239¹ alin. (2) și art. 239², se înțelege persoana definită astfel prin Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21.07.1995” [3].

Cu toate că noțiunea prevăzută la art. 134¹³ CP ne indică că prin administrator al băncii, în sensul art. 191 alin. (2)¹, art. 197 alin. (3), art. 239¹ alin. (2) și art. 239², se înțelege persoana definită astfel prin Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21.07.1995 (în continuare – Legea nr. 550/1995) [12], putem constata că respectiva noțiune este utilizată și în conținutul altor norme ale Codului penal, *inter alia*, art. 335 alin.(3) CP, prin care este incriminată fapta de folosire intenționată de către administratorul unei bănci a situației de serviciu, a bunurilor organizației în interes material, în alte interese personale sau în interesul terților, direct ori indirect, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

Respectiv, potrivit art. 3 al Legii nr. 550/1995, din redacția existentă până la 06.10.2017, prin „administrator” se înțelegea „membru al consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-șef, conducătorul filialei persoanei, precum și altă persoană investită prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul persoanei”.

În continuare, urmare a adoptării Legii privind activitatea băncilor nr. 202 din 06.10.2017 (în continuare – Legea nr. 202/2017) [14], la art. 148 alin. (5) din Lege stabilim că „De la data intrării în vigoare a prezentei legi, prevederile capitolelor I, II, III, IV, V, VI, VII și art. 379 din Legea instituțiilor financiare nr. 550/1995 se abrogă”.

În acest fel, la data intrării în vigoare a Legii nr. 202/2017 (01.01.2018), art. 3 al Legii nr. 550/1995 a fost abrogat. În circumstanțele date, Legea nr. 202/2017, care a preluat într-o anumită măsură prevederile Legii nr. 550/1995, nu prevede o definiție a noțiunii de „administrator al băncii”.

Discuții și rezultate

Analizând conținutul art. 3 din Legea nr. 202/2017, conchidem că legiuitorul a încercat, într-un anumit mod, să preia reminiscențe din precedenta noțiune de „administrator” utilizată în special în contextul Legii nr.550/1995 și, respectiv, efectuând definirea expresiei de „organ de conducere”, a indicat că prin acesta se înțelege „organele unei bănci care sunt numite în conformitate cu legislația aplicabilă și sunt împuternicite să stabilească strategia,

obiectivele și orientarea generală ale băncii și care supraveghează și monitorizează procesul decizional de conducere și persoanele fizice care conduc în mod efectiv activitatea băncii”.

Nu am putea menționa că noțiunea prezentată a oferit suficientă claritate în acest sens, însă, potrivit art. 40 al Legii nr. 202/2017, înțelegem că organul de conducere al unei bănci este reprezentat de consiliul și executivul acesteia. În linii generale, reieșind din prevederile art. 41 alin. (1) și 42 alin. (1), „consiliul băncii” îndeplinește rolul de supraveghere și monitorizare a procesului decizional de conducere, este responsabil de activitatea băncii per ansamblu și de soliditatea financiară a acesteia, respectiv – „organul executiv” exercită funcția de conducere curentă a băncii sub supravegherea directă a consiliului și gestionează eficient și prudent activitatea băncii într-un mod corespunzător cu strategia și cadrul de administrare a activității băncii, aprobate de consiliu.

De asemenea, în conținutul art. 3 din Legea nr. 202/2017 este oferită noțiunea de „persoane care dețin funcții-cheie”, prin care se înțelege „membri ai personalului ale căror funcții le conferă o influență semnificativă asupra orientării băncii, însă care nu sunt membri ai organului de conducere. Printre persoanele care dețin funcții-cheie se pot număra conducătorii unor linii de activitate importante, ai sucursalelor, ai funcțiilor de suport și de control. Categoriile de persoane fizice care dețin funcții-cheie sunt determinate prin actele normative ale Băncii Naționale a Moldovei” (sublinierea ne aparține – n.a.).

Astfel, determinarea „persoanelor care dețin funcții-cheie” s-a efectuat prin Hotărârea Comitetului executiv al Băncii Naționale a Moldovei nr. 292 din 29.11.2018, prin care a fost aprobat Regulamentul cu privire la cerințele față de membrii organului de conducere al băncii și al societății financiare holding sau holding mixte, conducătorii sucursalei unei bănci din alt stat, persoanele care dețin funcții-cheie și față de lichidatorul băncii în proces de lichidare.

Reieșind din pct. 3 al Regulamentului indicat, prin „persoane care dețin funcții-cheie” se înțelege: a) contabilul-șef, directorul financiar ai băncii/sucursalei băncii din alt stat; b) conducătorii structurilor responsabile de activitatea de creditare pe principalele segmente de creditare – persoane juridice și/sau fizice (corporate și/sau retail) și care raportează direct unui membru al organului executiv; c) conducătorul funcției de audit intern; d) conducătorul funcției de administrare a riscurilor; e) conducătorul funcției de conformitate; f) conducătorii celor mai mari sucursale ale băncii, determinate astfel de către bancă în corespundere cu punctul 6; g) conducătorul structurii responsabile de activitatea de trezorerie și care raportează direct unui membru al organului executiv; h) conducătorii funcțiilor responsabile de domeniul tehnologiilor informaționale, achiziții și logistică, activități retail, altele decât

creditare (carduri, produse online), atragere sau plasare resurse financiare, la decizia băncii, în condițiile în care funcția conferă persoanelor respective o influență semnificativă asupra orientării băncii potrivit evaluării realizate conform punctului 5” [9].

Inițierea discuțiilor și, implicit, cercetarea subiectului privind implicațiile penale ale statutului juridic al membrilor organului de conducere și al persoanelor care dețin funcții-cheie în cadrul băncilor s-a datorat, într-o măsură oarecare, prevederilor art. 43 alin. (5) din Legea nr. 202/2017, prin care concluzionăm că fiecare dintre membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie trebuie să fie aprobate de către Banca Națională a Moldovei înainte de începerea exercitării responsabilităților.

Mai mult, avansarea cercetărilor a fost determinată și de ultima teză din art. 123 alin. (2) CP, unde este indicat că „prin persoană publică se înțelege: [...] persoana autorizată sau investită de stat să îndeplinească [...] activități de interes public”.

Dacă membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie trebuie să fie aprobate de Banca Națională a Moldovei înainte de începerea exercitării responsabilităților, ar însemna oare că acestea sunt persoane autorizate sau investite de către stat să îndeplinească activități de interes public și, implicit, pot fi considerate persoane publice în sensul art. 123 alin. (2) din CP, or, totuși, acestea urmează a fi considerate persoane care gestionează o organizație comercială, în sensul art. 124 CP?

Pentru început, vom încerca să stabilim dacă activitatea desfășurată de către membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie din cadrul băncilor comerciale poate fi considerată drept o îndeplinire a activităților de interes public, ca mai apoi să revenim la aspectul dacă membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie pot fi considerate persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public.

Astfel, potrivit art. 16 alin. (2) din Legea nr. 202/2017, „[b]ăncile se constituie sub forma juridică de organizare de societăți pe acțiuni conform legislației cu privire la societățile pe acțiuni [...]”, iar coroborat cu art. 245 alin. (2) din Codul civil, societățile pe acțiuni reprezintă o formă juridică de organizare a societății comerciale.

Reieșind din prevederile art. 8 alin. (1) al Legii nr. 202/2017, constatăm că, „în vederea desfășurării activității în Republica Moldova, fiecare bancă trebuie să dispună de o licență eliberată de Banca Națională a Moldovei, în condițiile prezentei legi”. Totodată, alineatul (2) al aceluiași articol ne indică faptul că „Banca Națională a Moldovei este investită cu dreptul exclusiv de a elibera licențe băncilor”. De asemenea, analizând conținutul art. 16 alin. (1) din aceeași lege, stabilim că „[b]ăncile persoane juridice din Republica Moldova, înainte de începerea propriu-zisă a activității, trebuie să obțină de la

Banca Națională a Moldovei licența pentru desfășurarea activităților [...]”.

În context, un interes sporit îl reprezintă punctul de vedere al autorului român Pașca V., atunci când numitul conchide asupra faptului că „privatizarea unor servicii într-o economie liberă poate îmbrăca și forma exercitării de către particulari a unor profesii. Atunci când această profesie necesită o abilitare specială (autorizare, licențiere etc.) din partea unei autorități publice, care are și abilitarea de exercitare a controlului asupra modului în care își desfășoară persoana fizică autorizată activitatea, se cheamă că acea persoană exercită un serviciu de interes public” [16, p. 21].

Catalogarea Băncii Naționale a Moldovei în rândul autorităților publice poate fi efectuată inclusiv prin trimitere la prevederile art. 7 și 8 din Codul administrativ, în care se indică faptul că „autoritate publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public”. De asemenea, „regimul de putere publică reprezintă ansamblul competențelor prevăzute de lege în vederea realizării sarcinilor autorităților publice, care le conferă posibilitatea de a se impune cu forță juridică obligatorie în raporturile lor cu persoane fizice sau juridice” [2].

Având în vedere cele indicate anterior, putem menționa cu siguranță că Banca Națională a Moldovei, în calitatea sa de autoritate publică, este investită *inter alia* cu dreptul exclusiv de a elibera băncilor licențe de activitate, precum și de a aproba membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie înainte de începerea exercitării responsabilităților în cadrul unei bănci comerciale.

În continuare, anticipăm și întrebarea: banca desfășoară sau nu o activitate de interes public?

Potrivit noțiunii oferite de către Legea nr. 202/2017, observăm că banca este o „persoană juridică a cărei activitate constă în atragerea de depozite sau de alte fonduri rambursabile de la public și în acordarea de credite în cont propriu”.

Definirea noțiunii de „interes public” s-a încercat a fi efectuată prin prevederile art. 18 din Codul administrativ, care ne indică că acesta „vizează ordinea de drept, democrația, garantarea drepturilor și a libertăților persoanelor, precum și obligațiile acestora, satisfacerea necesităților sociale, realizarea competențelor autorităților publice, funcționarea lor legală și în bune condiții”.

Totodată, definirea noțiunii de „interes public” a fost efectuată în conținutul art. 3 din Legea integrității nr. 82 din 25.05.2017 (în continuare – *Legea nr.82/2017*) [13], în care se indică faptul că reprezintă un „interes general de dezvoltare a bunăstării societății în ansamblu și de realizare a intereselor private legitime, garantat prin funcționarea entităților publice și private, precum și prin exercitarea atribuțiilor

lor de serviciu ale agenților entităților date în strictă conformitate cu prevederile legale, în mod eficient și econom din punct de vedere al utilizării resurselor”.

In concreto, observăm că recunoașterea băncilor ca fiind entități de interes public a fost instituită legislativ prin Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 (în continuare – *Legea nr.287/2017*) [10], unde, la art. 3 alin. (1), este prevăzut că prin entitate de interes public se înțelege „entitate ale cărei valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată; bancă; asigurător (re-asigurător)/societate de asigurări; organism de plasament colectiv în valori mobiliare cu personalitate juridică; entitate mare care este întreprindere de stat sau este societate pe acțiuni în care cota statului depășește 50% din capitalul social” (sublinierea ne aparține – n.a.).

Atribuirea naturii activității desfășurate de către bănci în sfera interesului public a fost exprimată, printre altele, inclusiv de către judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție din România în Decizia nr. 18 din 30.05.2017, indicând că „[...] XIV. [...] 1. [...] În doctrina de drept bancar se arată că procesul de publicizare a dreptului bancar este rezultatul interesului deosebit pe care îl prezintă pentru orice stat activitățile permise instituțiilor de credit și este dedus din regimul de autorizare, reglementare și supraveghere jurisprudențială a acestor instituții, exercitat de Banca Națională a României, instituție publică, independentă, din caracterul imperativ al dispozițiilor actelor normative din domeniul bancar, precum și din monopolul instituit cu privire la desfășurarea activităților bancare. Practic, acest monopol se justifică prin interesul clienței și necesitatea protejării acesteia, ceea ce reclamă ca astfel de operațiuni să fie efectuate doar de entități care oferă siguranță [...]. Natura activității desfășurate de băncile (instituțiile de credit) cu capital integral privat depășește sfera interesului particular și se situează în sfera interesului public, acestea fiind incluse în cadrul persoanelor juridice care exercită un serviciu de interes public” (sublinierea ne aparține – n.a.) [6].

Suplimentar în acest sens, menționăm că în considerentele Deciziei nr. XIII din 20 martie 2006 cu privire la aplicarea dispozițiilor art. 79 alin. (2) din Legea nr. 58/1998 privind activitatea bancară, Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție au reținut că „[...] activitatea bancară, deși se realizează de persoane juridice de drept privat, prezintă un incontestabil interes public” [7].

De asemenea, nu poate fi neglijat nici punctul de vedere exprimat de către Mărgineanu D., atunci când indică faptul că „securitatea financiară la nivel de stat este definită de către economiști ca principala capacitate, abilitate a statului de a exercita independent politica financiar-economică în conformitate cu interesele naționale. Esența securității financiare este definită ca „situația economiei, în care se asigură formarea fluxurilor de numerar pozitive

ale statului în volumul suficient pentru îndeplinirea sarcinilor și funcțiilor sale” (sublinierea ne aparține – n.a.) [15, p. 237].

În concluzia celor prezentate, reiese că, dacă banca este atribuită unei entități de interes public, activitatea desfășurată de către aceasta este una de interes public, or, după cum a fost indicat, natura activității desfășurate de către băncile cu capital integral privat depășește sfera interesului particular și se situează în sfera interesului public. Respectivul concluzionări sunt deduse inclusiv din art. 14 al Legii nr. 202/2017, unde, fără a le enumera, sunt prevăzute activitățile permise băncilor spre desfășurare.

Desigur că am putea anticipa și inițierea anuntor discuții asupra faptului că anume banca desfășoară, printre altele, activități de interes public, dar nu membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie. În replică, totuși, ar putea fi identificate argumente că activitatea desfășurată de către membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie în cadrul băncii urmează a fi considerată, de asemenea, de interes public, de vreme ce anume această categorie de persoane gestionează activitatea băncii per ansamblu.

În mod evident, cu toate că noțiunea de „interes public” a fost definită în actele normative menționate, totuși ar putea rămâne loc de interpretare, dacă sensul utilizat în conținutul Codului administrativ (*mai cu seamă că prevederile prezentului cod nu se aplică raporturilor juridice ale autorităților publice care acționează în baza Codului penal – a se vedea: art. 2 alin. (3) lit. b*), în Legea nr. 82/2017 și în Legea nr. 287/2017 este același cu sensul noțiunii de „interes public” prevăzut în conținutul art. 123 alin. (2) CP. Pe lângă utilizarea noțiunii de „interes public” în conținutul art. 123 alin. (2) CP, aceasta poate fi identificată și la art. 36 și 38 din același Cod, cu ocazia reglementării instituției „legitimei apărări” sau „stării de extremă necesitate”, precum și în conținutul normelor incriminatoare prevăzute în partea specială a Codului penal (*a se vedea: art. 327 – 329, 335, 352, 361*).

Având în vedere că sensurile utilizate în conținutul articolelor menționate nu comportă aceeași semnificație juridică și având în vedere natura diferită a instituțiilor dreptului penal, constatăm asupra oportunității completării capitolului XIII al părții generale a Codului penal, în partea ce se referă la înțelesul unor termeni sau expresii prevăzute în prezentul cod, sau o cale de alternativă ar putea fi antrenarea legiuitorului, inclusiv de către persoanele abilitate cu dreptul de aplicare a legii, în exercițiul juridic prevăzut de art. 71 și art. 72 din Legea cu privire la actele normative nr. 100 din 22.12.2017.

Desigur, prin emiterea unei legi de interpretare de asemenea se vor oferi soluții juridice de aplicare a normei de drept în sensul exact al acesteia, înlăturându-se astfel deficiențele în partea ce se referă la întrunirea condițiilor de claritate și previzibilitate a legii, precum se vor preîntâmpina și eventualele ac-

țiuni de încălcare a principiului legalității exprimat în interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale. Pe parcurs, a fost stabilit că pentru cel de al doilea remediu juridic au optat inclusiv doctrinarii naționali Stati V. și Eșanu A. cu ocazia cercetării aspectelor dacă sunt oare persoane publice specialiști atestați în domeniul construcțiilor [17, p.159-168].

Vom continua cercetările în sensul stabilirii dacă membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie în cadrul băncilor comerciale pot fi considerate persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public.

Interpretând în coroborare prevederile art. 43 alin. (3) și alin. (5) din Legea nr. 202/2017, constatăm că fiecare dintre persoanele înaintate în funcția de membri ai organului de conducere și în funcțiile-cheie trebuie să fie aprobate de Banca Națională a Moldovei înainte de începerea exercitării responsabilităților.

Am recurs la evidențierea cuvântului „înaintate” în încercarea de a demonstra: condiția că respectivele persoane sunt investite de către stat decade din start, de vreme ce observăm că nu „statul” este acela care înaintază respectivele persoane în funcțiile menționate, dar banca comercială, pe intern, decide asupra candidaturilor acestora, ca mai apoi statul, reprezentat de către Banca Națională a Moldovei, să decidă asupra aprobării acestora.

Astfel, suntem de acord cu constatările lui Brînza C. atunci când el indică: „[...] din alin. (3) art. 38¹, alin. (7) art. 38² și alin. (1) art. 38¹³ ale Legii nr. 550/1995 (care fac parte din Capitolul VI¹ „Lichidarea silită a băncii”) aflăm că lichidatorul băncii este numit în funcție sau destituit din funcție de către BNM; această autoritate publică acceptă cererea de demisie a lichidatorului băncii. În consecință, în cazul lichidării silite a băncii, lichidatorul este persoană publică, mai precis – persoană investită de stat să îndeplinească activități de interes public, în sensul alin. (2) art. 123 CP RM. Nu același lucru putem afirma despre lichidator în cazul lichidării benevole a băncii. Din art. 38¹⁶ și 38¹⁷ ale Legii nr. 550/1995 (care fac parte din Capitolul VI² „Lichidarea benevolă a băncii”) desprindem că lichidatorul băncii (membrul comisiei de lichidare a băncii) este numit în funcție/ destituit din funcție de către adunarea generală a acționarilor. În acest caz, nu statul (reprezentat de BNM), ci banca investește lichidatorul (membrul comisiei de lichidare a băncii) s-o gestioneze [...]” (sublinierea ne aparține – n. a.) [1, p. 22-25].

Respectiv, în conformitate cu art. 38¹⁶ alin. (3) din Legea nr. 550/1995, banca va prezenta „informația privind componența comisiei de lichidare (lichidatorul numit)”, ulterior, potrivit alin. (4) al aceiași legi, „Banca Națională examinează cererea în termen de 2 luni de la data depunerii corespunzătoare a documentelor și eliberează permisiunea privind lichidarea benevolă, dacă constată că: a) hotărârea

privind lichidarea benevolă a băncii a fost luată cu respectarea legislației; b) banca este solvabilă și poate executa fără amânare obligațiile față de creditori; c) documentele prezentate conțin informație completă și suficientă; d) planul propus de lichidare este în interesul creditorilor băncii; e) banca a prezentat în termenul stabilit documentele suplimentare solicitate de Banca Națională, necesare pentru a constata dacă sunt întrunite condițiile de eliberare a permisiunii”.

Reieșind din cele indicate, observăm că în cazul adoptării hotărârii privind lichidarea benevolă a băncii și, implicit, numirea lichidatorului, în competența Băncii Naționale a Moldovei nu intră atribuția de a decide asupra candidaturii lichidatorului prin emiterea eventualelor decizii sub formă de licențe, autorizații, permisiuni, aprobări etc. În acest caz, suntem de acord atunci când pe bună dreptate se menționează că lichidatorul numit cade sub incidența art. 124 CP.

O reglementare distinctă am putea-o stabili în cazul în care persoanele înaintate în funcția de membri ai organului de conducere și în funcțiile-cheie ale băncii trebuie să fie aprobate de către Banca Națională a Moldovei înainte de începerea exercitării responsabilităților. În respectiva situație putem atesta necesitatea emiterii unei decizii de aprobare a candidaturilor acestor persoane. Temeiul juridic al acestei acțiuni poate fi identificat în conținutul art. 27 alin. (1) lit. f) din Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei nr. 548 din 21.07.1995 (în continuare – *Legea nr. 548/1995*) [11], unde este indicat că „Comitetul executiv are următoarele atribuții: [...] decide asupra modului de eliberare a licențelor, autorizațiilor, permisiunilor, aprobărilor ce urmează a fi eliberate de Banca Națională conform legislației în vigoare” (sublinierea ne aparține – n.a.).

Odată ce am epuizat discuțiile în partea ce se referă la faptul că persoanele înaintate în funcția de membru al organului de conducere și în funcțiile-cheie ale băncii nu pot fi considerate ca „investite de stat”, în sensul art. 123 alin. (2) CP, vom continua cercetările în partea ce se referă la eventuala posibilitate de întrunire a condiției de „persoană [...] autorizată de stat”.

Un aspect important și determinant a fost evidențiat de către Stati V. și Eșanu A. atunci când au indicat că „în primul rând, este necesar să accentuăm că, în conformitate cu ultima teză din alin. (2) art. 123 CP RM, se cere ca persoanele nu pur și simplu să fie autorizate sau investite de stat să-și desfășoare activitățile. Se cere ca persoanele să fie autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. Întrucât legiuitorul nu a fost suficient de explicit, nu putem exclude că sintagma „în numele acestuia” se referă atât la persoanele autorizate sau investite de stat să presteze servicii publice cât și la persoanele autorizate sau investite de stat să

îndeplinescă activități de interes public” (sublinierea ne aparține – *n.a.*) [17, p. 162].

Indiscutabil, pe lângă posibilitatea de întrunire a condiției de „persoană [...] autorizată de stat”, urmează să răspundem inclusiv la întrebarea dacă acestea (*persoanele [...] autorizate de stat*) urmează să îndeplinescă în numele statului activități de interese public.

După cum a fost indicat *supra*, observăm că una dintre atribuțiile Comitetului executiv este de a decide asupra modului de eliberare a licențelor, autorizațiilor, permisiunilor, aprobărilor ce urmează a fi eliberate de Banca Națională a Moldovei conform legislației în vigoare. Respectiv, textul „conform legislației în vigoare” ne direcționează inclusiv la prevederile menționate anterior, și anume art. 43 alin. (5) din Legea nr. 202/2017.

Într-adevăr, termenul „autorizate” utilizat în ultima teză a art. 123 alin. (2) CP este foarte apropiat ca sens de termenii „aprobată” sau „aprobărilor” prevăzuți în conținutul art. 43 alin. (5) din Legea nr. 202/2017 și, respectiv, art. 27 alin. (1) lit. f) din Legea nr. 548/1995. În același timp, ar lăsa loc de interpretare însăși intenția legiuitorului în utilizarea termenului generic de „autorizate”, pentru o eventuală înglobare a diferitor cazuri. Totodată, am putea presupune că nu doar intenția legislativă de utilizare a termenului „autorizate” ne demonstrează acest lucru, dar și semnificația uzuală, or, verbul „a autoriza” semnifică a împuternici pe cineva pentru exercitarea unui drept sau pentru săvârșirea unui act, a da cuiva permisiunea, dreptul de a face ceva, a împuternici, a permite, a îngădui etc. [8].

Având în vedere că Comitetul executiv al Băncii Naționale a Moldovei decide asupra modului de eliberare a licențelor, autorizațiilor, permisiunilor, aprobărilor ce urmează a fi eliberate de către Banca Națională a Moldovei conform legislației în vigoare, considerăm că optarea pentru termenul de „aprobată” utilizat în art. 43 alin. (5) din Legea nr. 202/2017 nu este una întâmplătoare, odată ce legiuitorul putea utiliza lesne termenile „autorizație/autorizată”. Însă, chiar și în situația dacă ar fi utilizat termenul „autorizație/autorizată” aceasta nu ar fi fost suficient pentru întrunirea unei condiții din art. 123 alin. (2) CP, de vreme ce respectivele persoane urmează să mai și întrunească condiția de îndeplinire a anumitor activități în numele statului.

Chiar din conținutul art. 43 alin. (9) din Legea nr. 202/2017 am putea stabili că termenul „aprobată” se referă la anumite condiții/cerințe pe care urmează să le întrunească persoanele înaintate în funcția de membru al organului de conducere și în funcțiile-cheie ale băncii, și anume înainte de începerea exercitării responsabilităților. Respectiv, articolul și alineatul menționat prevede că „Banca Națională a Moldovei are autoritatea de a analiza în ce măsură sunt respectate condițiile minime prevăzute în prezenta lege și în actele normative emise în aplicarea

acesteia, de a evalua toate circumstanțele și informațiile privind activitatea, reputația și de experiența persoanelor prevăzute la alin. (1) și de a decide dacă, atât la nivel individual cât și la nivel colectiv, cerințele prevăzute sunt îndeplinite”. Totodată, convingerea exprimată în acest sens se consolidează prin existența *inter alia* a prevederilor punctelor 39-55 din Regulamentul cu privire la cerințele față de membrii organului de conducere al băncii și al [...] funcții-cheie [...], aprobat prin Hotărârea nr. 292 din 29.11.2018 emisă de Comitetul executiv al Băncii Naționale a Moldovei.

Suplimentar, în încercarea de a stabili dacă membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie din cadrul băncii urmează să îndeplinescă în numele statului activități de interes public, menționăm că nu au fost identificate anumite prevederi legale în acest sens. Statul s-a limitat doar la verificarea condițiilor și cerințelor înaintate în raport cu aceste persoane, ele urmând să-și exercite atribuțiile în cadrul societății comerciale potrivit statutului băncii corespunzătoare și reglementărilor interne ale acesteia, cu respectarea prevederilor Legii nr. 202/2017 și ale actelor normative ale Băncii Naționale a Moldovei. Astfel, în nici un caz nu rezultă că statul îi autorizează să îndeplinescă activități de interes public, iar după aprobarea respectivă, membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie din cadrul băncii vor exercita acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice în cadrul societății comerciale, având astfel calitatea de subiect cerută de art. 124 CP, corespunzător – băncile comerciale continuă să fie organizații comerciale, în înțelesul art. 124 CP.

În acest sens, decizia de aprobare emisă de către Banca Națională a Moldovei nu are ca efect atribuirea acestor categorii de persoane a calității de exponenți ai puterii de stat și, implicit, a calității de persoane autorizate de stat să îndeplinescă în numele acestuia activități de interes public.

Este de menționat că, cu ocazia examinării sesizării formulate de Curtea de Apel București – Secția I penală, în Dosarul nr. 61.261/3/2010, Înaltei Curți de Casație și Justiție din România i s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept: „Dacă, în sensul legii penale, funcționarul bancar, angajat al unei societăți bancare cu capital integral privat, autorizată și aflată sub supravegherea Băncii Naționale a României, este sau nu funcționar public, în accepțiunea art. 175 alin. (2) CP”.

Ca urmare a examinării și potrivit Deciziei nr. 18 din 30.05.2017, la care s-a făcut referire anterior, Înalta Curte de Casație și Justiție din România a statuat că, în sensul legii penale, funcționarul bancar, angajat al unei societăți bancare cu capital integral privat, autorizată și aflată sub supravegherea Băncii Naționale a României, este funcționar public, în accepțiunea dispozițiilor art. 175 alin. (2) CP.

Totodată, prin Decizia nr. 661 din 29.10.2019 emisă de către Curtea Constituțională a României s-a decis asupra respingerii ca neîntemeiată excepția de neconstituționalitate ridicată în Dosarul nr. 61.261/3/2010 (2.740/2016) al Curții de Apel București – Secția I penală și s-a constatat că dispozițiile art. 175 alin. (2) CP, în interpretarea dată prin Decizia nr. 18 din 30.05.2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, sunt constituționale în raport cu criticile formulate [5].

Diferit de legea penală națională, în Codul penal Român conceptul de persoană publică asimilată este abordat în mod implicit la art. 175 alin. (2) CP Român, corespondent al art. 123 CP, unde este prevăzut că: „De asemenea, este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public” (sublinierea ne aparține – n.a.) [4].

În concluzie, nu putem nega că Banca Națională a Moldovei, în calitate de autoritate publică, este unica instituție care efectuează licențierea, reglementarea și supravegherea băncilor persoane juridice din Republica Moldova, fiind în drept în acest sens *inter alia* să aprobe persoanele înaintate la funcția de membri ai organului de conducere și persoane care dețin funcții-cheie din cadrul băncii, să efectueze, prin intermediul funcționarilor săi sau al altor specialiști calificați, controale asupra băncilor persoane juridice din Republica Moldova, să examineze condițiile în care își desfășoară activitatea, precum și să verifice respectarea de către aceste instituții a legislației. Respectiv, cu toate că membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie din cadrul băncilor comerciale sunt supuse aprobării, controlului ori supravegherii din partea Băncii Naționale a Moldovei, totuși, în lipsa prevederilor similare în Codul penal național, cum sunt cele din art. 175 alin. (2) CP Român, o altă interpretare juridico-penală asupra statutului juridic al acestor persoane și plasarea acestor categorii în rândul persoanelor publice, prin prisma gravității pedepsei penale, ar putea constitui acțiuni de încălcare a principiului legalității exprimat în interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale.

Referințe bibliografice:

1. Brînza C. Implicații penale ale statutului juridic al administratorului și al lichidatorului. În: *Rezumate ale comunicărilor Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”* (7-8 noiembrie 2020), **Științe Juridice și Economice**. Vol I. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 22-25.
2. Codul administrativ al Republicii Moldova. Nr.116 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320.
3. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Codul penal al României din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial*, 2009, nr. 510. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855> (vizitat 05.11.2021).
5. Decizia Curții Constituționale a României nr. 661 din 29 octombrie 2019 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 175 alin. (2) din Codul penal, în interpretarea dată prin Decizia nr. 18 din 30 mai 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/222514> (vizitat 05.11.2021).
6. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, nr. 18 din 30 mai 2017 privind pronunțarea hotărârii prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/191156> (vizitat 07.11.2021).
7. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secțiile Unite – nr. XIII din 20 martie 2006 cu privire la aplicarea dispozițiilor art. 79 alin. 2 din Legea nr. 58/1998 privind activitatea bancară, republicată, în cazul contractelor de credit bancar încheiate înainte de data intrării în vigoare a acestei legi. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/74077> (vizitat 01.12.2021).
8. Dicționare ale Limbii Române. <https://dexonline.ro/definitie/a%20autoriza> (vizitat 01.12.2021).
9. Hotărârea Comitetului executiv al Băncii Naționale a Moldovei cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la cerințele față de membrii organului de conducere al băncii, al societății financiare holding sau holding mixte, conducătorii sucursalei unei bănci din alt stat, persoanele care dețin funcții-cheie și față de lichidatorul băncii în proces de lichidare. Nr. 292 din 29.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466.
10. Legea contabilității și raportării financiare. Nr. 287 din 15.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 1-6.
11. Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. Nr.548 din 21.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 297-300.
12. Legea instituțiilor financiare. Nr.550 din 21.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 1.
13. Legea integrității. Nr. 82 din 25.05.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243.
14. Legea privind activitatea băncilor. Nr. 202 din 06.10.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 434-439.
15. Mărgineanu D. Abordări conceptuale referitor la securitatea financiară a băncilor comerciale. În: *Analele Științifice ale Universității Cooperatist-Comerciale din Moldova*, 2013, nr. 11(2), p. 236-239.
16. Noul Cod penal. *Comentariu pe articole / Sub redacția lui G. Antoniu*. București: C. H. Beck, 2008. 600 p. *Apud*, Popov R. Administratorul insolvenței – persoană publică? În: *Revista Procuraturii Generale*, 2019, nr. 2, p. 21-24.
17. Stati V., Eșanu A. *Sunt oare persoane publice specializate atestați în domeniul construcțiilor?* În: *Polish Science Journal, Issue 7(40), International Science Journal, Warsaw, Poland, Wydawnictwo, Naukowe, „iScience”*, 2021, p.159-170.

CZU: 343.14

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).05)

APLICAREA TESTULUI DE PROPORȚIONALITATE LA EFECTUAREA PERCHEZIȚIEI, RIDICĂRII DE OBIECTE ȘI DOCUMENTE

Domnița VÎZDOAGĂ,

*absolventă INJ, candidat la funcția de judecător,
doctorandă, USM*

<https://orcid.org/0000-0001-8233-9240>

SUMAR

Ca procedee de descoperire, ridicare a obiectelor și a documentelor, percheziția, ridicarea de obiecte și documente prezintă o importanță incontestabilă în probatoriul penal, fiind furnizate date prețioase care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei.

În prezentul studiu, prin prisma testului de proporționalitate, s-a reflectat asupra aplicării unui sau altui procedeu probatoriu, reieșind din mai multe criterii, în special – aprecierea existenței bănuielii rezonabile; proporționalitatea între procedeu probatoriu utilizat și gradul prejudiciabil al faptei incriminate; pertinenta materialelor acumulate în urma efectuării procedurii probatorii și utilizarea excesivă a forței la efectuarea percheziției.

Cuvinte-cheie: *principiu, proporționalitate, viață privată, viață de familie, percheziție, ridicare de obiecte și documente.*

Percheziția, ridicarea de obiecte și documente reprezintă unele din cele mai eficiente procedee probatorii ale căror rezultate pot avea un rol decisiv în soluționarea multor cauze penale, însă randamentul acestora, în special atunci când vorbim despre percheziții, nu poate umbri atingerea pe care o aduce dreptului la respectarea vieții private și de familie, drept protejat prin dispoziția art. 8 CoEDO. Textul normei enunțate prevede: „1. Orice persoană are dreptul la respectarea

IMPLEMENTATION OF THE PROPORTIONALITY TEST DURING THE SEARCH PROCESS AND THE COLLECTION OF EVIDENCE

SUMMARY

As a means of collecting materials, the search and seizure of objects and documents is of undeniable importance in criminal evidence, providing valuable data that serve to establish the existence or non-existence of the crime, to identify the perpetrator, to establish guilt and other circumstances essential to the just settlement of the case.

The present study, in the light of the proportionality test, reflects on the application of several evidentiary procedures, based on multiple criteria, in particular, the assessment of the reasonable doubt, the proportionality between the evidentiary procedure used and the degree of the incriminated deed; the relevance of the materials collected as a result of the evidentiary procedure and the excessive use of force, in carrying out the search.

Key-words: *principle, proportionality, privacy, family life, search, objects and documents collection.*

vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept, decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora” [4].

Întinderea și importanța dreptului la viață privată nu poate fi supraapreciată într-o societate democratică, astfel, elementele generice protejate de art. 8 CoEDO – viața privată, viață de familie, domiciliul și corespondența – necesită o atenție sporită din partea organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată pentru a nu admite intruziuni inoportune și fără just temei. Din aceste rațiuni, condițiile, temeiurile și procedura

percheziției, a ridicărilor de obiecte și documente sunt strict determinate.

Percheziția aduce atingere dreptului la inviolabilitatea domiciliului, protejat de normele internaționale și cele naționale. Fiind un drept relativ, atât art. 29 al Constituției Republicii Moldova [3], cât și art. 12 CPP [2], permit derogările de la principiul inviolabilității domiciliului în cazurile și modurile prevăzute de lege.

Domiciliul are un sens autonom în legislația procesual-penală, neavând aceeași semnificație cu noțiunea de domiciliu din Codul civil. Astfel, în sensul art. 6 pct. 11) CPP, *domiciliul* constituie „locuința sau construcția destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun)”. În aceeași noțiune de domiciliu, în sensul legii de procedură penală, se înțelege și „orice teren privat, automobil, navă maritimă și fluvială privată, birou”.

O altă valoare atinsă la efectuarea percheziției și a ridicărilor de obiecte și documente este secretul corespondenței, protejat pe plan național de prevederile art. 30 al Constituției Republicii Moldova și de art. 14 CPP, care prevede că „dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit sau limitat în acest drept. Dreptul la secretul corespondenței poate fi limitat numai în baza unui mandat judiciar emis în condițiile legii”.

Este indubitabil că, la efectuarea percheziției și a ridicărilor de obiecte și documente, dreptul la viața privată este supus unor imixțiuni severe, ceea ce solicită aplicarea lor cu maximă prudență. Legea Fundamentală, prin dispozițiile art. 28, prevede că „statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”. Codul de procedură penală dezvoltă ideea, stabilind că „orice persoană are dreptul la inviolabilitatea vieții private, la confidențialitatea vieții intime, familiale, la protejarea onoarei și demnității personale. În cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să se implice în mod arbitrar și nelegitim în viața intimă a persoanei”.

În vederea identificării unor criterii clare de apreciere a oportunității efectuării percheziției sau a ridicării de obiecte și documente, se cer definite ambele noțiuni, astfel fiind posibilă relevarea eficienței fiecărui procedeu probatoriu în

raport cu intensitatea ingerinței. Codul de procedură penală reglementează în Partea Generală, Capitolul III, „Mijloacele de probă și procedeele probatorii” secțiunea a 4-a, art. 125-132, dar cuprinsul normelor nu include o definiție a acestor procedee probatorii, sarcina fiind astfel plasată pe seama autorilor de specialitate.

Dicționarul explicativ al limbii române definește percheziția ca fiind cercetarea făcută de către organele de urmărire penală sau de procuror asupra unei persoane ori la domiciliul acesteia pentru strângerea probelor privitoare la o infracțiune sau pentru descoperirea infractorului [5].

Autorul E. Stancu a definit percheziția judiciară ca fiind un act procedural destinat căutării și ridicării unor obiecte care conțin sau poartă urme ale unei infracțiuni, a corpurilor delictive, a înscrisurilor, fie cunoscute, fie necunoscute organului judiciar și care pot servi la aflarea adevărului [13, p. 175].

Profesorul M. Udriou definește percheziția ca procedeu probatoriu prin care sunt căutate, în vederea ridicării, obiecte, înscrisuri sau orice alte obiecte care pot fi folosite ca probe în procesul penal [14, p. 521].

Potrivit aceluiași autor, ridicarea de obiecte și înscrisuri este procedeu probatoriu prin care sunt ridicate obiecte, date informatice sau înscrisuri cunoscute ce pot fi folosite ca mijloace de probă în procesul penal de la persoanele fizice sau juridice care le dețin [14, p. 514].

Referitor la modul de efectuare a percheziției, profesorul I. Dolea indică faptul că aceasta se dispune printr-o încheiere emisă de către judecătorul de instrucție, examinând demersul în ședință închisă. În urma admiterii sau respingerii demersului, copia încheierii se expediază procurorului și, după caz, organului de urmărire penală. În încheiere se menționează despre faptul că este executorie din momentul emiterii, însă poate fi contestată cu recurs la Curtea de Apel [6, p. 322].

Diferența principială dintre percheziție și ridicarea de obiecte și documente rezidă în faptul că ridicarea presupune cunoașterea atât a înscrisurilor sau a obiectelor care au legătură cu cauza penală, cât și a locului unde acestea se găsesc, pe când percheziția poate fi efectuată în situația în care organul de urmărire penală are o bănuială rezonabilă că într-o anumită încăpere, loc sau la o anumită persoană se pot afla probe pertinente cauzei penale. Respectiv, percheziția urmează a fi privită ca o activitate procedurală mai complexă decât ridicarea, care, la rândul său, poate demara în ridicare forțată, în situația în care persoana refuză să predea benevol lucrurile ce urmează a

fi ridicate sau chiar în percheziție, dacă obiectele căutate nu se regăsesc în locul presupus de organul de urmărire penală.

Deosebiriile dintre percheziție și ridicare sunt deduse din conținutul art.125-126 CPP, care reglementează temeiurile efectuării respectivelor procedee probatorii. Astfel, percheziția se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală și numai cu autorizația judecătorului de instrucție, pe când ridicarea de obiecte sau documente se dispune doar prin ordonanța motivată emisă de organul de urmărire penală. În această ordine de idei, urmează să stabilim gradul de ingerință al fiecăreia, prin prisma tacticii efectuării percheziției și a ridicării de obiecte și documente, în rezultat fiind posibilă aprecierea echilibrului dintre manifestarea puterii coercitive a statului și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Așadar, din perspectiva criminalistică, percheziția urmează a fi definită ca o activitate procedurală care constă în cercetarea prin constrângere a unui loc deschis, încăpere sau a unei persoane, în vederea depistării și ridicării de urme ale infracțiunii, a anumitor obiecte, valori și documente ce constituie mijloace materiale de probă, precum și descoperirii persoanelor aflate în căutare și a cadavrelor ascunse [7, p. 335].

Potrivit aceluiași autor, ridicarea de obiecte și documente reprezintă o activitate procedurală consacrată colectării probelor materiale ale infracțiunii, care constă în cercetarea și ridicarea silită a anumitor obiecte și documente ce prezintă interes pentru cauză, aflate în posesia persoanelor fizice sau juridice [7, p. 355].

Prin definițiile pe care le-a formulat savantul S. Doraș, au fost evidențiate diferențele esențiale dintre aceste acțiuni procesuale, și anume: că percheziția lezează dreptul la inviolabilitatea domiciliului, pe când ridicarea de documente și obiecte este inofensivă din acest punct de vedere. Respectiv, decizia de a purcede la efectuarea percheziției, care este o măsură mai invazivă, urmează a fi motivată, explicându-se de ce prin alte procedee probatorii rezultatul scontat nu poate fi obținut.

Relația dintre percheziție și ridicarea de obiecte și documente aparent este apropiată, deoarece atât ridicarea poate demara în percheziție, cât și percheziția în ridicare. În acest sens, este important de menționat că art. 128 alin. (3) CPP, care prevede că, până la începerea percheziției sau ridicării de obiecte și documente, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să înmâneze, sub semnătură, persoanei la care se face percheziția sau ridicarea, copia de pe

ordonanța respectivă. Alin. (5) indică obligativitatea organului de urmărire penală de a cere să i se predea obiectele și documentele menționate în ordonanță. În cazul în care solicitarea sa este satisfăcută, fiindu-i predate toate obiectele și documentele menționate în ordonanță, acestea urmează a fi ridicate, fără a fi necesară efectuarea ulterioară a percheziției.

Din această perspectivă, suportă critici ordonanțele privind efectuarea percheziției care nu conțin o listă exhaustivă a obiectelor și documentelor care sunt căutate. Or, acest fapt îngreșează dreptul învinutului de a fi scutit de repercusiunea suportării percheziției, în cazul în care este dispus să predea benevol obiectele căutate de organul de urmărire penală, el fiind în imposibilitate de a cunoaște care este scopul efectuării percheziției.

În această ordine de idei, deducem că atât ridicarea de obiecte și documente cât și percheziția sunt remedii ce permit predarea voluntară a celor căutate, astfel legiuitorul a preconizat o procedură care permite evitarea ingerinței în viața privată a persoanelor.

Utilizarea testului de proporționalitate în contextul aplicării procedeele probatorii urmărește ca colectarea probelor acuzării să nu cauzeze violări a drepturilor fundamentale ale persoanei, care ar fi nejustificate sau disproporționate, astfel urmând a fi găsită soluția optimă în fiecare caz individual, care permite obținerea rezultatelor scontate prin mijloace cât mai puțin invazive. În acest sens, un bun îndrumător în vederea stabilirii unor limite optime este jurisprudența CtEDO, care tratează problematica proporționalității efectuării diverselor procedee probatorii.

Apreciind proporționalitatea aplicării unui sau altui procedeu probatoriu, urmează a fi analizată multilateral fiecare speță în parte, reieșind din următoarele criterii:

- aprecierea existenței și întinderii conceptului de bănuială rezonabilă prin prisma principiului proporționalității;
- proporționalitatea între procedeu probatoriu utilizat și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- relevanța materialelor acumulate în urma efectuării procedurii probatorii;
- utilizarea excesivă a forței la efectuarea percheziției.

Termenul de bănuială rezonabilă este omniprezent la întreaga etapă de urmărire penală, respectiv urmează a fi analizat și în vederea dispunerii efectuării perchezițiilor sau a ridicărilor de obiecte și documente. Legiuitorul definește

termenul de bănuială rezonabilă ca fiind o suspiciune care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei.

Analizând întinderea bănuielii rezonabile la dispunerea acestor acțiuni procesuale, ne lovim de o altă diferență esențială dintre percheziție și ridicare. Percheziția poate fi efectuată doar după pornirea urmăririi penale, în caz contrar rezultatele acesteia vor fi lipsite de valoare probantă, pe când ridicarea de obiecte și documente poate fi efectuată odată cu începerea procesului penal, din momentul sesizării sau autosesizării organului de urmărire penală, inclusiv în cadrul cercetării la fața locului.

Cu ocazia efectuării percheziției, organul de urmărire penală are obligația să demonstreze că instrumentele destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea infracțiunii – obiecte și valori dobândite de pe urma infracțiunii, precum și alte obiecte – sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală și care prin alte procedee probatorii nu pot fi obținute.

Existența bănuielii rezonabile nu este o prezumție, aceasta urmând a fi probată de organele competente, în cazul autorizării efectuării perchezițiilor această condiție fiind una obligatorie. În cauza *Lisoavaia c. Republicii Moldova* [11, §§ 19-21], reclamanta a invocat că percheziționarea locuinței sale a fost ilegală, întrucât nu s-a bazat pe motive relevante sau suficiente și că nu a fost urmărit un scop legitim. Deși Curtea a stabilit că ingerința respectivă era în conformitate cu legea și că această lege corespunde cerințelor enumerate la art. 8 CoEDO, mai mult ca atât – aceasta a urmărit scopul legitim al prevenirii dezordinii sau criminalității, totuși s-a constatat faptul că autorizația de percheziție ar trebui să se bazeze pe o bănuială rezonabilă și să fie redactată cu suficientă precizie și detalii. Conținutul autorizației de percheziție emisă de judecătorul de instrucție în cazul de față repeta aproape în întregime ordinea raportului poliției și nu conținea nici o informație despre motivele pentru care se credea că percheziționarea apartamentului reclamantei ar permite obținerea de probe. În această ordine de idei, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu și-au îndeplinit obligația de a oferi motive „relevante și suficiente” pentru emiterea autorizației de percheziție.

Respectiv, deducem condiția potrivit căreia bănuiala rezonabilă nu poate fi invocată pur for-

mal, relevanța și întinderea acesteia necesită o abordare complexă în conținutul atât al ordonanței motivate a organului de urmărire penală, cât și a autorizației judecătorului de instrucție, fără a se limita la o expresă transcriere a textului demersului în încheiere, în caz contrar – motivarea nu este relevantă și suficientă.

În speța *Keegan c. Marii Britanii* [10, §§ 30-36], Curtea a verificat dacă, în împrejurările cauzei, intrarea în locuința reclamanților a fost proporțională intereselor relevante, și anume – dreptul acestora la respectarea locuinței lor, pe de o parte, și prevenirea criminalității, pe de altă parte. În cazul respectiv a fost constatată violarea domiciliului, din motiv că poliția a spart ușa și a efectuat percheziția la domiciliul unor persoane care nu aveau nici o tangență cu infracțiunea investigată. Curtea a statuat că, deși existau motive relevante în vederea efectuării percheziției, acestea se bazau pe o concepție greșită, respectiv – confuzia putea fi ușor evitată cu ajutorul unor măsuri de precauție adecvate. Polițiștii nu s-au documentat suficient, bazându-și supozițiile doar pe anumite informații operative, pe care nu le-au verificat, potrivit cărora pe adresa respectivă se pot afla infractorii și bunurile rezultate din infracțiune, deși acolo locuiau alți chiriași de mai mult de 6 luni.

Astfel, analiza bănuielii rezonabile la dispunerea efectuării perchezițiilor și ridicărilor de obiecte și documente nu se rezumă doar la aspectul privind vinovăția acuzatului, dar mai privește și locația unde urmează a fi efectuate procedeele probatorii, fiind necesar de a invoca argumente în putere să convingă un observator obiectiv că în acel loc pot fi depistate date care au importanță pentru justa soluționare a cauzei. Această abordare a bănuielii rezonabile ne este prezentată de legiuitor în conținutul art.125 alin.(1) CPP, făcându-se referință la noțiunea de *presupunere rezonabilă*.

Considerăm că presupunerea rezonabilă trebuie dedusă din conexiunea între obiectele și documentele căutate și infracțiunea pentru care se desfășoară urmărirea penală. Aceasta nu poate fi justificată prin sentimentul de convingere subiectivă sau intuiție ale organului de urmărire penală.

Un alt aspect important privește stabilirea unui echilibru între procedeul probatoriu utilizat și gradul prejudiciabil al faptei incriminate. Deși legiuitorul nu a impus unele restricții în acest sens, este important de stabilit dacă efectuarea perchezițiilor este necesară și proporțională în toate cazurile, în mod special în ceea ce privește percheziția ca mijloc de acumulare a probelor în procesul contravențional.

În cauza *Buck c. Germaniei* [9, §§ 42-53] s-a constatat că percheziția efectuată nu corespunde condiției proporționalității, reieșind din faptul că a fost percheziționat atât domiciliul cât și oficiul persoanei, în vederea investigării unei simple încălcări a regulilor de circulație rutieră. În cazul dat, Curtea a constatat că a fost admisă o neconcordanță între gravitatea faptei și aplicarea măsurii procesuale de percheziționare a domiciliului, astfel fiind violate prevederile art. 8 CoEDO.

Considerăm o neîndreptățire ca, în materie de procedee probatorii în cazul examinării unei contravenții, autoritățile să dispună de aceleași prerogative ca și în cazul unei proceduri penale. Reieșind din însăși definiția contravenției, oferită de legiuitor în conținutul art. 10 CC, contravenția este fapta ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege. Respectiv, nu este proporțional ca, în vederea descoperii unei fapte ilicite cu un grad mai redus de pericol social, să fie utilizate măsuri la fel de invazive (în materia art. 8 CoEDO) ca și în cazul infracțiunilor. Nu insinuăm interzicerea efectuării perchezițiilor în vederea investigării contravențiilor, doar propunem impunerea unor limite mai clare, fiind imperios necesară nominalizarea exhaustivă a contravențiilor la descoperirea cărora pot servi perchezițiile, pornind de la specificul acestora.

De asemenea, criteriul proporționalității urmează a fi aplicat la estimarea valorii probante a materialelor ce urmează a fi obținute în urma efectuării procedeele probatorii.

În acest sens, autoritățile trebuie să răspundă la întrebarea dacă probele obținute eventual în urma percheziționării domiciliului vor avea un impact pozitiv asupra soluționării cauzei, fie acestea nu vor fi relevante în raport cu obiectul probatoriului sau vor fi inutile, din motiv că deja au fost administrate suficiente probe similare.

Respectiv, este inoportună efectuarea percheziției în situațiile în care rezultatul acesteia nu va reprezenta o contrabalanță lezării dreptului la viață privată.

Percheziția este o măsură care comportă riscuri inerente, respectiv – utilizarea potențială a forței este admisă, dar numai în cazuri excepționale, fiind strict interzisă aplicarea acesteia într-un mod nejustificat. În cauza *Mîțu c. Republicii Moldova* [12, §§ 32-39], deși Guvernul a invocat că, din cauza prezenței armelor de foc în apartament, ofițerii nu puteau fi totalmente siguri că pericolul pentru viața și securitatea lor dispăruse până la imobilizarea tuturor locatarilor apartamentului, și, odată intrați în apartament, ei nu pu-

teau ști că reclamanta se afla în stare de șoc și că abia își putea controla mișcările, astfel echimoza minoră provocată acesteia în cele câteva minute necesare pentru imobilizare a fost strict necesară din cauza acțiunilor sale și ale soțului ei.

Totuși, Curtea consideră că un astfel de tratament, chiar și fiind determinat de acțiunile reclamantei (ridicarea capului), nu a fost strict necesar, deoarece ea nu prezenta vreun pericol. Din moment ce un astfel de tratament în asemenea condiții lezează demnitatea umană, acesta reprezintă o ingerință în dreptul garantat de art. 3 CoEDO.

În opinia Curții, în momentul în care executarea unei operațiuni cu implicarea potențială a utilizării forței poate determina necesitatea de a reacționa prompt la evenimente imprevizibile, sunt luați în considerare diferiți factori la planificarea unei astfel de operațiuni. Când autoritățile dispun de suficient timp pentru a planifica operațiunea cu implicarea potențială a utilizării forței, Curtea trebuie să examineze cu atenție modul în care operațiunea fusese planificată, cu scopul de a determina dacă s-au luat toate măsurile rezonabile pentru a minimiza sau evita utilizarea forței.

Astfel, în opinia Curții, nu este suficient argumentul că nu a putut fi evitată aplicarea forței în momentul critic, ci urmează să fie analizat dacă au fost efectuate toate acțiunile premergătoare percheziției, ce ar permite executarea acesteia în condiții de maximă siguranță atât pentru forțele de ordine, cât și pentru persoanele percheziționate.

Un aspect nu mai puțin important privește însăși modalitatea de efectuare a percheziției, fiind intolerabil ca modul de efectuare a acesteia să lezeze intenționat demnitatea umană. În cauza *Van der Ven c. Pays Bas*, Curtea a constatat că un deținut aflat într-un loc de detenție cu „înalță securitate” era supus săptămânal unei percheziții corporale amănunțite, care presupunea dezbrăcarea sa completă, în plus față de celelalte măsuri strict necesare impuse de natura aceluia sector al închisorii, cu ignorarea unor rapoarte medicale ale departamentului psihologic al centrului penitenciar, în care se evidențiau dificultățile psihice resimțite de reclamant față de aceste percheziții sistematice.

Curtea a considerat că, în situația în care un deținut era deja subiect al unor măsuri de control strict, practica perchezițiilor incriminate, în absența dovedirii necesității unor măsuri de securitate suplimentară, aplicate reclamantului pe o perioadă de peste trei ani și jumătate, a fost de natură să-i atingă demnitatea și să-i creeze o

stare de anxietate, de inferioritate și de umilire, constituind un tratament degradant, interzis de art. 3 CoEDO [1, p. 228-229].

În temeiul art.128 alin.(8) CPP, la efectuarea percheziției pot fi utilizate mijloace tehnice, fapt menționat obligatoriu în procesul-verbal. În legătură cu aceasta, organul de urmărire penală are obligația să asigure, din perspectiva respectării dreptului la viață privată, ca faptele și împrejurările din viața personală a persoanei la care se efectuează percheziția și care nu au legătură cu cauza să nu devină publice. Curtea Europeană a apreciat în cauza *Amarandei ș.a. c. României* [8, §§ 234-235] că, în scopul anchetei, percheziția fiecărui imobil a fost filmată de militarii care au participat la operațiune. Ulterior, aceste înregistrări au fost puse la dispoziția presei și au avut o acoperire mediatică extinsă. Principalele canale de știri și ziare naționale au prezentat reportaje și articole în care au fost incluse filme și fotografiile furnizate de autorități. Din analiza extraselor din articolele din presa scrisă și audiovizuală, reiese că imaginile furnizate de autorități înfățișau locatarii imobilelor, în special, femei tinere, întinse pe podea, în postură umiltoare. Or, trebuie să se constate că autoritățile care au pus aceste imagini la dispoziția presei nu au luat măsuri minime de precauție pentru a proteja viața privată a persoanelor în cauză: corpurile și fețele lor nu au fost mascate și imaginile în litigiu au fost filmate în spații private.

Efectuarea unei percheziții trebuie privită de fiecare dată ca o excepție de la regulă, respectiv, perchezițiile repetate, vădit inutile, creează convingerea că scopul lor este de a intimida persoana și de a-i leza demnitatea. Astfel de metode de constrângere sunt intolerabile într-un mediu unde sunt respectate drepturile omului. Anume din aceste considerente, se impune o analiză detaliată în vederea stabilirii scopului și necesității efectuării unei percheziții. În cazul în care daunele pricinuite de realizarea percheziției se dovedesc a fi neproporționale rezultatelor obținute, însăși legalitatea acestei acțiuni procedurale ridică mari semne de întrebare.

Referințe bibliografice:

1. Bârsan C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol.I – Drepturi și Libertăți*. București: ALL Beck, 2005. 1273 p.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
5. Dicționare ale Limbii Române. <https://dexonline.ro/definitie/percheziție> (vizitat 10.11.2021).
6. Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ)*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. 1172 p.
7. Doraș S. *Criminalistica*, Chișinău: Cartea Juridică, 2011. 630 p.
8. Speța *Amarandei ș.a. c. României*, hotărârea din 26.04.2016, definitivă din 26.07.2016. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176078> (vizitat 10.11.2021).
9. Speța *Buck c. Germaniei*, hotărârea din 28.04.2005, definitivă din 28.07.2005. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68920> (vizitat 08.11.2021).
10. Speța *Keegan c. Marii Britanii*, hotărârea din 18.07.2006, definitivă din 18.10.2006. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76453> (vizitat 08.11.2021).
11. Speța *Lisovaia c. Republicii Moldova*, hotărârea din 16.01.2018. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/03/16908-09-Lisovaia-ROM-2.pdf> (vizitat 09.11.2021).
12. Speța *Mițu c. Republicii Moldova*, hotărârea din 30.06.2020. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/02/MITU-v.-MDA-ROM-1.pdf> (vizitat 10.11.2021).
13. Stancu E. *Criminalistica*. Vol. II. București: Actami, 1997. 432 p.
14. Udroi M. *Procedură penală, Partea Generală*. Volumul I, București: C.H. Beck, 2019. 710 p.

DREPT PUBLIC

CZU: 342.7

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).06)

DEMNIȚATEA UMANĂ – SURSĂ ȘI FUNDAMENT AL DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN SECOLUL XXI

Olga DORUL,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Institutul Național al Justiției
<https://orcid.org/0000-0002-0060-7908>

Doina CAZACU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-0060-7908>

Partea I

„Principiul primar al democrației este valoarea și demnitatea individului”

Edward Bellamy

SUMAR

Demnitatea umană este un criteriu de apreciere între oameni, deoarece fiecare dintre noi își dorește demnitate, ea vine din propria fire, dar poate fi realizată în comunitatea din care facem parte.

De-a lungul existenței și dezvoltării omenirii au existat diferite situații în care, totuși, a fost încălcată demnitatea umană. Aceste situații, la rândul lor, pe lângă faptul că au făcut vizibilă problema, au servit drept pilon de inventare a unor noi domenii de protecție a demnității umane, pre-

HUMAN DIGNITY – SOURCE AND FOUNDATION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE 21ST CENTURY

SUMMARY

Human dignity is a criterion of appreciation among people, because each of us wants dignity, it comes from our own nature, but it can be achieved in the community of which we are part.

Throughout the existence and development of mankind, there have been various situations in which, however, human dignity has been violated. These situations, in turn, in addition to making the problem visible, served as a pillar for inventing new areas of protection of human dignity, such as: from the perspective of unbearable social conditions and the marginalization of poor social classes; unequal treatment of women and men at work; discrimination against foreigners and cultural, linguistic, religious and racial minorities; brutal expulsion of illegal immigrants and applicants today, disability, medicine, etc. In light of such specific challenges, various aspects of the significance of human dignity arise from the multitude of experiences of what it means to be humiliated and deeply hurt. All these have taken to a new level the perception of human dignity and have generated, depending on the stated problem, different legal, international instruments meant to protect the dignity of human being.

Key-words: *biomedicine, human dignity, human rights, rights of persons with disabilities, fundamental freedoms.*

cum ar fi: din perspectiva condițiilor sociale insuportabile și a marginalizării claselor sociale sărace; tratamentul inegal al femeilor și bărbaților la locul de muncă; discriminarea străinilor și a minorităților culturale, lingvistice, religioase și rasiale; expulzarea brutală a imigranților ilegali și a solicitanților de azil, dizabilitate, medicină etc. În lumina unor astfel de provocări specifice, diferite aspecte ale semnificației demnității umane apar din multitudinea de experiențe despre ceea ce înseamnă a fi umilit și a fi profund rănit. Toate acestea au adus la un nou nivel perceperea demnității umane și au generat, în dependență de

problema enunțată, diferite instrumente juridice internaționale menite să protejeze demnitatea ființei umane.

Cuvinte-cheie: *biomedicina, demnitate umană, drepturi ale omului, drepturi ale persoanelor cu dizabilități, libertăți fundamentale.*

„Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume...” – cu acest citat începe textul Declarației Universale a Drepturilor Omului [10]. Observăm că demnitatea este valoarea esențială a societății internaționale contemporane, este originea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În cele ce vor urma în cadrul prezentului demers științific ne vom convinge că demnitatea va fi concepută drept piatră unghiulară a cadrului normativ internațional, regional și cel al sistemelor naționale de protecție a drepturilor omului.

În preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului se conține prevederea: „Considerând că în Cartă popoarele Organizației Națiunilor Unite au proclamat din nou credința lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru bărbați și femei și că au hotărât să favorizeze progresul social și îmbunătățirea condițiilor de viață în cadrul unei libertăți mai mari...” [10]. Primul articol al Declarației Universale a Drepturilor Omului se referă nemijlocit la protecția demnității: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității” [10, art. 1].

Suplimentar, în textul Declarației Universale de două ori se invocă respectarea demnității umane: realizarea drepturilor economice, sociale și culturale (articolul 22) și retribuire echitabilă în vederea asigurării unei existențe conforme cu demnitatea umană (articolul 23) [10].

Dispozițiile Declarației Universale a Drepturilor Omului au fost consolidate, din punct de vedere juridic, prin prevederile celor două pacte internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, atât Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice [13] cât și Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale [12] conțin în preambul dispoziții identice cu referire la demnitate: „Statele-părți la prezentul Pact, considerând că, în conformitate cu principiile enunțate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume; recunoscând că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane...”.

La fel, în textul Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice [13] demnitatea este invocată suplimentar în materia tratamentului persoanelor în context coercitiv (articolul 10), iar în conformi-

tate cu prevederile Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale [12], educația va urmări deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale (articolul 13).

Cu referire la mecanismul european de protecție a drepturilor omului, instituit în temeiul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [8], este cazul să menționăm că textul acestui tratat nu face referire expresă la demnitatea umană, decât în conținutul Protocolului nr. 13 la Convenție, privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele [18]. Statele-membre ale Consiliului European au semnat acest Protocol, fiind convinse că dreptul fiecăruia la viață reprezintă o valoare fundamentală într-o societate democratică și că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru apărarea acestui drept și pentru deplina recunoaștere a demnității înăscute a tuturor ființelor umane.

Referindu-ne la cadrul normativ al Uniunii Europene, vom menționa că, la nivelul comunității europene, Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, la articolul 1, statuează expres că „demnitatea umană este inviolabilă și că aceasta trebuie respectată și protejată” [1].

Republica Moldova, la rândul său, în textul Legii supreme a statului – Constituția [6], consfințește demnitatea omului ca o valoare supremă.

Protecția demnității umane în contextul biomedicinii. Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei [9], adoptată la Oviedo la 4 aprilie 1997, după cum rezultă din titlu, are întreg conținutul inspirat din idealul de protecție a demnității umane în contextul noilor realizări în domeniul biologiei și medicinei. Convenția este unicul tratat internațional în al cărui temei statele și-au asumat angajamente în vederea asigurării protecției demnității umane, identității în context biomedical. Articolul 1 al Convenției, reglementează scopul și obiectul acesteia – „Părțile la această convenție protejează demnitatea și identitatea ființei umane și garantează oricărei persoane, fără discriminare, respectul integrității sale și al celorlalte drepturi și libertăți fundamentale față de aplicațiile biologiei și medicinei” [9]. Or, statele-părți la Convenție, semnând tratatul, erau perfect conștiente de actele care ar putea pune în pericol demnitatea umană printr-o folosire improprie a biologiei și medicinei și, în acest context, și-au propus ca progresele biologiei și medicinei să fie utilizate în beneficiul generațiilor prezente și viitoare.

Textul Convenției de la Oviedo a fost suplinit de patru protocoale adiționale, fiecare din ele având ca obiect de reglementare protecția demnității umane în contextul noilor realizări ale biologiei și medicinei în domenii particulare: clonare; transplant de organe și țesuturi umane; cercetare biomedicală; testări genetice.

Astfel, la adoptarea Protocolului adițional [15] la Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la interzicerea clonării ființelor umane, din 21 ianuarie 1998, statele-părți au luat în considerare că instrumentalizarea ființei umane prin crearea deliberată de ființe umane identice, din punct de vedere genetic, este contrară demnității omului și constituie o utilizare improprie a biologiei și medicinei.

Prin semnarea Protocolului adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina vizând transplantul de organe și țesuturi de origine umană [16] din 2002, părțile și-au asumat angajamentul de a proteja demnitatea și identitatea persoanei și vor garanta tuturor, fără discriminare, respectarea integrității, precum și alte drepturi și libertăți fundamentale, în cazul transplantului de organe și țesuturi de origine umană.

În textul Protocolului adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina ce vizează cercetarea biomedicală [17] din 2005, părțile au convenit să protejeze ființa umană în demnitatea și identitatea sa, garantând tuturor persoanelor, fără discriminare, respectarea integrității și altor drepturi și libertăți fundamentale în cadrul oricăror cercetări în domeniul biomedicinii care implică o intervenție asupra ființei umane (articolul 1).

Protocol adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina vizând testările genetice în scopuri medicale [14] din 2008, în articolul 1 face trimitere la aceleași principii ca și protocolul din anul 2005, cu referire, de această dată, la testele efectuate în scopuri medicale, implicând analiza unui eșantion biologic de origine umană, insistând în mod special să pună în evidență caracteristicile genetice ale unei persoane, fie moștenite, fie dobândite la o etapă timpurie a dezvoltării prenatale (articolul 2).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în hotărârile și deciziile sale, a evaluat în repetate rânduri alegațiile reclamantilor privind respectarea demnității umane. În acest context, poate fi invocată cauza *Haas vs. Elveția* [2], în care reclamantul suferă de o severă tulburare bipolară afectivă de aproximativ 20 de ani. Considerând că maladia sa îl lipsea de posibilitatea să trăiască cu demnitate, el a cerut unei asociații de drept privat, care propunea, în special, asistarea suicidului, să-l ajute în acest sens. Pentru a obține o substanță letală (sodium pentobarbital), care era supusă prescripției medicale, reclamantul s-a adresat mai multor medici psihiatri, dar a fost refuzat. Acesta a solicitat diferitor autorități federale și cantonale autorizația de a cumpăra substanța în cauză într-o farmacie, fără prescripție, prin intermediul asociației, dar cererile sale au fost respinse. Reclamantul a sesizat instanțele administrative, printre care și Tribunalul Federal, în ultimă instanță. Printr-o hotărâre, Înalta Instanță a respins recursul acestuia, considerând că dreptul de a decide pro-

pria sa moarte – care nu era contestat – trebuia diferențiat de dreptul la asistarea suicidului din partea statului sau a unui terț, drept ce nu putea fi dedus din Convenție. În fața Curții Europene, reclamantul susținea că dreptul său de a muri demn nu este respectat în Elveția, din cauza condițiilor impuse pentru obținerea substanței letale, și anume: prescripția medicală care se bazează pe o expertiză psihiatrică aprofundată. Cu referire la caz, Curtea a notat că nu există un consens în cadrul statelor-membre ale Consiliului Europei privind dreptul individului de a alege când și în ce mod dorește să moară. Dacă asistarea suicidului a fost dezincriminată (cel puțin, parțial) în anumite state-membre, marea majoritate a acestora acordă o importanță mai mare protecției vieții persoanei decât dreptului acesteia de a-și pune capăt vieții. Curtea concludă că marja de apreciere a statelor este considerabilă în acest domeniu.

Dacă aceasta admite că reclamantul poate dori să se sinucidă într-un mod sigur, demn și fără dure re inutile, Curtea este de opinie că obligația impusă de legislația elvețiană de a avea o prescripție medicală pentru a obține *sodium pentobarbital* are un scop legitim. Acest lucru are scopul de a proteja, în special, orice persoană de luarea unei decizii pripite, cât și pentru a preveni abuzurile, căci nu pot fi subestimate riscurile inerente unui sistem care facilitează accesul la suicidul asistat. Curtea partajează punctul de vedere al Tribunalului Federal, potrivit căruia, dreptul la viață obligă statele să instituie o procedură capabilă să asigure că decizia de a muri corespunde consimțământului liber al persoanei. Exigența unei prescripții medicale, eliberată în temeiul unei expertize psihiatrice complete, este un mijloc ce permite îndeplinirea acestei obligații. Urmează să se analizeze dacă reclamantul a avut sau nu un acces efectiv la o expertiză medicală care i-ar fi permis obținerea de *sodium pentobarbital* (în caz contrar, dreptul său de a decide când și cum să moară ar fi teoretic și iluzoriu). Or, Curtea nu este convinsă că reclamantul s-a aflat în imposibilitatea de a găsi un specialist pregătit să-l asiste, așa cum pretinde acesta.

Având în vedere ansamblul considerațiilor și al marjei de apreciere de care dispun statele în acest domeniu, Curtea a constatat că, chiar presupunând că statele ar avea obligația pozitivă de a întreprinde măsuri care să permită facilitarea suicidului în demnitate, autoritățile elvețiene nu au încălcat această obligație în speță [2].

Realizarea demnității umane în contextul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități subliniază în preambulul său că „*orice discriminare bazată pe o dizabilitate este o încălcare a demnității și a valorii inerente persoanei umane*” și are ca obiect, în special, să promoveze respectarea „*demnității inerente*” a persoanelor cu dizabilități (art.1), respectarea care constituie, de asemenea, unul din principiile

generale ale acesteia [7, art. 3 lit. (a); art. 8 lit. (a), art. 16 alin. (4), art. 24 alin. (1) și art. 25].

În cauza *Y. contra Republicii Unite Tanzania* [5, p. 8.8], autorul susține că statul-parte nu a creat un mediu sigur și securizat pentru persoanele cu albinism, deoarece nu a reușit să se asigure că acestea sunt protejate împotriva agresiunii, violenței, amenințărilor și altor forme de intimidare. Statul-parte a lăsat oamenii cu albinism la cheremul oricui dorește să-i mutilizeze. În calitate de copil cu albinism, autorul susține că statul-parte nu și-a îndeplinit obligația de a asigura siguranța copiilor cu dizabilități și de a le proteja demnitatea umană, încălcându-le astfel drepturile pe care le derivă articolul 7 din Convenție.

Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități [5, p. 8.8] (în continuare – Comitetul) reamintește că, în conformitate cu articolul 16, paragraful 4, din Convenție, statele-părți trebuie să ia „toate măsurile adecvate pentru a facilita recuperarea fizică, cognitivă și psihologică, reabilitarea și reintegrarea socială a persoanelor cu dizabilități care au fost victimele exploatării, violența sau maltratarea sub toate formele lor, în special, prin furnizarea de servicii de protecție”, iar recuperarea și reintegrarea trebuie să aibă loc „într-un mediu care promovează sănătatea, bunăstarea, stima de sine, demnitatea și autonomia persoanei și care ține cont de nevoile legate în mod specific de sex și vârstă”. Neavând nicio observație din partea statului-parte cu privire la acuzațiile autorului de încălcare a articolului 16, Comitetul constată că statul-parte nu a oferit nici asistență medicală, nici asistență de reabilitare autorului, care avea 12 ani la momentul incidentului și fusese abandonat de familia lui. Din aceste motive, concluzionează că, în circumstanțele cauzei, în temeiul articolului 16 din Convenție, statul-parte a încălcat drepturile persoanei cu dizabilități

În conformitate cu art. 17 al Convenției [7], „fiecare persoană cu dizabilități are dreptul de a-i fi respectată integritatea fizică și mintală, în condiții de egalitate cu ceilalți”. Comitetul amintește, de asemenea, că „dreptul la integritate personală se bazează pe ceea ce înseamnă să fii om”. Acest drept este legat de conceptul de demnitate umană și de principiul că spațiul fizic și psihologic al tuturor indivizilor trebuie protejat. Ea cuprinde interzicerea torturii fizice și psihice, a tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante, precum și a unei întregi serii de atacuri mai puțin grave la adresa integrității fizice și psihice a unei persoane. Violența aplicată autorului (cauza nr. 23/2014) se încadrează în sfera actelor care constituie o încălcare a integrității fizice și psihice, întrucât este o practică obișnuită în statul-parte de a urmări penal persoanele cu albinism, amputarea sălbatică a unor părți ale corpului lor, fără a ține cont de integritatea lor fizică și demnitatea umană [5].

În cauza *X. contra Republicii Unite Tanzania* [4, p. 8.3], autorul s-a plâns pe încălcarea art. 17 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu diza-

bilități, pentru că a suferit bătaii barbare care i-au afectat demnitatea și integritatea fizică. Comitetul a stabilit că actele de violență aplicate făptuitorului constituie în mod clar atacuri la adresa integrității fizice și psihice a unei persoane, fapt care aduce atingere demnității umane. Comitetul adaugă că, în conformitate cu articolul 4 din Convenție, statele-părți au obligația generală de a garanta și de a promova exercitarea deplină a tuturor drepturilor omului, inclusiv dreptul la integritate personală. În speță, statul parte nu a luat nicio măsură pentru a preveni și pedepsi actele potrivit cărora autorul a fost victimă și nu i-a oferit asistență pentru ca acesta să-și recapete autonomia după pierderea brațului. Mai mult, cei responsabili pentru aceste fapte se bucură de deplină impunitate. În consecință, Comitetul consideră că, prin lipsa de a lua toate măsurile necesare pentru a preveni actele de violență de tipul celor comise autorului și, în speță, pentru a investiga și pedepsi efectiv astfel de fapte, statul a încălcat drepturile autorului în temeiul articolului 17 al Convenției, coroborat cu articolul 4 din Convenția pentru drepturile persoanelor cu dizabilități [4, p. 8.7].

Lipsa unei adaptări rezonabile reprezintă o încălcare a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Inadecvarea infrastructurii la situația persoanelor cu dizabilități, precum și condițiile precare de detenție și îngrijire a sănătății din cadrul spitalului complex penitenciar constituie un atac la demnitatea lor și un „tratament inuman” [4, p. 8.7]. Știind că a fost plasată într-o celulă de la etajul 1 al stabilimentului, autoarea nu a putut accesa instanța în primele opt luni de detenție în penitenciarul unde a fost plasată, astfel că a fost lipsită de aer proaspăt și lumină naturală, fiind încălcat articolul 14, paragraful 2 din Convenție. Comitetul a stabilit că, condițiile de detenție, în special, celula în care a fost plasată deținuta, nu sunt adecvate unei persoane cu dizabilități și aduc atingere demnității umane. Amenajările făcute de autoritățile penitenciare sunt insuficiente, întrucât dimensiunile sanitare nu sunt potrivite pentru un scaun cu rotile, iar scaunul de plastic, parțial adaptat, prevăzut în baie, nu este dotat cu echipament de siguranță esențial și pe care autoarea nu se poate deplasa cu propriile mijloace de acces la toalete și duș, deci, depinde de ajutorul unei asistente sau a unei alte persoane. A fost instalată o sonerie de apel, dar, în practică, s-a întâmplat adesea ca nimeni să nu reacționeze în timp util. Lipsa infrastructurii adecvate pentru persoanele cu dizabilități și condițiile precare de detenție subminează demnitatea acestora și constituie un tratament inuman [4, p.8.7].

În cauza *Djegdjigua Cherguit contra Algeriei* [11, p. 7.4] (în numele lui Hakim Cherguit), autorul afirmă că, în lipsa unei anchete de către autoritățile algeriene, Hakim Cherguit a fost privat de libertate și nu a fost tratat cu umanitate și demnitate, având în vedere că a fost bătut cu cruzime de către polițiști

și suferea de o maladie cardiacă congenitală. Fiul, Hakim Cherguit, a fost luat de către poliție, apoi plasat în detenție, iar ulterior a dispărut, familia efectuând mai multe căutări.

Încercările eșuate ale tatălui de a intenta o procedură de anchetă privind circumstanțele disipației, adresarea în instanță privind stabilirea faptului dispariției, ulterior a decesului, constituie o formă de tratament crud, inuman sau degradant pentru familia sa. În consecință, autorul consideră că fiul său a „dispărut forțat”.

Comitetul reamintește că, deși expresia „*dispariție forțată*” nu apare în mod expres în niciun articol al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, dispariția forțată constituie un set unic și integrat de acte, reprezentând o încălcare continuă a mai multor drepturi consacrate în acest instrument, precum dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante și dreptul la libertatea și securitatea persoanei. Pactul cere statului-parte să aibă grijă de soarta fiecărei persoane și să trateze fiecare persoană cu respect pentru demnitatea ei inerentă [4, p.7.2].

Referințe bibliografice:

- Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, 2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF> (vizitat 25.11.2021).
- Cauza Haas vs. Elveția. Hotărârea CtEDO din 20.01.2011. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119348> (vizitat 01.12.2021).
- Communication X contre Argentine no 8/2012 Constatations adoptées par le Comité à sa onzième session (31 mars-11 avril 2014). <https://juris.ohchr.org/Search/Details/1989> (vizitat 02.12.2021).
- Communication X contre la République-Unie de Tanzanie, Constatations adoptées par le Comité au titre de l'article 5 du Protocole facultatif, concernant la communication n° 22/2014. <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2390> (vizitat 30.11.2021).
- Communication Y contre la République-Unie de Tanzanie; Constatations adoptées par le Comité au titre de l'article 5 du Protocole facultatif, concernant la communication n° 23/2014 (p.3.3.). <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2511> (vizitat 01.12.2021).
- Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
- Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 2006, semnată de către Republica Moldova în 2007, în vigoare din 21.10.2010. <https://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/conventionrightspersonswithdisabilities.aspx> (vizitat 01.12.2021).
- Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54-55/502.
- Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina, adoptată la 04.04.1997, la Oviedo (Spania), în vigoare din 01.12.1999, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 1256-XV din 19.07.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 110-112 / 853. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.03.2003.
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948, Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Buletinul Oficial al Republicii Moldova, 1990, nr. 008.
- Djegdjigua Cherguit contre Algérie, p. 7.4. <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2869> (vizitat 02.12.2021).
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967. În: Tratatul Internațional la care Republica Moldova este parte, 1998, Vol. I.
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New-York la 16.12.1966 și ratificat de Republica Moldova la 28.07.1990. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998.
- Protocolul vizând testările genetice în scopuri medicale, adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina, încheiat la Strasbourg la 27.11.2008. Semnat de către Republica Moldova la 27.11.2008. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.08.2011.
- Protocolul privind interzicerea clonării ființelor umane, adițional la Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, încheiat la Paris la 12 ianuarie 1998, în vigoare din 01.03.2001, ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 1256-XV din 19.07.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 110-112 / 853. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.03.2003.
- Protocolul vizând transplantul de organe și țesuturi de origine umană, adițional la Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei, adoptat la 24 ianuarie 2002, în vigoare din 01.05.2006. Semnat de Republica Moldova la 08.02.2007. Ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 261-XVI din 06.12.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 198-202/763. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.06.2008.
- Protocolul cu privire la cercetările biomedicale, adițional la Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei, adoptat la 25 ianuarie 2005, semnat de Republica Moldova la 25.01.2005. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 216-220.
- Protocolului nr. 13 la Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele, adoptat la Vilnius la 3 mai 2002. Semnat de către RM la 03.05.2002. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.2007. Înregistrat la ONU cu nr. A-2889.

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 341.226

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).07)MECHANISMS AND LEGAL INSTRUMENTS
TO ENSURE AIR ROUTE SAFETY**Alexandr CAUIA,**

PhD in Law, Associate Professor, ULIM
<https://orcid.org/0000-0002-1952-5734>

Feodor BRIA,

PhD student, university lecturer, ULIM
<https://orcid.org/0000-0002-2085-3268>

MECANISMELE ȘI INSTRUMENTELE
JURIDICE DE ASIGURARE A
SECURITĂȚII RUTELOR AERIENE

SUMAR

Reglementarea juridică a asigurării securității traficului aerian, în general, și a rutelor aeriene, în special, constituie una dintre preocupările de bază ale specialiștilor din domeniul dreptului internațional public. Principiile și obiectivele, structura și organizarea spațiului aerian în vederea exploatarea sigură și eficientă prin analiza procedurilor de formare și exploatarea a rutelor aeriene constituie obiectul de studiu al prezentului articol.

Zonele din spațiul aerian cu statut juridic special constituie un element important al reglementării spațiului aerian și a procesului de asigurare a securității rutelor aeriene. Analiza prevederilor normative care contribuie la asigurarea securității rutelor aeriene, riscurile și amenințările asupra siguranței acestor rute, mecanismele de prevenire și combatere a acestora sunt o prioritate pentru specialiștii în domeniul dreptului internațional al aerului.

Cuvinte-cheie: dreptul internațional al aerului, rute aeriene, siguranța traficului aerian, zone cu statut special

SUMMARY

The legal regulation of ensuring the safety of air traffic in general and of air routes in particular is one of the main concerns of specialists in the field of public international law. The principles and objectives, structure and organization of airspace for safe and efficient operation by analyzing the procedures for the formation and operation of air routes are the subject of this article.

Airspace areas with special legal status are an important element of airspace regulation and the process of ensuring air route safety. The analysis of the normative provisions that contribute to ensuring the security of air routes, the risks and threats on the safety of these routes and the mechanisms for preventing and combating them are a priority for specialists in the field of international air law.

Key-words: international air law, air routes, air traffic safety, special status areas.

The legal principles are the most general and important norms that determine the behavior of law subjects, which represent a criterion for the legitimacy of all other norms and form the basis for the creation of new norms in the studied field. At the same time, the possibility of dividing such principles into basic and branching principles should be considered. According to the theory of law, the basic principles are those that directly reflect the legal content and determine the organization of the legal system as a will, raised to the level of law [38, p.110].

As for the principles of the international air law branch, this matter has not been sufficiently developed by legal science. Some authors acknowledge the existence of such principles, others refrain from highlighting them.

An analysis of the relevant legislation and international treaties allows us to distinguish the branch principles from the area we are examining in the field of air traffic management.

They include the following:

- a) national air traffic management;
- b) air traffic safety;
- c) structuring the airspace in order to use air traffic safely and efficiently;
- d) a unified air traffic management system, cooperation with adjacent competent entities or bodies (including foreign states) in air traffic management;
- e) priorities established in the use of airspace on the axis: state – legal person – natural person.

The interaction of these principles is a theoretically difficult problem, which admits a significant element of subjectivity. They must interact with each other so that, first of all, the safety of flights (human life), then the security of the state, then the commercial and other interests of any entity using airspace are ensured. Recognition of these principles is an imperative requirement to ensure compliance with the rules in this area.

An appropriate assessment can have a direct impact on the decision of the competent authorities, not only with regard to the use of airspace, but also with regard to air traffic management. It should also be considered that the principle of ensuring the safety of international civil aviation in its two aspects: technical and social has developed and received universal recognition in international aviation law. Both aspects can be ensured by respecting the legal rules of air traffic management.

In the process of establishing the rules for the operation of ships by the state:

- due attention must be paid to the safe navigation of civil aircraft [3, art 3(d)];
- air navigation facilities must be provided for the safety and efficiency of air communications [3, art. 15];
- the flight of an unmanned aircraft must be controlled in such a way as to exclude a danger to civilian aircraft [3, art. 8];
- appropriate measures must be taken if airports or air navigation facilities are insufficient for the safe operation of international air services [3, art. 69].

In accordance with bilateral air services agreements, States undertake to provide meteorological, radio and technical services for flights, air traffic control, to report in a timely and accurate manner information on airport capacity and flight routes under the responsibility of their competent authorities; and ensure that aircraft comply with the requirements imposed on international flights for safe navigation, etc.

The ICAO Assembly and Council are constantly focusing on these matters, which have been repeat-

edly addressed by the Security Council and the UN General Assembly. The international significance of this matter also serves as an argument in support of the analyzed principle [44, p.139-172]. The general obligations of States Parties in respect of the 1944 Chicago Convention with regard to civil aviation safety would not be fulfilled if the more general principle of ensuring the safety of international air navigation were not applied.

In this context, many authors consider that the existence of the principle of ensuring the safety of international air navigation in international law is indisputable.

Even if the position in relation to the existence and theoretical recognition of this branch principle is not unanimous, the need and importance of ensuring the safety of air navigation is indisputable.

Air transport is one of the many networked systems on which human societies depend, as well as in telecommunications, transport, electricity, water, etc. [26, p. 209–221] These infrastructures, in particular air transport, have helped to move the organization of the global economy from “space” to “flow space” [13, 594 p.]. This change may lead to a new organization of global space around a “network of world cities” [30, p. 497-511]. The current geography of transport is shaping and is shaped by the network evolution of large cities, mostly connected by the air transport network [27, p. 46–52; 31, p. 319–337; 25, p. 26–36].

Therefore, the global economy is increasingly dependent on network-based infrastructures, which can be described as a set of physical entities located on the surface of the earth. The functionality of these entities can be described as a set of nodes and routes that connect them [17, p. 88–112]. One of the mentioned infrastructures is the air transport network, which can be represented schematically as a flight network. The nodes of the flight network are airports, which are connected when a direct flight is scheduled between them [36, p. 5–21].

The organization of airspace is designed to determine the optimal conditions (permissive and prohibitive) for use. The establishment of the airspace structure in this respect is the basis for all subsequent regulations of the practical use of airspace. The structure of airspace is understood as a set of areas, corridors and other elements delimited by height and territory, ensuring the planning and coordination of airspace use, direct control of aircraft flights, safety and regularity of air traffic [45, p. 167].

When establishing the structure of airspace, the geographical and politico-administrative limits, flight characteristics, terrain relief, availability and characteristics of technical means, dynamic characteristics and characteristics of air and ground navigation and flight equipment of aircraft, particularities of legal status of land objects etc. are analyzed.

Assessing the soundness of air transport networks when faced with random errors and inten-

tional attacks is therefore an important issue in the field of transport geography study. There is a growing concern in the transport geographical community about understanding the operability and functionality of critical infrastructure systems [28, p. 63–68], such as the severely disrupted air transport network.

The investigation of complex networks began with the purpose of defining new concepts and measures that allowed to characterize the topology of real networks. The result was to identify the principles of real networks statistical properties. To address the complexity of the network structure, several types of networks have been defined and studied. Some examples of networks are weighted networks (i.e. weighted link networks) [7, p. 47–52] and space networks (i.e. link networks that depend on the Euclidean distance between nodes) [8, p. 915–921].

The approach of studies in this field has changed due to progressing analysis of complex networks. Currently, the main interest is to investigate the dynamic behavior of networks. The concepts of robustness, resilience, dynamic collective synchronization or propagation processes are offered in response to the needs caused by this new scenario [9, p. 175–308].

The airspace is generally divided into upper airspace and lower airspace. In addition, the airspace is divided into air traffic service areas, within which there are control areas, control areas of the air (nodal) hub and aerodrome, airways, aerodrome areas (take-off, landing, areas aerobatic waiting areas), entry and exit corridors for aircraft arrival and departure, test flight areas, explosion areas, firing, etc. [43, p. 15].

All this applies to controlled airspace. As a result, the rest of the airspace is uncontrolled and only flight information and emergency notification services are provided. Within this type of space, counseling routes are usually allocated to counseling areas, which together constitute the counseling airspace. In addition, the airspace is divided into flight information regions, where flight information and emergency assistance services are provided [3, p. 2.5.2.1]. There are three types of flight information regions: in the lower airspace, in the upper airspace, and that combine the upper and lower airspaces [45, p. 151].

Peculiar attention should be paid to restricted areas in airspace. States have the right, in order to ensure the safety of air traffic and to coordinate the flights of aircraft with other activities in the airspace [3, art. 9 (a)], to establish zones of exclusion and zones of flight restriction. States established such areas just before the 1944 Chicago Convention and the 1919 Paris Convention [46, p. 39-56].

According to the 1944 Chicago Convention, such areas must be of a reasonable size and location so as not to unnecessarily impede air navigation. De-

scription of prohibited areas and information on possible changes to them, States establishing such areas must inform other States and ICAO.

An aircraft that has disrespected the restrictions established for the exclusion zone or the flight restriction zone is considered to be an infringer. In accordance with article 9 of the Chicago Convention, this aircraft is required, at the request of the authorized air authority of the state whose rules are being disrespected, to land as soon as possible at any specified airport in that state [3, art. 9 (c)]. In sovereign airspace and in airspace over the territorial sea, a prohibited or restricted area may be declared uniquely or permanently. Flights in such an area are not, in principle, prohibited. The decision on a case-by-case basis is made by the commander of the aircraft concerned [45, p. 124].

Persons intending to fly in such an area should first coordinate their actions with the authorized state bodies which provide the necessary data, "in order to minimize interference with the normal operation of flights and, at the same time, to avoid the danger for aircraft" [3, p. 2.17.1].

Some special areas reserved in the airspace for military maneuvers, demonstration flights and temporary flights may also be established [4, p. 3.3.2.3]. A number of states have declared significant areas of airspace over the high sea adjacent to their territory as areas with a special permanent regime. These states include: USA, Canada, Spain, Italy, France, Japan, Philippines, South Korea. Such areas are called differently: the air defense identification zone, the air security zone [4, p. 3.3.4.], but their essence is the same.

These areas reach a width of 200 and 300 nautical miles from the same limit from which the width of territorial waters is measured. Despite the fact that these areas have a relatively old origin and their legal regime is respected by foreign aircraft, some experts in the field have questioned the legality of establishing these areas for several decades [39, p. 101-127].

This approach is controversial because some states that establish such areas with varying degrees of restriction and special status argue their position by the need to ensure national security in general and the security of their borders in particular, and, as long as this custom is not implemented and respected by the overwhelming majority of states, this fact generates consistent impediments in terms of respect for the principle of sovereign equality of states and freedom of airspace use.

In this sense, the Air Code of the Republic of Moldova establishes: „The national airspace includes:

- a) the air traffic space representing the part of the national airspace where the aeronautical activity is allowed, as well as the lands destined for takeoffs and landings, regardless of the affiliation and the nature of the flight activity;

- b) the reserved areas representing the portions of the national airspace intended for military aeronautical activities, school aeronautical activities, aeronautical sports, testing and approval of aircraft, utilitarian and similar, as well as other activities established by specific regulations;
- c) regulated areas consisting of dangerous areas, restricted or prohibited areas, as well as conditional airways and areas of joint activity in the state border area" [1, art 4 (3)].

The Romanian legislation defines:

- a) hazardous area – restricted airspace as a defined volume of airspace within which hazardous flight activities may be performed within specified time intervals;
- b) restricted area – the airspace located above the land surface or territorial waters of a state within which the flight of aircraft is restricted in accordance with specified conditions;
- c) prohibited area – the airspace located above the land surface or territorial waters of a state within the flight of aircraft is prohibited [2, art. 1, p. 43].

Also, in the airspace of Russia, aerodrome areas are defined, in some cases combined in air hubs, take-off and landing areas, restraint areas, acrobatics areas, restricted areas and flight restriction areas. The history of the last two areas dates back to 1912 and 1914, when the corresponding documents declaring the forbidden areas were issued in Russia [46, p.10-12].

The air code of the Russian Federation states that the airspace of today's Russia includes areas, zones and routes of air traffic services (airways, local airlines, etc.), areas of airfields and air hubs, special areas and routes of aircraft flights, restricted areas, hazardous areas (landfills, blasting operations and others of this type), restricted areas on aircraft flights and other elements of the airspace structure established for the implementation of activities in airspace. The structure of the airspace is approved in accordance with the procedure established by the Government of the Russian Federation [40, art. 15].

Such areas „must be of a reasonable size and location so as not to unnecessarily impede air navigation" [3, art. 9].

Examples of establishing similar areas are known in other areas. These are: exclusive economic zones in the coastal areas of the high sea, security zones of 500 meters around installations, structures, artificial islands at sea. "Aviation safety zones" may also be recognized as legitimate on the basis of established customs. Some authors considered it appropriate to create "adjacent air zones" by analogy with the corresponding maritime zones. In this case, the concept of functional airspace, which is established for the performance of any type of activity in airspace, may be applicable [22, 1340 p.].

The airspace is under the form of one or more permanent or temporary volumes. In order to control the flow of traffic from airports during take-offs, landings or transits, states create control areas above airports to facilitate these numerous actions. The creation or disposal of these volumes of airspace is decided at the government level. However, given the international nature of air traffic, consultations shall be held between states before taking such decisions. The accessibility of these areas is defined by its characteristics or class.

In the sense of the above, it is important to define the typology of state-controlled airspace areas. Thus, the volumes of airspace controlled by state bodies are:

1. TMA (TerMinal Area). These are space-controlled volumes overlooking medium-sized aerodromes. These include departure, transit and arrival. A TMA can be divided into several smaller blocks, depending on air traffic. S-TMA (Special TerMinal Area) are spaces that have the same functions as the previous ones, only that the control is performed by the military.

2. CTAs (Control Traffic Area). These spaces are in direct contact with the aerodromes. These are often located below a TMA. The CTRs are intended to cover take-off and landing routes and air traffic at the aerodrome.

States also create areas with special status. These areas are created only to prevent or restrict access to aircraft. The purpose is to protect dangerous or strategic targets, such as nuclear power plants or military areas, from any air intrusion. Their size varies from a few square kilometers to an entire region. Their creation is decided for some unilaterally, in which case the international community is informed, and for other areas involving flight restrictions, consultation between different users is necessary.

These areas may be conventionally divided into:

1. „D" dangerous areas. Passing through these areas does not require any prior authorization, as they often do not have their own control body, but they still pose a danger to aircraft. It could be an army maneuvering area or a coastal area. The nature of the hazard and the hours of activity can be found in the supplement to the aeronautical maps. „D" zones may be temporary and are called *Temporary Dangerous Zones (TDZ)*, especially in the case of military exercises. They are used for about a week.

2. „R" zones, regulated. These are areas that are subject to certain conditions. Entry of these areas may be prohibited during business hours, such as low-altitude and very high-speed military flights. They are called *Temporary Regulatory Zone (TRZ)*. This is the case for any international event with the presence of high authorities (G7, the Pope's visit to Rome) or for parachute drop areas.

3. „P" zones, forbidden zones. These areas are closed to civilian and military air traffic. These cy-

lindrical volumes cover strategic areas or objectives, such as nuclear power plants, sensitive industrial objectives, etc.

An important element in the process of ensuring the safety of air corridors is the air transport network, structure, robustness, solidity and flexibility against various risk factors. Thus, the analysis of the topology and robustness of air transport networks is of utmost importance in the process of analyzing and estimating air route safety.

There are different points of view on the network strategies implemented by the airlines. There are studies on the effect on prices resulting from existing connections between airlines [11, p. 1475–1498; 12, p. 573–602] or on the levels of connectivity and competitive position of airports [29, p. 47–53]. Another approach is the analysis of the route network architecture through the complex analysis of the network [36, p. 5–21; 20, p. 7794–7799; 32, p. 712–721].

Some experts in the field [19, p. 381–385] have studied the structure of the airport network around the world, finding that the degree and distribution of centrality between them follows a truncated distribution of the law of power, given that airports have limitations on the number of connections they can provide. To model the real network, the authors used a variant of the models developed and published by de Yook, S.H., Jeong, H. and Barabási, A.L. in 2002 and Barthélemy, M. in 2003 [35, p. 13382–13386]. Both include the standard increase mechanism for adding links between existing nodes. Complex networks are used for the current study of route networks.

This inevitable increase in the number of routes also implies a complex approach to ensuring air traffic safety. Only a model that includes geopolitical constraints, such as the fact that most cities are only allowed to make connections with other cities in the same country, can generate nodes with high intermediation values, as seen in the actual airport network [19, p. 381–385; 20, p. 7794–7799]. With the development of this comprehensive study, the analysis of complex networks began to be used more frequently in the airline industry. In particular, most new studies were undertaken in Italy [18, p. 527–536], India [6, p. 2972–2980], USA [34, p. 87–102] and China [24, p. 50–58].

The air transport network is the result of the route network aggregation of all airlines. The analysis of the current literature that studies air route networks as complex networks allows the establishment of different dimensions or levels of study characterized by different units of analysis. Therefore, given that each level has different characteristics and properties, three levels of study are proposed:

1. The global route network;
2. The network of air alliances;
3. A certain network of airlines.

The different levels not only represent different network sizes in the number of nodes (airports) and connections (routes), but also different approaches. The study of the global route network – analyzes the competitive environment for airlines and the general framework of air transport development. Due to the size of the global route network and the fact that it is a spatial network, it should be analyzed both globally and regionally. The literature contains examples of both global [20, p. 7794–7799] and regional [6, p. 2972–2980] analyzes.

The analysis of the global route networks soundness may be of interest to decision-makers whose purpose is to increase the security of the air transport network, allowing the detection of critical airports to prevent major network crashes, which can have a significant impact on the global economy. For example, Wilkinson, S.M., Dunn, S., and Ma, S. [33, p. 1027–1036] studied the impact of the eruption of the Icelandic volcano Eyjafallajökull on the global transport network, and Chi L.P. and Cai X. [14, p. 2394–2400] analyzed the resistance of the American airport network to errors and attacks. Thus, global air transport networks are the result of several layers of airline routes.

Participation in alliances may contribute to improving the strength of the network for member airlines through the resulting code-sharing agreements. The network of an airline alliance is the network of routes operated by its members and the routes of other airlines with which they have code-sharing agreements.

Therefore, airline alliance networks are also multilayered, as they represent an aggregation of airline networks, but have not been developed in any study using complex networks, although airline alliances have been extensively studied in the literature on air transport management [11, p. 1475–1498; 12, p. 573–602].

This level represents the structure of the alliance network of airlines and allows us to determine the properties of an organizational network. Analyzing the robustness of airline alliances networks may be of interest to airline and alliance management. Increasing the reliability and security of air networks and alliances may help these organizations to maintain and increase their long-term profitability. Finally, the classification into different levels will allow linking the characteristics for each level and studying the effects and relationships between them.

The literature on the dynamic behavior of air transport networks, although limited, has focused on the study of robustness. The Chinese authors Liu, H., Hu, X.B., Yang, S., Zhang, K. [24, p. 495–505], used robustness in applying the genetic algorithm to optimize an airline's route network. Lacasa, L., Cea, M. and Zanin, M. [23, p. 3948–3954] made a more detailed study of the blocking transition phenomena in the European route network. More recently, Fleu-

rquin, P., Ramasco, J.J. and Eguiluz, V.M [16, p. 1-6] have analyzed the problem of delayed propagation in the US airport network, and the authors Zhang, H.t., Yu, T., Sang, J. and Zou, X. [37, p. 590–599] applied a model that quantitatively describes and reproduces the real airport network.

The air traffic is part of a dynamic environment, where airports and routes may be temporarily closed for various reasons, such as weather events, security alerts, strikes or terrorist attacks, etc., which lead to high costs for airlines and states. For example, in 2010, the strike of air traffic controllers in Spain is estimated to have cost airlines \$ 134 million, while snow and strikes cost EasyJet £ 31 million in the same year.

The alternative for airlines, depending on the cause of the failure, could be to look for a replacement route for their customers, using the routes of other airlines or to wait for the route or airport to be operational again. The analysis of soundness in air transport may assess the effect of errors (eg. bad weather) or attacks (eg. terrorism) on a route network. The robustness study allows the assessment of the ability of networks to avoid failure when some of its components are damaged [9, p. 175–308]. In this way, we can analyze the resistance of the network, tolerance to attacks and congestion caused by any failure.

All these technical aspects provide the necessary information for prospecting various scenarios in which air traffic safety could be affected. The ultimate goal of these studies remains to ensure the security of civil aviation.

Analyzing the soundness of business networks (i.e. companies or alliances) could influence decisions to open new routes or negotiate new code-sharing agreements. On the other hand, the analysis of the soundness of route networks in a specific region would contribute to better decision-making in the development of state policies in the field of air route safety. For example, European decision-makers may be interested in finding out which airports are most important in maintaining stable air communication. It may also be known which airports outside Europe could pose a problem for the flow of their air routes.

As the current literature is mainly focused on the development of the complex network, studies to date have used the global air route network as a special case of a complex network. As the aviation route network can be appropriately modeled and characterized as a complex network, it can be argued that it is time to apply complex network analyzes to aviation organizations: alliances and airlines.

Analyzing the topology of these networks may help to observe the way in which the own networks and alliances of the airlines are composed, allowing the evaluation of their characteristics and their influence on these companies. These developments

may be of vital importance at all levels of study, from airline-focused studies to those focusing on the general political environment.

Only a systemic analysis of all types of route networks may effectively contribute to ensuring the safety of air routes in particular and to building a higher level of flight safety in general.

The concept of „use of airspace” is broader than the concept of „air traffic”. The second refers to the first as part of the whole or as specific to the general. The Air Code of the Russian Federation defines the use of airspace as: „activities in which various material objects (aircraft, missiles and other objects) are moved into the airspace, as well as other activities (construction of tall structures, activities during which electromagnetic and other radiation occur, the release of substances into the atmosphere that affect visibility, blasting operations and others of this type), which may pose a threat to air traffic safety” [40, art. 11 (1)].

The rule contained in the article 11 of the Air Code of the Russian Federation does not have a general meaning, but a specific one: only in terms of air traffic management. This rule conceptually focuses on ensuring the safe use of airspace “taking into account the specific needs of the air traffic system” [42, p. 33].

It is also necessary to understand the legal content of the term “airspace user”. According to the codified legislation of the Russian Federation, this means citizens and legal persons, entitled accordingly to carry out activities for the use of airspace [40, art. 11 (2)]. Although the notion of “users” in this case does not mention the state itself and the constituent entities of the Russian Federation, this is undoubtedly implicit, and the Air Code of the Russian Federation states: „All users of airspace have equal rights of use” [40, art. 13 (1)].

For comparison, the Romanian Air Code defines air traffic as an ensemble of aircraft that, at a given time, are flying in a given airspace or operate on the maneuvering surface of an aerodrome and operational air traffic as all movements of civil aircraft and carried out in accordance with national regulations other than those complying with the procedures of the International Civil Aviation Organization [2, art. 1].

The Air Code of the Republic of Moldova defines exactly these two notions in the same way and establishes that airspace users are operators of aircraft operated in general air traffic.

An increased knowledge of the topology of the airline network would allow a more complete assessment of the influence of different airports on the robustness of the global network and their impact on the connection of different regions.

It can be seen that there have been no studies on complex networks at this level, while alliances and code-sharing agreements have been studied through other approaches [11, p. 1475–1498; 12, p. 573–602].

It is therefore interesting to study the topology of what could be considered „mega-carriers” in the same way that it existed in the study of airlines. The analysis of the route network of alliances may provide a lot of information about the position of its members in such networks. By analyzing the topology of existing routes, how these alliances are built and evaluated may be determined, among other things, whether membership in an alliance increases the robustness of the airline’s route network.

For example, if alliance members were selected only to increase the total range of their routes, and code-sharing agreements between its members would only be on routes not operated by them (i.e. complementary routes), the alliance would not provide robustness of its members. At the same time, members do not close similar routes and arrangements are made for code-sharing on routes operated by airlines (i.e. redundant routes), it can be seen that robustness increases as well as relevant benefits. This would only be an example because these characteristics depend on various network attributes and actually contribute to increasing the security level of the air route.

Theoretical developments around complex networks contribute to the understanding of a large number of phenomena, from social networks, economy and communication to financial and IT markets. The knowledge obtained regarding the topology of real complex networks allowed the application of robustness analysis techniques in the light of the errors and attacks faced by a network [10, p. 309–320; 5 p. 378–382].

Conclusion. It is up to the national legislature to define as clearly as possible the notions of airspace, air route, airspace user and the exact establishment of the rights, obligations and algorithm for exercising the freedoms of action of these entities, to perform this task in strict accordance with international principles and trends in the field of civil aviation regulation, which revolve around the imperative to ensure the security of service providers and their direct beneficiaries.

Ensuring air route security as an inherent part of the complex structure of instruments and people that ensures the rapid and safe movement of a growing number of people and quantities of goods in practice is one of the main priorities not only of the competent bodies, but also of intergovernmental and non-governmental structures that aim at achieving the safe use of airspace.

Currently, the creation and management of air routes cannot be effectively achieved by means of a national regulatory structure alone. The specificity of the structure and management of airspace requires governments to cooperate in order to ensure the stability, robustness and security of both air routes in particular and of all air traffic in general.

Bibliography:

1. Codul Aerian al Republicii Moldova. Nr. 301 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95-104.
2. Codul Aerian al României din 18.03.2020. În: *Monitorul Oficial al României*, 2020, Partea I, nr. 222.
3. Convenția privind aviația civilă internațională, semnată la Chicago, SUA la 7 decembrie 1944. Republica Moldova aderă la 01.07.1992. Ratificată de Republica Moldova la 12.05.1994 prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 97 din 12.05.1994. (Convenția de la Chicago). https://www.caa.md/files/2013_02/258.pdf
4. Air Traffic Services planning Manual, ICAO Doc. 9426-AN/924. https://www.icao.int/EURNAT/Other%20Meetings%20Seminars%20and%20Workshops/Global%20ATFM%20Manual%20Coordination%20Team/1st%20Meeting%20at%20ATC%20Global%202012%20and%20EUROCONTROL%20CFMU/ICAO%20Doc%209426_cons_en.pdf
5. Albert R., Jeong H., Barabási A. L. Error and attack tolerance of complex networks. In: *Nature*, 406, 2000, p. 378-382.
6. Bagler G. Analysis of the airport network of India as a complex weighted network. In: *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 387, 2008, p. 2972-2980.
7. Barrat A., Barthélemy M., Pastor-Satorras R., Vespignani A. The architecture of complex weighted networks. In: *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 101 (11), 2004, p. 47-52.
8. Barthélemy M. Crossover from scale-free to spatial networks. In: *Europhysics Letters (EPL)*, 63 (6), 2003, p. 915-921.
9. Boccaletti S., Latora V., Moreno Y., Chavez M., Hwang D. Complex networks: Structure and dynamics. In: *Physics Reports*, 424 (4-5), 2006, p. 175-308.
10. Broder A., Kumar R., Maghoul F., Raghavan P., Rajagopalan S., Stata R., Tomkins A., Wiener J. Graph structure in the web. In: *Computer networks*, 33 (1), 2000, p. 309-320.
11. Brueckner J. K. The economics of international codesharing: an analysis of airline alliances. In: *International Journal of Industrial Organization*, 19 (10), 2001, p. 1475-1498.
12. Brueckner J. K., Lee D. N., Singer E. S. Alliances, Codesharing, Antitrust Immunity, and International Airfares: Do Previous Patterns Persist? In: *Journal of Competition Law and Economics*, 7(3), 2011, p. 573-602.
13. Castells M. *The rise of the network society: The information age: Economy, society and culture*, volume 1. Massachusetts: Blackwell Publishing, 1996. 594 p.
14. Chi L. P., Cai X. Structural Changes Caused by Error and Attack Tolerance in US Airport Network. In: *International Journal of Modern Physics B*, 18, 2004, p. 2394-2400.
15. Derudder B., Witlox F. Mapping world city networks through airline flows: context, relevance,

- and problems. In: *Journal of Transport Geography*, 16 (5), 2008, p. 305-312.
16. Fleurquin P., Ramasco J. J., Eguiluz V. M. Systemic delay propagation in the US airport network. In: *Scientific reports*, 3, 2013, p. 1-6.
  17. Grubestic T. H., Matisziw T. C., Murray A. T., Snediker D. Comparative Approaches for Assessing Network Vulnerability. In: *International Regional Science Review*, 31, 2008, p. 88-112.
  18. Guida M. Maria F. Topology of the Italian airport network: A scale-free small-world network with a fractal structure? In: *Chaos, Solitons & Fractals*, 31 (3), 2007, p. 527-536.
  19. Guimerà R., Amaral L. A. N. Modeling the world-wide airport network. In: *The European Physical Journal B – Condensed Matter*, 38 (2), 2004, p. 381-385.
  20. Guimerà R., Mossa S., Turttschi A., Amaral L. A. N. The worldwide air transportation network: Anomalous centrality, community structure, and cities' global roles. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 102 (22), 2005, p. 7794-7799.
  21. Hu X. B., Di Paolo E. A Genetic Algorithm Based on Complex Networks Theory for the Management of Airline Route Networks. In: *Nature Inspired Cooperative Strategies for Optimization (NICSO 2007)*, 2008. p. 495-505.
  22. Juglart M., Du Pontavice E. *Traite de Droit Aérien*. Paris: Librairie Générale de droit et de jurisprudence, 1989. 1340 p.
  23. Lacasa L., Cea M., Zanin M. Jamming transition in air transportation networks. In: *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 388(18), 2009, p. 3948-3954.
  24. Liu H., Hu X. B., Yang S., Zhang K., Di Paolo E. Application of Complex Network Theory and Genetic Algorithm in Airline Route Networks. In: *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, 2214, 2011, p. 50-58.
  25. Liu X., Derudder B., García C. G. Exploring the co-evolution of the geographies of air transport aviation and corporate networks. In: *Journal of Transport Geography*, 30, 2013, p. 26-36.
  26. Murray A. T. An overview of network vulnerability modeling approaches. In: *GeoJournal*, 2011, 78 (2) p. 209-221.
  27. O'Connor K., Fuellhart K. Cities and air services: the influence of the airline industry. In: *Journal of Transport Geography*, 22, 2011, p. 46-52.
  28. Reggiani A. Network resilience for transport security: Some methodological considerations. In: *Transport Policy*, vol. 28 (c), 2013, p. 63-68.
  29. Suau-Sanchez P., Burghouwt G. Connectivity levels and the competitive position of Spanish airports and Iberia's network rationalization strategy, 2001-2007. In: *Journal of Air Transport Management*, 18 (1), 2012, p. 47-53.
  30. Taylor P. J., Derudder B., Hoyler M., Ni P. New regional geographies of the world as practiced by leading advanced producer service firms in 2010. In: *Transactions of the Institute of British Geographers*, 38 (3), 2013, p. 497-511.
  31. Tranos E. The causal effect of the Internet infrastructure on the economic development of European city regions. In: *Spatial Economic Analysis*, 7 (3), 2012, p. 319-337.
  32. Wang J., Mo H., Wang F., Jin F. Exploring the network structure and nodal centrality of China's air transport network: A complex network approach. In: *Journal of Transport Geography*, 19 (4), 2011, p. 712-721.
  33. Wilkinson S. M., Dunn S., Ma S. The vulnerability of the European air traffic network to spatial hazards. In: *Natural Hazards*, 60 (3), 2011, p. 1027-1036.
  34. Xu Z., Harriss R. Exploring the structure of the U.S. intercity passenger air transportation network: a weighted complex network approach. In: *GeoJournal*, 73 (2), 2008, p. 87-102.
  35. Yook S. H., Jeong H., Barabási A. L. Modeling the Internet's large-scale topology. In: *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 99 (21), 2002, p. 13382-13386.
  36. Zanin M., Lillo F. Modelling the air transport with complex networks: A short review. In: *The European Physical Journal Special Topics*, 215, 2013, p. 5-21.
  37. Zhang H. T., Yu T., Sang, J. P., Zou X. W. Dynamic fluctuation model of complex networks with weight scaling behavior and its application to airport networks. In: *Physica: A Statistical Mechanics and its Applications*, 393, 2014, p. 590-599.
  38. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Т.1. Свердловск: Издательство Свердловского юридического института, 1972. 396 с.
  39. Бордунов В.Д., Копылов М.Н. Правовой режим международного воздушного пространства. Москва: Наука, 1980. 350 с.
  40. Воздушный Кодекс Российской Федерации от 19.03.1997 № 60-ФЗ (ред. от 02.07.2021). Принят Государственной Думой 19.02.1997 года. Одобрен Советом Федерации 05.03.1997 года. <https://legalacts.ru/kodeks/Vozdushnyi-Kodeks-RF/>.
  41. Грабарь В.Э. История воздушного права. В: Вопросы воздушного права. Сборник трудов секции воздушного права Союза Авиационистов СССР и Авиационистов РСФСР. Выпуск 1, 1927 г. Москва: Авиационисты, с. 39-56.
  42. Кларк Р. Системный подход к проблеме безопасности полетов. Бюллетень ИКАО, 1986, № 3.1, с. 1-33.
  43. Крыжановский Г.А., Солодухин В. А. Методы оптимизации процессов управления воздушным движением. Москва: Транспорт, 1978. 152 с.
  44. Малеев Ю.Н., Подберезный В.А. Полет без посадки. Москва: Московский независимый институт международного права, 1996. 181 с.
  45. Словарь международного воздушного права. Москва: Международные отношения, 1988. 192 с.
  46. Перетерский И.С. Воздушное право. Москва: Вестник Воздушного Флота, 1923. 143 с.

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU: 342.9(477)

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).08)

ПРИЗНАКИ ПОНЯТИЯ «КОНФЛИКТ ИНТЕРЕСОВ» В СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ УКРАИНЫ

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО,
доктор юридических наук, доцент,
начальник отдела Верховного Суда Украины
<https://orcid.org/0000-0002-8679-124X>

Павел ДЕМЬЯК,
аспирант Волынского национального
университета имени Леси Украинки
<https://orcid.org/0000-0002-0659-5805>

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена проблеме понимания признаков понятия «конфликт интересов» в правовых позициях Кассационного административного суда в составе Верховного Суда. Выявлено, что такие правовые позиции касаются правильного определения признаков частного интереса, потенциального и реального конфликта интересов, установления круга близких лиц, находящихся в подчинении лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, что может привести к возникновению конфликта интересов (потенциального или реального). Указанные правовые позиции могут быть использованы при привлечении виновных лиц к административной ответственности за КУоАП.

Ключевые слова: конфликт интересов, потенциальный конфликт интересов, реальный конфликт интересов, частный интерес, близкие лица, юрисдикция.

SEMNE ALE CONCEPTULUI „CONFLICT DE INTERESE” ÎN PRACTICA JUDICIARĂ A UCRAINEI

SUMAR

Acest articol se referă la problema înțelegerii conceptului „conflict de interese” și a caracteristicilor acestuia în pozițiile juridice ale Curții Administrative de Casație, ca parte a Curții Supreme a Ucrainei. Din articol putem înțelege că aceste poziții juridice ating definirea corectă a caracteristicilor de interes privat, conflict de interese potențial și real, descoperirea persoanelor care sunt subordonate unei persoane care este autorizată să îndeplinească funcții de autogovernare de stat sau locală și poate provoca conflicte de interese potențiale sau reale.

Sunt poziții juridice care pot fi folosite în tragerea la răspundere administrativă a persoanelor vinovate în temeiul Codului contravențiilor administrative.

Cuvinte-cheie: conflict de interese, conflict de interese potențial, conflict de interese real, interes privat, persoane apropiate, jurisdicție.

SIGNS OF THE CONCEPT OF „CONFLICT OF INTEREST” IN THE JUDICIAL PRACTICE OF UKRAINE

SUMMARY

This article is about the problem of understanding the concept „conflict of interest” and its characteristics in the legal positions of Administrative Court of Cassation as a part of Supreme Court of Ukraine. From the article we can understand that these legal positions touch the correct definition of characteristics of private interest, potential and real conflict of interest, finding out people who are subordinated to a person who is authorized to perform state or local self-government functions, and it can causes potential or real conflict of interest. These legal positions can be used in bringing the guilty persons to administrative responsibility under the Code of Administrative Offenses.

Key-words: conflict of interest, potential conflict of interest, real conflict of interest, private interest, relatives, jurisdiction.

В действующем Законе Украины «О предотвращении коррупции» определяются такие базовые понятия, как «потенциальный конфликт интересов», «реальный конфликт интересов», «частный интерес». Тем не менее, на сегодня в судебной практике постоянно возникают вопросы относительно понимания существенных признаков указанных понятий. Ситуация осложняется еще и тем, что Верховный Суд в порядке кассационного пересмотра не рассматривает дела об административных правонарушениях. Применение и толкование норм Кодекса Украины об административных правонарушениях (КоАП), фактически, замыкается на апелляционной инстанции, что и порождает трудности, поскольку единство судебной практики в таком случае не обеспечивается. Впрочем, в практике Кассационного административного суда в составе Верховного Суда (далее – КАС) имеют место случаи рассмотрения вопросов о понятии конфликта интересов (потенциального и реального), его элементов сквозь призму решения вопросов, относящихся к его юрисдикции, что и будет предметом рассмотрения в нашей статье.

Научная основа исследования проблемы конфликта интересов в правовых позициях КАС в Украине заложена такими учеными, как А.З. Гладун, К.И. Годуева, И.В. Диденко, Р.Л. Максимович, Н.И. Хавронюк и другими. Однако в их научных работах соответствующая проблема комплексно не рассматривалась, поэтому требует самостоятельного исследования.

И.В. Диденко рассматривает такие основные составляющие, дающие основание говорить о наличии конфликта интересов: исполнение лицом определенных служебных полномочий; возможное появление частного немущественного или имущественного интереса (потенциальный конфликт); возникновение противоречия между исполнением служебных полномочий и обязанностей и наличием частного интереса; возникновение конфликта интересов приводит к необъективности и предвзятости принятия решений и влияет на совершение или несвершение тех или иных действий в свою пользу или в пользу третьих лиц. Как отмечает эта исследовательница, для установления наличия факта принятия решения, совершения или несвершения действия в условиях реального конфликта интересов и разграничения реального и потенциального конфликта интересов, для квалификации решения как принятого в условиях реального конфликта интересов необходимо установить наличие таких юридических фактов, как:

- 1) наличие у правонарушителя частного интереса, который должен быть четко сформулирован (артикулирован) и определен;
- 2) наличие противоречия между частным интересом и служебными или представительными полномочиями с указанием того, в чем именно это противоречие находит свое проявление или влияние на принятие решения;
- 3) наличие полномочий на принятие решения;
- 4) наличие реального влияния противоречия между частным и служебным или представительным интересом на объективность или беспристрастность решения».

Кроме того, по мнению И.В. Диденко, реальный конфликт поглощает потенциальный, находясь во взаимосвязи целого и части. Поскольку потенциальный конфликт – это наличие у личности частного интереса, реальный – это противоречие между имеющимся частным интересом и исполнением государственно-властных функций. Фактически, потенциальный конфликт является предпосылкой для возникновения реальной при наличии благоприятной среды [2, с. 44, 77, 78].

В постановлении от 06.03.2019 по делу № 812/1676/15 КАС сформулировал важную правовую позицию, согласно которой близкими лицами в контексте антикоррупционного ограничения, предусмотренного ст. 27 Закона Украины «О предотвращении коррупции», если отношения между ними не носят характера семейных, признаются только те лица, в отношениях которых имеет место совокупность следующих условий: совместное проживание; связанность общим бытом; наличие взаимных прав и обязанностей. Установление только факта совместного проживания лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, и лица, которое ему прямо подчинено, еще не означает, что они близки, поэтому наличие между ними отношений прямого подчинения не означает возникновения конфликта интересов (потенциального или реального) [3].

В постановлении КАС от 18.12.2019 по делу № 821/1553/17 оценивался факт наличия конфликта интересов у лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, и пасынка, который был ему прямо подчинен. КАС констатировал, что в рассматриваемой ситуации конфликт интересов отсутствует, поскольку лицо, уполномо-

ченное на выполнение функций государства или местного самоуправления, не состоит в браке с матерью пасынка, не является ее мужем. Кроме того, отчим и пасынок не проживают одной семьей. Поэтому КАС в решении констатировал, что для совершеннолетнего пасынка отчим не является близким лицом в понимании Закона Украины «О предотвращении коррупции». Следовательно, в приведенной ситуации реальный конфликт интересов отсутствует [1].

Вопрос об установлении признаков потенциального или реального конфликта интересов может возникнуть в ситуации, когда близкий человек лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, не работает в его подчинении, однако, осуществляет свою деятельность в сфере, на которую распространяется юрисдикция органа, в котором работает это лицо. Соответствующие дела рассматривались КАС, по результатам чего были приняты постановления от 21.01.2020 по делу № 826/6677/16 и от 08.07.2020 по делу № 803/849/16.

В первом случае обжаловалось прекращение государственной службы заместителя начальника налоговой службы в связи с наличием в его действиях потенциального или реального конфликта интересов. Оценивался такой публично-правовой спор, предметом которого была оценка действий лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, в период, когда оно, исполняющее обязанности начальника налоговой службы, имело возможность влиять на начисление и уплату женой, зарегистрированной как физическое лицо-предприниматель и находилась на налоговом учете подчинении этой налоговой службы, налогов и других обязательных платежей, определение и уплату сумм налоговых и денежных обязательств, а также применения штрафных санкций и других видов ответственности. КАС оценил соответствующую ситуацию как не содержащую признаков потенциального или реального конфликта интересов, мотивировав свое решение тем, что начальник налоговой службы, обязанности которого временно выполнял функционер, не имеет формальных полномочий для воздействия на работников подчиненных налоговой службы, а использование неформальных полномочий, в том числе через руководителей налоговой службы, не подпадает под понятие потенциального или реального конфликта интересов. КАС отметил, что для констатации факта наличия потенциального конфликта интересов

целесообразно устанавливать время исполнения полномочий лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, в течение которого возможно возникновение конфликта интересов. Незначительный период выполнения обязанностей начальника налоговой службы может свидетельствовать об отсутствии соответствующего конфликта интересов [4].

Во втором деле оценивалась ситуация на наличие признаков потенциального конфликта интересов при исполнении полномочий должностного лица таможенного органа – государственного инспектора управления борьбы с контрабандой и таможенными правонарушениями № 1 поста «Волынь-центральный» Волынской таможни, возникший в связи с осуществлением внешнеэкономической деятельности через таможенный пост «Ягодин» (таможенный пост «Волынь-центральный») Волынской таможни его женой, которая была учредителем двух ООО и осуществляла внешнеэкономическую деятельность. КАС, в данном случае, констатировал наличие потенциального конфликта интересов. КАС не принял во внимание доказательства, подтверждающие, что на период осуществления женой своей деятельности через указанный таможенный пост, на котором работал ее муж, не подписывала никаких документов, которые подавались ООО для таможенного оформления товаров, а также, что ее муж в период осуществления женой такой деятельности, не имел полномочий по таможенному оформлению товаров. КАС отметил, что первое доказательство не свидетельствует о том, что супруга не принимала участия в хозяйственной деятельности ООО, а отсутствие полномочий по таможенному оформлению товаров не препятствовало выполнению лицом, уполномоченным на выполнение функций государства или местного самоуправления, должностных обязанностей и таможенного контроля [5].

По нашему мнению, указанное решение КАС достаточно дискуссионно, поскольку с учетом полномочий лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, усматривается, что у него должна существовать объективная возможность влияния частных интересов на объективность или беспристрастность принятия решений или на совершение или несвершение ими действий при исполнении служебных полномочий. Соответствующее заключение сделано в постановлении КАС от 18.04.2019 по делу №812/2/16 [5].

Еще одна важная правовая позиция КАС касается того, возникает ли конфликт интересов в случае принятия решения лицом, уполномоченным на выполнение функций государства или местного самоуправления, о дисциплинарном взыскании в отношении обличителя, сообщившего специально уполномоченным субъектам в сфере противодействия коррупции в порядке, установленном законом, о фактах нарушения таким лицом и другими должностными лицами Закона Украины «О предотвращении коррупции». КАС сформулировал следующую правовую позицию: частный интерес у лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, в таком случае возникает с момента уведомления лицом специально уполномоченного субъекта в сфере противодействия коррупции о совершении соответствующими должностными лицами коррупционного правонарушения. Собственно, в таком случае у лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, возникает противоречие между его частными интересами в отношении обличителя и служебными полномочиями, что может повлиять на объективность или беспристрастность принятия ими решений, или на совершение или несвершение действий при выполнении полномочий. Поэтому, КАС пришел к выводу, что издание лицом, уполномоченным на выполнение функций государства или местного самоуправления, приказа о привлечении обличителя к дисциплинарной ответственности считается принятием решения в условиях реального конфликта интересов [6].

В постановлении КАС от 20.05.2020 по делу №160/5162/19 предметом судебного разбирательства был конкурс на замещение вакантной должности, соответствующее решение, которым утверждались его результаты. Согласно результатам этого конкурса, его победителем стал лицо_2. Однако, как было установлено, два члена конкурсной комиссии представляли частный интерес: один из них в течение длительного периода был непосредственным руководителем лица_2. Его и еще одного члена конкурсной комиссии рекомендовало предприятие, временно исполняющим обязанности директор которого был победитель конкурса.

КАС, разрешая этот публично-правовой конфликт, сделал важные правовые выводы, касающиеся понимания частного интереса: а) перечень отношений в определении понятия «частный интерес» не является исчерпывающим, в нем очерчены только наиболее типичные формы отношений, которые могут обу-

славливать наличие имущественного или неимущественного интереса; б) для установления наличия/отсутствия частного интереса следует принимать во внимание весь спектр своих не только правовых (юридических), но и социальных (частных) отношений, обуславливающих возникновение имущественного или неимущественного интереса; в) для возникновения частного интереса определяющая способность соответствующих отношений (независимо от того, существовали ли они в прошлом или существуют сейчас) вызвать возникновение частного интереса; г) частный интерес может иметь своим следствием как положительное влияние (лицо имеет стремление отблагодарить и т.д.) на ситуацию, так и отрицательное (принести хлопоты и т.п.) [7].

Таким образом, следует **сделать определенные выводы**. Следовательно, в правовых позициях КАС в пределах административной юрисдикции содержатся важные аспекты, касающиеся понятия и признаков конфликта интересов, которые важны также при выяснении того, имеет ли место указанное противоправное явление при исполнении должностных полномочий лицами, уполномоченными на выполнение функций государства или местного самоуправления и привлечения его к административной ответственности по ст. 172-7 КУоАП.

Основные правовые позиции по пониманию понятия конфликта интересов сводятся к следующему:

- 1) ограничение совместной работы близких лиц является одним из видов конфликта интересов, поскольку порождает возникновение частного интереса у лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, являющегося основным элементом понятий «потенциальный конфликт интересов» и «реальный конфликт интересов». Конфликт интересов является более широким понятием, включающим в себя, в том числе, ограничение отношений прямого подчинения, однако им не ограничивается;
- 2) близкими лицами (ст. 27 Закона Украины «О предотвращении коррупции»), если отношения между ними не носят характер семейных, признаются только те лица, в отношениях которых имеет место совокупность следующих условий: совместное проживание; связанность общим бытом; наличие взаимных прав и обязанностей. Установление только факта совместного проживания лица, уполномоченного на выполнение

функций государства или местного самоуправления, и лица, которое ему прямо подчинено, еще не означает, что они близки, поэтому наличие между ними отношений прямого подчинения не означает возникновения конфликта интересов (потенциального или реального);

- 3) установление признаков потенциального или реального конфликта интересов может возникнуть в ситуации, когда близкое лицо лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, не работает в его подчинении, однако осуществляет свою деятельность в сфере, на которую распространяется юрисдикция органа, в котором работает это лицо;
- 4) издание лицом, уполномоченным во исполнение функций государства или местного самоуправления, приказа о привлечении обличителя к дисциплинарной ответственности, считается принятием решения в условиях реального конфликта интересов;
- 5) понятие «частный интерес» характеризуется следующими признаками: а) перечень отношений в определении понятия «частный интерес» не исчерпывающий, в нем очерчены только их наиболее типичные формы, которые могут обуславливать наличие имущественного или неимущественного интереса; б) для установления наличия/отсутствия частного интереса следует принимать во внимание весь спектр своих не только правовых (юридических), но и социальных (частных) отношений, обуславливающих возникновение имущественного или неимущественного интереса; в) для возникновения частного интереса определяющая способность соответствующих отношений (независимо от того существовали ли они в прошлом или существуют сейчас) вызвать возникновение частного интереса; г) частный интерес может иметь своим следствием как положительное влияние (лицо имеет стремление отблагодарить и т.п.) на ситуацию, так и отрицательное (принести хлопоты и т.п.);
- 6) понятие «потенциальный конфликт интересов» характеризуется следующими

признаками: а) этот конфликт всегда будет существовать, если у лица в сфере его полномочий есть частный интерес, способный повлиять на объективность или беспристрастность решения, или на совершение или несвершение действий при выполнении указанных полномочий; б) при потенциальном конфликте интересов, равно как и при реальном конфликте интересов, существует противоречие между частным интересом и служебными (представительскими) полномочиями. Однако, при потенциальном конфликте интересов такое противоречие может повлиять на объективность принятия решения или совершение действия только в будущем при наступлении определенных обстоятельств.

Список использованных источников:

1. Гладун А. З., Годуева К. И. Средства урегулирования конфликта интересов в деятельности прокуроров. В: *Научный часопис Национальной академии прокуратуры Украины*, 2017, № 2, с.26-34. <https://cutt.ly/oRVPTwl> (дата обращения 01.12.2021).
2. Діденко І. В. *Адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо попередження та врегулювання конфлікту інтересів*: дисс. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 232 с.
3. Постановление Верховного Суда от 18 декабря 2019 года по делу № 821/1553/17 (административное производство № К/9901/49617/18). <https://cutt.ly/ARVPqMt> (дата обращения 01.12.2021).
4. Постановление Верховного Суда от 8 июля 2020 года по делу № 803/849/16 (административное производство № К/9901/11680/18). <https://cutt.ly/zRVADXW> (дата обращения 01.12.2021).
5. Постановление Верховного Суда от 18 апреля 2019 года по делу № 812/2/16 (административное производство № К/9901/8759/18). <https://cutt.ly/ARVAVCW> (дата обращения 01.12.2021).
6. Постановление Верховного Суда от 15 августа 2019 года по делу № 815/2074/18 (административное производство № К/9901/10664/19; К/9901/10699/19). <https://cutt.ly/QRVDxkE> (дата обращения 01.12.2021).
7. Постановление Верховного Суда от 20 мая 2020 года у справі № 160/5162/19 (административное производство № К/9901/9245/20). <https://cutt.ly/IRVR3fd> (дата обращения 01.12.2021).

PENTRU EXERCITAREA JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE

Biblioteca Publică de Drept propune cititorilor săi studiul monografic apărut recent „Căile de asigurare a constituționalității (legilor, acțiunilor, politicilor) în Republica Moldova” semnat de dr. Liliana Creangă. Studiul este aprobat de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI și cuprinde patru capitole: 1. Analiza juridică a constituționalității; 2. Evoluția procesului constituțional în Republica Moldova; 3. Fundamentele normative ale controlului, ca mijloc de asigurare a constituționalității unor acte juridice; 4. Aspecte teoretice și practice ale exercitării controlului respectării constituției în funcție de anumite criterii și proceduri legale. Lucrarea este recenzată de Ștefan Belecciu, doctor în drept, profesor universitar, și Iurie Larii, doctor în drept, conferențiar universitar.

Principalul argument care a condiționat elaborarea acestei lucrări rezidă în faptul că până în prezent noțiunea de „constituționalitate” a suscitată numeroase controverse, fiind privită deseori ca o ambiție personală a constituționaliștilor. Abordarea ulterioară, fondată pe evoluția controlului de constituționalitate, a evidențiat necesitatea delimitării conceptului de alte concepte asemănătoare (constituționalism, codificare), dar care generau confuzii, cu precădere în rândul teoreticienilor. Corecta înțelegere a sensului pe care îl are fenomenul de constituționalitate are meritul de a contura cadrul de acțiune, precum și efectele controlului de constituționalitate a legilor, acțiunilor, a unor acte și politici în sfera dreptului.

Actualitatea studiului este determinată de schimbările radicale care au avut loc în R. Moldova în ultimele decenii, care și-au găsit expresia în noua legislație. Întemeind noi instituții de drept, precum cea a controlului constituțional, doctrina, ba chiar și legiuitorul, la definirea și interpretarea lor, adesea comit erori, imprecizii în aplicarea normelor date. Clarificarea și definitivarea acestor aspecte au constituit importante obiective ale lucrării.

Lucrarea conține o totalitate de rezultate principial noi care permit formularea concluziilor și generalizărilor adecvate naturii juridice a fenomenului cercetat. Sunt propuse noțiuni, teze, concepții, termeni inediți, care pun într-o nouă lumină cele mai controversate probleme ce țin de activitatea de exercitare a jurisdicției constituționale, atât din punct de vedere teoretic, legislativ, istoric, cât și practic, ceea ce îi oferă lucrării un caracter de originalitate și raționalitate.

PENTRU EFICIENȚA SISTEMULUI JUDICIAR

Tipografia Centrală a scos de sub tipar „Comentariul Codului de Executare al Republicii Moldova. Cartea 1. Executarea hotărârilor cu caracter civil”. Autorii acestei ediții sunt Elena Belei, Nelea Budăi, Victor Pruteanu și Gheorghe Stratulat, iar apariția ei a fost posibilă datorită unui proiect cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei – „Susținere pentru consolidarea în continuare a eficienței și calității sistemului judiciar din Republica Moldova”, care este implementat în cadrul programului UE/CoE „Parteneriat pentru Buna Guvernare II”.

Volumul este constituit din patru compartimente.

Primul compartiment conține un capitol intitulat „Dispoziții generale”. Al doilea compartiment – „Executarea silită a documentelor executorii” este alcătuit din următoarele capitole: II – Dispoziții generale; III – Executorul judecătoresc; IV – Cheltuielile de executare; V – Participanții la procedura de executare; VI – Procedura de executare; VII – Executarea documentelor executorii privind aplicarea măsurilor de asigurare în procedura de executare.

Titlul III al cărții – „Obiectivul executării silite” – include șase capitole: Obiectivele executării silite; Procedura de sechestrare și de vânzare a bunurilor; Modul de satisfacere a creanțelor; Executarea documentelor executorii

privind litigiile locative; Executarea hotărârilor privind efectuarea de către debitor a unor acte obligatorii și remiterea către creditor a sumelor bănești și a bunurilor; Întoarcerea executării silite.

Ultimul compartiment al acestei apariții editoriale conține doar un capitol – Procedura de contestare a actelor executorului judecătoresc.

Volumul „Comentariul Codului de Executare al Republicii Moldova. Cartea 1. Executarea hotărârilor cu caracter civil” poate fi găsit inclusiv la Biblioteca Publică de Drept și la Biblioteca Institutului Național al Justiției.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

